

T.C.

**ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**NÖROPAZARLAMA ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**CUMHUR VE MİLLET İTTİFAKLARINA DAİR SEÇMEN ALGISININ
ÖRTÜK ÇAĞRIŞIM TESTİ İLE ANALİZ EDİLMESİ**

Mustafa Fatih YALÇINTAŞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Deniz Ülke ARİBOĞAN

İstanbul, 2021

T.C.

**ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**NÖROPAZARLAMA ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**CUMHUR VE MİLLET İTTİFAKLARINA DAİR SEÇMEN ALGISININ
ÖRTÜK ÇAĞRIŞIM TESTİ İLE ANALİZ EDİLMESİ**

Mustafa Fatih YALÇINTAŞ

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Deniz Ülke ARİBOĞAN**

İstanbul,2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Cumhur ve Millet İttifaklarına Dair Seçmen Algısının Örtük Çağrışım Testi ile Analiz Edilmesi” adlı çalışmanın, kendi tez çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

06/09/2021

Mustafa Fatih YALÇINTAŞ

İmza

ÖNSÖZ

"Filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa esas mesele onu değiştirmektir."

Karl Marx

Önsözümün başında alıntıladığım Karl Marx'ın Feuerbach Üzerine Tezler adlı eserinde dile getirdiği düşünceyi Martin Heidegger bir mülakatında "Dünyayı değiştirme olgusu, dünyayı değiştirme fikrini ön koşul olarak gerektirir. Ve bu fikir, sadece ve sadece birileri dünyayı yeterince yorumlayabilirse değer kazanabilir" sözleriyle eleştirmiştir. Bu iki kıymetli filozofun farklı çağlarda birbirini tamamlayışları da benim akademik gayretime ciddi anlamda yol gösterdiğini düşünmekteyim. Zira yola çıkış motivasyonum ve de yolda anlamaya başladıklarım bunun bitmek tükenmek bilmeyen bir üretim yolculuğu olduğudur.

Akademik manada ilk yolculuğum olan bu yüksek lisans çalışmasında bana gerekli olan ilk desteği bir telefon konuşmasında veren anneme bu çalışmayı armağan ediyorum. Tabii ki benden hiçbir şekilde desteğini esirgemediğim yanımda olan babamı unutmuyarak.

Bu süreçte Nöropazarlama programına giriş mülakatında nöropolitik çalışmak istediğimi söylediğimde programa hoş geldin diyerek beni kabul eden Prof. Dr. Sinan CANAN'a, politik psikolojini alanında kıymetli çalışmaları ile tez öğrencisi olma isteğimi geri çevirmeyen danışmanın Prof. Dr. Deniz Ülke ARİBOĞAN'a , tezimde ortaya koyduğum hipotezin deneysel çalışmasını yapabilmemde bana destek olan Dr. Tuna ÇAKAR'a, bu deneysel çalışmayı yaparken nörobilim ve psikolojik araştırmalar konusunda girişimcilik örneği sergileyen Neurolize CEO'su Okan ÖZBEK'e, Örtük Çağrışım Testini anlamamda bilgisini benimle paylaşan YTÜ öğrencisi Beste YAVUZ'a ve beni bu süreçte moral, motivasyon anlamında destekleyen herkese teşekkürlerimi sunarım.

CUMHUR VE MİLLET İTTİFAKLARINA DAİR SEÇMEN ALGISININ ÖRTÜK ÇAĞRIŞIM TESTİ İLE ANALİZ EDİLMESİ

ÖZET

İnsan birçok açıdan diğer canlılardan daha karmaşıktır. Bu karmaşık canlının politik karar verme süreçleri söz konusu olduğunda ise onu anlamak daha da zor hale gelmektedir. Bu karmaşık ve politik canlının siyasi eğilimin ne olduğu, nasıl bir siyasi lider profilinden etkilendiği, hangi motivasyonla oy verdiği ve hangi partiye oy verdiği gibi politik psikolojinin kıymetli ve analiz odaklı alanları olan nöropolitik ve psikopolitik alanlarında yeni yeni başlayan akademik araştırmalar daha da kıymetli hale gelmektedir.

Bu çalışmanın çıkış noktası olarak “İnsanın politik tutum ve davranışlarını anlamaya çalışırken, klasikleşmiş araştırma yöntemlerinin ötesine geçebilmek amacıyla örtük çağrışım testi gibi nörobilim ve psikolojinin multidisipliner yönlerinden faydalanarak daha iyi sonuçlar elde edebilir miyiz?” sorusuna odaklanılmıştır.

Çalışmanın teori kısmında seçmen davranışlarını inceleyen yaklaşımlar ve yeni bir yaklaşım olan nöropolitika tartışılmakta gerek nörobilim gerekse bir psikolojik araştırma yöntemi olan örtük çağrışım testi anlatılmaktadır.

Çalışmanın deney kısmında ise Cumhur İttifakı ve Millet İttifakına dair seçmen algısı ölçümlenmeye çalışılırken örtük çağrışım testi (implicit association test) açık çağrışım testi (explicit association test) yöntemine nazaran daha iyi sonuçlar verir hipotezi yordanmış ve hipotez sonuç kısmında belirtilen sebeplerden ötürü doğrulanamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Nöropolitika, Psikopolitik, Seçmen Davranışı, Siyasal İletişim, Politik Psikoloji, Siyaset Bilim

ANALYSIS OF VOTER PERCEPTION ABOUT THE REPUBLIC AND NATIONAL ALLIANCES WITH THE IMPLICIT ASSOCIATION TEST

ABSTRACT

Humans are in many ways more complex than other living beings. When it comes to the political decision-making processes of this complex creature, it becomes even more difficult to understand. Through upcoming academic research in the fields of neuropolitics and psychopolitics, which is a valuable and analysis-oriented field of political psychology, it became even more valuable to understand what the political tendency of this political creature is, what kind of political leader profile it is influenced by, what motivation it votes for and which party it votes for.

The starting point of this study is the question “When trying to understand human political attitudes and behaviors, can we achieve better results by making use of the multidisciplinary aspects of neuroscience and psychology, such as implicit association testing, in order to go beyond classical research methods?”

In the theory part of the study, approaches examining voter behaviors and neuropolitics, which is a new approach, are discussed, and both neuroscience and implicit association test, which is a psychological research method, are explained.

In the experimental part of the study, the hypothesis that the implicit association test gives better results than the explicit association test while trying to measure the perception of voters about the Republic's Alliance and the Nation Alliance was tested and the hypothesis could not be verified due to the reasons stated in the conclusion part.

Keywords: Neuropolitics, Psychopolitics, Voter Behavior, Political Communication, Political Psychology; Political Science

YEMİN METNİ.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
DEMOKRASİ VE SEÇMEN DAVRANIŞININ KAVRAMSAL OLARAK İNCELENMESİ.....	4
1.1. Demokrasi ve Seçmen Davranışı	4
1.2. Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler.....	9
1.2.1. Yaş	10
1.2.2. Cinsiyet	11
1.2.3. Ekonomik Gelir	12
1.2.4. Eğitim Seviyesi.....	13
1.2.5. Propaganda Etkisi.....	14
1.3. Seçmen Davranışını İnceleyen Yaklaşımlar	17
1.3.1. Sosyolojik Model	18
1.3.2. Sosyo-Psikolojik Modeli (Parti Kimliği Modeli).....	21
1.3.3. Mantıksal/Ekonomik Oy Verme Modeli	23
1.4. Nörobilim	25
1.4.1. Kavramsal Olarak Nörobilim	25
1.4.2. Nörobilimin Karar Vermedeki Etkisi	30
İKİNCİ BÖLÜM.....	33
NÖROPOLİTİK.....	33
2.1. Kavramsal Olarak Nöropolitik	34
2.2. Nöropolitik Alanında Yapılan Çalışmalar	38
2.2.1. Roger Sperry Nöropolitika Deneyi.....	40
2.2.2. Tom Freedman'nın Nöropolitika Deneyleri	40
2.2.3. Siyasal Liderlerle İlgili Algıların Ölçümü.....	41
2.2.4. Siyasi Görüş Farklılıkları Ölçümü	43

2.3. Nöropolitik Araştırmalarda Kullanılan Teknikler	46
2.3.1. Pozitron Emisyon Tomografisi (PET)	49
2.3.2. Yapısal Manyetik Rezonans Görüntüleme	49
2.3.3. İşlevsel Manyetik Rezonans Görüntüleme –fMRI	50
2.3.4. Elektroansefalografi -EEG.....	52
2.3.5. Göz Takibi- Eye-Tracker.....	54
2.3.6. Yüz İfade Tanımlama Sistemi (FACS)	55
2.3.7. Elektrokardiyogram -EKG ve Fotoplestismogram- PPG	55
2.3.8. Galvanik Deri Tepkimesi -GSR	56
2.3.9. MEG (Manyetoensefalografi).....	57
2.4. Örtük Çağrışım Testi (Implicit Association Test-ÖÇT).....	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	64
YÖNTEM	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	76
BULGU VE ANALİZLER.....	76
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	80

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Eğitim Durumlarına İlişkin Beyanlarını İçeren Dağılımlar...	68
Tablo 2. Katılımcıların Gelir durumlarına İlişkin Beyanlarını İçeren Dağılımlar.....	68
Tablo 3. Katılımcıların 8’li Likert Ölçeğinde İlgili Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımı.....	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Beyin Şeması.....	42
Şekil 2. Teste Yönelik Açıklama.....	60
Şekil 3. Uyarınlarla İlgili Bilgiler.....	60
Şekil 4. Deneme Blokları.....	62
Şekil 5. Deneme Blokları.....	63
Şekil 7. Cumhur ve Millet İttifaklarına Yönelik Açık Tutumlar.....	65
Şekil 8. Bağımsız Değişkenler.....	67

KISALTMALAR LİSTESİ

ÖÇT: ÖRTÜK ÇAĞRIŞIM TESTİ

IAT: IMPLICIT ASSOCIATION TEST

AÇT: AÇIK ÇAĞRIŞIM TESTİ

EAT: EXPLICIT ASSOCATION TEST

AKP: ADALET VE KALKINMA PARTİSİ

CHP: CUMHURİYET HALK PARTİSİ

MHP: MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

HDP: HALKLARIN DEMORASI PARTİSİ

SP: SAADET PARTİSİ

BBP: BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ

GİRİŞ

İnsan sosyolojik, psikolojik ve biyolojik manada öteki canlılarla karşılaştırılmayacak kadar karışık bir yapıdadır. Karışık yapısı bulunan insanın politik seçimlerini tespit eden hususları kavramak politik aktörler bakımından güncel ve önemli bir husustur. Son zamanlarda, politik aktörler karışık bir beyni bulunan seçmenleri yanlarına alarak oylarını yükseltmek maksadıyla interdisipliner çalışma yöntemlerini tercih etmeye başlamıştır. Bunun sebebi klasik araştırma metotlarının seçmenlerce manipülasyonu ve neticede politik unsurların meydana getirdiği iletişim faaliyetlerinin tesirini görmek bakımından yeterli olmamasıdır. Bu husus yeni metotların, yeni olguların ve yeni anlayışların meydana gelmesini sağlamıştır. Nöropolitik, politik iletişim araştırmalarını doğru biçimde idare edip tatbik edebilmek için meydana gelen interdisipliner bir sahayı belirtmekte ve kendine has yöntemlerle karmaşık durumda bulunan insanın politik düşüncesini analiz etmeye çalışmaktadır. Tarihsel açıdan tüm bilim sahalarının birbirine karışması politik davranış ve algılar nedeniyle politik hareketin arkasında bulunan politik beyni kavramaya gayret eden nöropolitik; fizik, felsefe, politika, biyoloji, iletişim, psikoloji, nörobilim, sosyoloji gibi bilim sahalarının tümünden yararlandığı ifade edilebilir.

İnsanın davranış ve tutumlarının esaslarını teşkil eden insan beyni sadece bilim insanlarının değil, istihbaratçıların, politik unsurların, reklamcılarının, sinema alanında bulunanların, pazarlamacıların da çok fazla ilgisi kapsamındadır. Bu sebeple 21. yüzyıl dönemini beynin keşfedilme dönemi şeklinde ifade edilebilir. İletişimin beynin çalışma evreleri ve onun manipüle edilmesi ile çok alakalı olması nörobilimin sunduğu yöntem ve olanakları esas çalışma sahaları içinde bulunmasını sağlamıştır. İletişimin zihinler arası münasebeti belirtmesi ve bu münasebetin bilinç ve bilinçdışı evrelerin tesiriyle biçimlenmesi nedeniyle nörobilimin sunduğu metotlar, iletişim araştırmaları bakımından da çok önem arz etmektedir. İletişim bilimlerinin altına bulunan politik iletişim, insanın politik hareketlerinin temelinde bulunan politik beynin yapısını ve çalışmasını kavramak için nöropolitik metotlarını pratik ve teorik sahada kullanmaya başlamıştır. İnsan hareket ve davranışları arkasında yer alan hususları kavrayabilmenin zorluğu politik iletişimin nörobilim metotlarından faydalanmasını gerektirmektedir. İhtiyaç, değer, güdü, tutum, kişilik, inanç, algı ve tutumlarıyla beraber içinde yer aldığı aile, kültür, referans çevresi,

sınıf gibi sosyal yapılardan tesir altında kalan politik insanı analiz etmek bakımından nöropolitik yeni bir saha şeklinde kendini göstermektedir.

Politika, felsefe, davranış bilimleri, biyoloji, iletişim, psikoloji, nörobilim, sosyoloji, fizik gibi sahaları ihtiva eden disiplinler arası bir teşebbüs olan ve beyinle politika arasındaki ilişkiyi inceleyen nöropolitik , kişilerin ne şekilde politik karar aldıklarını, politik davranış ve algılarını ne şekilde teşkil ettiklerini, politik unsurları nasıl yorumladıklarını incelemek için nörobilimin metotlarını kullanan bir sahayı belirtmektedir. Nörobilimin kullandığı nörometrik ve biyometrik metotlar GSR, fMRI, EKG, EEG, yüz ifade tanımlama sistemi (GSR), göz takibidir (Eye Tracking). İnsanın politik tutumunun sebebini inceleyen nöropolitik kullandığı bu metotlar klasik araştırma metotlarından daha güvenilir neticelere ulaşılmasını hedeflemektedir. Bu metotlar bireysel beyan temelli olmadığından neticelerin katılımcılarca manipülasyonu olanaksızdır.

Bu anlamda bu araştırma politik hiziplerin Türk seçmenlerdeki algısı örneği ile kısıtlanmıştır. Bu sebeple araştırma, evrensel bir kriter koymaktan çok Türkiye'deki seçmenlerin Millet ve Cumhur İttifakları ile alakalı algılamalarını tetkik etmektedir.

2018'in ilk döneminde Cumhur İttifakı, Türkiye politikasında çok sık erken seçim hususu anlamında gündemde kalmıştır. Siyasi partilerin halk desteğini yitirdiği ve seçimlerde azalan gücün azalmaya devam edeceği belirtilmiş ve erken seçim çağrısı yapılmıştır. Nitekim dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan seçimin olması gereken vakitte olacağını belirtmiş ve vaktinde olması hususunda hassasiyetlerini ifade etmiştir. Her ne kadar AK Partisi ve Cumhurbaşkanı Erdoğan seçimlerin vaktinde olması hususunda hassasiyetini gösterse de mevcut politik ve iktisadi belirsizlikler neticesinde erken seçime gidilmiştir. 16 Nisan 2017 tarihinde halkın onayladığı ve ilk Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimlerinin ardından uygulamaya sokulacak olan "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" hali hazırdaki problemlerin giderilmesi için bir gereksinimden ziyade zorunluluk durumuna geldiği belirtilmiştir. Yeni sisteme başlanana kadar bu problemlerin ve krizlerin giderilemeyeceği ifade edilmiş ve yeni sistemin güçlü biçimde oluşturulması ihtiyacı doğmuştur. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli 17 Nisan tarihinde Türkiye'nin karşılaştığı problemlerin giderilmesi için erken seçime gidilmesi lüzumu üzerinde durmuş ve erken seçim tartışmaları evresinde yeni bir aşamaya geçilmiştir. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ile AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan erken seçimle alakalı diyaloglara başlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan

görüşmenin ardından bir basın açıklamasında bulunmuş ve MHP ve AK Parti arasında resmi olmayan şekilde meydana gelen ve seçim kararının ardından BBP'nin de desteklediği Cumhur İttifakı teşkil edilmiştir.

Millet İttifakı ise CHP-İYİ Parti-HDP ve SP'nin meydana getirdiği rakip sahada farklı ittifak şekilleri üzerinde incelemeye başlamıştır. Ekseriyetle CHP teşkil edilen Cumhur İttifakı'na karşı tüm partilerin bir araya gelmesi temelli “sıfır barajlı ittifak” hususunda öteki siyasi partileri de ikna etmeye gayret etmiştir. Bununla birlikte CHP ve SP Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı adayı olarak gösterilmesiyle ilgili araştırmalarda bulunmuşlardır. Bu tarafta ittifak müzakerelerinde tek bir kişinin adaylığı üstünde uzlaşmaya gidememiş, parlamento seçimlerinde CHP, İYİ Parti, SP ve DP'yi ihtiva eden Millet İttifakı teşkil edilmiştir.

Bu noktalardan hareketle nöropolitik konusunu işleyen bu çalışma, ÖÇT ve AÇT (Açık Çağrışım Testlerine) ye nazaran daha anlamlı sonuç verir mi? sorusuna odaklanmaktadır. Örtük Çağrışım Testi ile anlamlı sonuçlar çıkması durumundan çalışmada, siyasi hiziplerin seçmenlerin bilinçdışını etkilediği, siyasal söylem ve liderler karşısında insanların biyometrik ve nörometrik tepkimelerinin nasıl olduğu, siyasal söylemlerin siyasal algılar üzerinde etkisinin ne olduğu, siyasal algıların ve tutumların altında yatan etmenlerin neler olduğu gibi sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda çalışmada temel hipotez “ÖÇT AÇT ye nazaran daha anlamlı sonuç verir” önermesidir.

Çalışmada yöntem olarak nöropolitik çalışmaların klasik tekniklerle (EEG, GSR, Eye-Tracking yöntemleri gibi) ile yapılması planlanmıştır. Ancak ilan edilen pandeminin ortaya çıkışı ile laboratuvar çalışması ertelenmiş ve ÖÇT yöntem olarak seçilmiştir. ÖÇT(Implicit Association Test) bilinçdışında yani bilinçli davranışın daha ötesindeki kararlarımıza daha doğrusu zaman ve deneyimle oluşan önyargılarımızın kararlarımıza olan etkisini ölçmeyi hedefleyen bir testtir. İnsanın rasyonel değil duygusal olduğu nörobilimsel bir olgudur. Özellikle de siyasi kararlar işin içine girerse duygusal tepkiler/tepkimler karar sürecini daha da etkilemektedir. Bu bağlamda bu tez ÖÇT ile yapılmıştır. Bununla birlikte ÖÇT yukarıda bahsedilen nörobilim araştırma yöntemlerine nazaran daha zahmetsiz, masrafsız ve de sonuç kabiliyetinin yüksek olması bu seçimde etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nöropolitik, Seçmen Davranışı, Politik Psikoloji, Siyasal İletişim, ÖÇT(IAT), Cumhur İttifakı, Millet İttifakı

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE SEÇMEN DAVRANIŞININ KAVRAMSAL OLARAK İNCELENMESİ

1.1. Demokrasi ve Seçmen Davranışı

Seçimler demokrasinin bir gereği olup insanların siyasi görüşlerini yansıttıkları ve siyasi tercih yaparak kendilerini ifade etmiş oldukları bir alandır. İnsanlar kendilerini yönetecek olan siyasi iradeyi yapmış oldukları seçimlerle belirlerler ve bu durum demokrasiyi diğer yönetim şekillerinden ayıran en önemli özelliktir. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde yaşayan insanları anlamada önemli bir yere sahip olan seçimler sayesinde insanların siyasi işleyişe nasıl katkıda bulundukları anlaşılmaktadır (Özer ve Meder, 2008). Akgün'e (2007) göre seçim genel anlamda insanların birden fazla seçenek arasından kendi özgür iradeleriyle bir tercihte bulunmaları anlamına gelmektedir. Siyaset bilimi açısından seçim ise yönetilenlerin kendi yöneticilerini seçmesini sağlayan demokratik bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Siyasi iradenin ülke yönetiminde söz sahibi olabilmesi için o ülkede yaşayan insanlardan yeterli oyu alabilmeleri gerekmektedir. Siyasi partiler ve bu partilere oy veren seçmenler çeşitli disiplinlerin ampirik çalışmalarına uygun zemin olduklarından dolayı siyasi partiler ve seçmenler hakkında çeşitli bilimsel araştırmalar yapılabilmekte, veriler elde edilebilmekte ve böylelikle insanların siyasi davranışları ve bunun siyasetteki etkisi hakkında bilgi edinilebilmektedir.

Seçmen olarak adlandırılan kişiler seçim olgusunun en merkezinde bulunan aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçmenler, içinde bulundukları ülkeyi yönetecek olan kişileri belirli yasalar çerçevesinde iktidara getirme hakkına sahip olan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Seçim hakkı seçmenlere tanınmış olan hak ve görevdir ve bu kişilerin seçim için geliştirmiş olduğu eylemlere de seçmen davranışı adı verilmektedir. Gülmen (1979: 30) yapmış olduğu çalışmada seçmen davranışının neden önemli olduğunu şöyle açıklamıştır:

- Oy verme sayesinde oy verme hakkına sahip olan ülkede yaşayan insanların büyük bir bölümünün katılımının sağlanarak insanların siyasi iktidar ile ilgili

duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlayan demokratik sistemlerin sağladığı en önemli siyasi eylem olması,

- İnsanların toplum içinde sahip oldukları çeşitli rolleri veya değişik görevlerinden bağımsız olarak oy kullanma hakkına eşit olarak sahip olmaları,
- Herkesin sahip olduğu oy hakkının eşit olması,
- Oy kullanan insanların kime oy verdiği bilinmediği için seçmen davranışlarından dolayı hiçbir şekilde sorumlu tutulmamaları ve böylelikle insanların özgür iradelerini sandıkta özgür bir şekilde yansıtmaları,
- Seçmen davranışlarının nicel ve nitel olarak açıklanabilir olmasıdır.

Yukarıda bahsedildiği üzere, bir ülkede yaşayan insanların kendilerini yönetecek olan siyasi iradeyi seçmesi ve bu şekilde devlet yönetiminde etkili olabilmeleri sebebiyle seçmenlerin siyasi tercihlerinin önceden belirlenebilmesi ve seçmen tercihlerini etkileyen faktörlerin analiz edilerek tespit edilebilmesi gerekli hale gelmiştir. Bu araştırmaları daha çok yaptıran siyasi partiler kendilerini siyasi hedeflerine ulaştıracak olan seçmenleri çeşitli yollarla etkilemek isterler. Bu şekilde siyasi partiler ile seçmenler arasında karşılıklı bir etkileşim ve iletişim kanalları ortaya çıkmaktadır. Siyasi partiler tarafından anlaşılacak istenen seçmen davranışları insanların siyasi partiler ve politikalar karşısındaki tutumlarını, davranışlarını ve durumlarını ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Kalender, 2005: 39). Siyasi partiler seçmen davranışlarını ve yapacakları siyasi tercihlerini daha önce belirleyebilir ve bu davranışlara etki edebilecek olan faktörleri tespit edebilirlerse, siyasi hedeflerine daha kolay ve planlı bir şekilde ulaşabilecektir. Bundan dolayı siyasi partiler için kendilerini siyasi iktidar yapabilecek olan seçmenlerin davranışlarının nelerden etkilendiklerinin tespit edilmesi, nasıl değiştiklerinin saptanması ve hangi durumlarda nasıl etkilendiklerinin bulunması önemli bir konu haline gelmiştir.

Demokratik toplumlarda seçimler iki önemli amaca yardımcı olmaktadır (Dewan & Shepsle, 2011). Bunlardan ilki seçimlerin bilgi ve tercihlerini bir araya getirip insanlara geleceğin yöneticilerini seçmesine yardımcı olması ve ikinci olarak ise seçmiş olduğu yöneticilerden hesap sorma fırsatı vermesidir. İnsanlar yapmış oldukları siyasi tercihlerinin öznesi olan partilerin yönetimde bulundukları dönemlerde yeterli veya iyi olup olmamasına göre değerlendirebilirken aynı zamanda bu değerlendirme sonucunda başarılı gördüğü siyasi partileri yeniden oy vererek ödüllendirirken, başarısız olarak gördüğü siyasi partilere bir daha oy vermeyerek cezalandırabilmektedir.

Seçmen davranışların etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler arasında bulunan ekonomik, sosyolojik ve psikolojik etkiler tek başına veya birlikte seçmen davranışını etkileyebilmektedir. Bundan dolayı seçmen davranışını etkileyen faktörler tek tek incelenilebileceği gibi birkaç faktörün bir araya getirilerek te incelenilmektedir. Bu konuyla ilgili pek çok çalışma yapılmış olup bazen sadece seçmenlerin psikolojik yapıları, bazen sadece ekonomik durumları veya kişilerin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumları incelenmiştir. Bazı çalışmalar siyasi partilerin ekonomik performansının veya topluma yansıyan yozlaşmış ve bozuk davranışlarının seçmen algısı üzerinde etkisini incelemiştir (Anderson, 2007; Ashworth, 2012; Healy ve Malhota, 2013). Seçmen algısını etkileyen birden fazla faktör olabileceğinden dolayı seçmen davranışlarına sadece toplumun genel yapısı perspektifinden bakmak veya sadece sosyo-ekonomik perspektif ile açıklamaya çalışmak veya kişilerin bireysel özellikleri açısından değerlendirmek bu konuda tam anlamıyla bir sonuç ortaya koymayacak olmasına rağmen her bir faktörün iyi bir şekilde dizayn edilmiş ampirik çalışmalarla araştırılması bu konuda anlamlı sonuçlar çıkarılmasına ve karşılaştırma yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Seçmen algısını etkileyen faktörler ile ilgili Gökçe ve diğerleri (2002: 6-7)'nin sormuş olduğu soru anlamlıdır: “Vatandaşlar belli bir partiye yakınlık (partisanship) ya da kendi ideolojik yönelimleri doğrultusunda mı oy verirler; yoksa ekonomik yapıdaki işsizlik, enflasyon gibi toplumun maddi refahını doğrudan etkileyen nesnel olaylar da oy vermenin yönünü önemli ölçüde etkilemekte midir? Ve nihayet seçmenler, klasik demokrasi kuramcılarının öne sürdüğü gibi “faydacı düşünerek” rasyonel tercih mi yaparlar; yoksa bazılarının iddia ettiği gibi, siyasal kampanya faaliyetleri ve medyanın yönlendirmesine açık, kandırılmaya hazır bireyler olarak mı görülmelidirler?”. Yukarıda sorulmuş olan soru her ne kadar kapsayıcı bir soru olarak görülse de seçmen davranışını etkileyen faktörlerin tamamını kapsamamaktadır. Bundan dolayı yukarıda da belirtildiği üzere iyi dizayn edilmiş karşılaştırmalı ampirik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Seçmen algısı insanların sahip oldukları siyasal algı olarak adlandırılmaktadır. Algı aslında nesnel dünyanın bireylerin öznel bilincine aktarması olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla her insanın çevresindeki nesnel dünyayı algılaması ve bunu öznel bilince aktarması farklı olacağından toplumsal değerlerin ve kişilerin psikolojik farklılıklarının da etkili olması nedeniyle siyasal algılar toplumdan topluma, kültürden kültüre değişebilmektedir. İnsanların dünyayı nasıl algıladığıyla ilgili Platon'un vermiş olduğu mağara örneğinde gerçekte var olan nesneler olmamakla birlikte sadece gerçekliğin

görünüşlerini ifade etmektedir. Platon'un mağara alegorisi örneğinde bir mağara içinde karşılarında bulunan büyük duvarı görecektir şekilde zincirlenmiş olarak oturan insanlar karşılarında görmüş oldukları gölgeleri görerek hayatı anlamlandırmaya çalışmaktadır. Başka bir yere bakmayan bu insanlar için gerçek sadece görmüş oldukları gölgelerden ibarettir. Zincirlerinden kurtulup başka yönleri bakan insanlar ise duvara yansıyan gölgelerin gerçek değil sadece gölgeden ibaret olduğunu görmüşlerdir. Platon'un bu metaforu aslında dünyanın kurgusallığını ve siyasal insanı oluşturan kültürel, sosyal unsurları ve ideolojileri ifade etmektedir. Dolayısıyla insan içinde yaşadığı toplumda kendisine sunulduğu şekliyle dünyayı algılamakta ve özellikle medya organları tarafından manipüle edilerek sunulmuş olan bu dünya gerçeklik olarak algılanmakta ve insanların oy kullanma algısını etkilemektedir (Tarlacı, 2009).

Algılama, algının en önemli unsurudur. Bunun sebebi ise insanların beş duyu organı tarafından kaydedilmiş olan uyarıcılarının ve bu uyarıcıların vermiş oldukları tepkilerden ziyade bunlarla ilgili insanların yorumları ve tecrübeleri önemli olmaktadır. Heywood, (2007: 223) siyaset bağlamında insanların sahip oldukları algılarının oy kullanma davranışlarını belirlediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla insanlar aslında objektif olarak yaşanan bir dünyayı değil algıları içinde yaşadıkları bir dünyayı görmüş olduklarından dolayı bu algılar sayesinde etkilenmiş oldukları siyasi ideoloji ve siyasi sistem içinde oy kullanmaktadırlar. Bu tür düşünceler yani algılar insanların sahip oldukları duygularla birleşerek siyasal tutumlarını oluşturmakta ve insanlar bu tutumlar ile oy kullanmaktadır. Siyaset alanında insanların dünyayı var olan objektif gerçekliğe göre değil de algılarına göre değerlendirmede bulunması geçeceği önemli bir konudur. Bunun en önemli sonucu ise siyasi partilerin medya aracılığıyla seçmenlerinin algısını etkileyecek yönde çalışmalar yapmasıdır. İnsanların beş duyu organında bir tepki oluşturan siyasi algılar, insanların içlerinde bulundukları siyasal bağlamdan, çevrelerinden ve yaşanan siyasi olaylardan etkilenerek insanların zihnine yerleşmektedir. Zihne yerleşmiş olan bu tür siyasi algılar zaman içerisinde siyasi seçeneklerle birleştirilip bu algıya uygun olan oy davranışına dönüşmektedir.

Anık (2000: 186), seçmenlerin oy kullanmadaki siyasal motivasyonlarını sağlayan süreci aşağıdaki unsurlarla açıklamaktadır:

- İnsanların oy kullanmalarını ve seçmen kimlikleriyle yapacakları davranışlarını içeren yoksunluk durumunu belirten dengesizlik veya gerilim durumu

- Seçmenleri oy kullanmaya iten onların oy algısını değiştirebilen enerjik güçleri ifade eden siyasal itici güçler
- Seçmenlerin bulundukları çevreyle, sosyal gruplarla kurduğu iletişim ve karşılıklı etkileşim sebebiyle oy algılarının değişebilmesini ifade eden bir davranışa karar verme durumu
- Kişilerin oy kullanma algısını etkileyebilecek herhangi bir nesne, kavram veya simge vb gibi unsurların seçmen davranışını ve niyetinin yönünü belirlemesiyle ilgili davranışsal niyetler durumu
- Seçmenlerin siyasi partiler tarafından uygulanan propaganda faaliyetleri, düzenlenen organizasyonlar sonucu etkilenecek kendisinden istenen şekilde oy kullanmasını anlatan motivasyon sürecindeki değişim durumu

İnsanların oy kullanma davranışları aslında siyasal tutumlarının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsallaşmanın önemli bir boyutu olan tutum, Allport (1935: 810) tarafından *“bireyin ilişkili olduğu tüm nesnelere ve durumlara karşı tepkisine doğrudan veya dinamik bir etki uygulayarak, deneyimle örgütlenen zihinsel ve sinirsel bir davranışa hazırlık durumu”* olarak tanımlanmıştır.

Siyasal iletişimin anahtar kavramlarından birisi olan siyasal tutum ve siyasal davranış arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Nitekim insanların siyasal tutumları, oy kullanma davranışlarını etkileyen ve değiştirebilen önemli bir unsur olarak kendini göstermektedir. İnsanların sahip oldukları siyasi tutumlar şartlara göre değişebildiği için durağan olmayıp değişkendir. Dolayısıyla her an değişime uğrayabilecek olan siyasal tutumlar kişilerin ekonomik durumları, eğitimleri, yaşları, deneyimleri ve kişilikleri gibi birçok farklı unsur tarafından etkilenebilmektedir. Bu tutumlar farklı sözlerle ve yazılarla anlatılabileceği gibi hiçbir söz söylemeden beden dili ve farklı yüz ifadeleriyle de görülebilmektedir. Tutum içten gelen bir duygu olup davranışlarla anlatılabilir. Tutumların bu özelliği başka insanları da etkileyebilmektedir. Dolayısıyla siyasal tutumdan bahsedildiğinde insanların herhangi bir nesne, olay ve kişi gibi birçok faktörden etkilenip bir davranış sergilemeye hazır olması ve bu davranışın oy vermek olarak karşımıza çıkması, insanların kişiliği, bulunmuş olduğu çevre, edinmiş olduğu bilgi ve birikimin ve hayat tecrübelerinin etkili olmasından bahsedilebilmektedir. Bu bağlamda tutumun başkalarını etkileme özelliği bulunmasından dolayı insanların kendi oy algıları başkaları tarafından etkilenebilmekte olup siyasal bir davranış olay oy kullanma yönlendirilebilmektedir. Bunun sebebi ise insanların içinde yaşadığı toplumda, bulunmuş oldukları çevrede var olan tutumlardan

etkilenebilecekleridir. İnsanlar bir arada bulundukları insanların herhangi bir siyasi partiye, siyasi parti lideri veya adayına, o siyasi partinin sahip olduğu ideolojiye karşı olan sahip oldukları tutumlardan dolayı etkilenebilmekte aynı zamanda kendi sahip olduğu tutumlarla başkalarını etkileyebilmektedir (İnceoğlu, 2011: 16).

1.2. Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler

Seçmen algısını etkileyen faktörler ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde seçmenlerin oy kullanırken bireysel özelliklerini yanında aynı zamanda ülkede hissedilen ekonomik özgürlük, din, aile, kamuoyu ve kanaat önderlerinin görüşleri, sosyal medyadaki haberler, yazılı ve görsel medyada yapılan propaganda faaliyetleri, siyasi partinin ideolojisi, siyasi parti adayları, seçim dönemindeki ülkenin gündemi ve ülkenin ekonomik durumu gibi çeşitli etkiler altında kaldıkları belirtilmiştir (Doğan ve Göker, 2010: 162-163).

Seçmen algısı ve davranışları konusunda Türkiye’de yapılan çalışmalar genel anlamda tanımlayıcı çalışmalar olup insanların oy verme davranışları ile birkaç değişkenin karşılaştırılması şeklinde yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin kişilerin ekonomik ve gelir durumları, eğitim durumları, yaşları, cinsiyetleri gibi demografik özellikleri bağlamında yapılan çalışmalar insanların seçmen algısına etki eden faktörler olarak görülmüştür. Doğan ve Göker (2010: 163), Türkiye’de seçmen algısını etkileyen faktörlerin 12 temel başlık altında toplanabileceğini belirtmiş olup bunlar siyasi partiler, siyasi parti adayları, seçmen, ülkenin gündemi, sosyal medya ve basın yayın organları aracılığıyla yapılan propagandalar, kitle iletişim araçları, kamuoyu araştırmaları, din, aile, çıkar grupları, kamuoyu liderleri ve kanaat önderlerinin etkisi ve ülkenin ekonomi politikaları olarak sayılmıştır. Başka bir benzer çalışmada Damlapınar ve Balcı (2005: 59) seçmen algısının tahmin edilmesinde seçmenlerin sosyo-demografik özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiş ve bunlar arasında seçmenlerin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, inancı, medeni durumu, mesleği, ailevi bağlarının kuvvetli olup olmaması, ekonomik bir çıkar beklentisinin olup olmaması, siyasi parti liderlerine inanma ve bağlılığı ve ideolojiyi saymıştır. Bu özelliklerin seçmen algısını etkileyen kuvvetli bir veri kaynağı olduğu belirtilmiştir.

Seçmen algısına etki eden faktörler ile ilgili yurtdışında da çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Lee ve diğerleri (2016), Tayvan'ın başkenti olan Taipei kentinde 2014 yılında yapılmış olan belediye seçimlerinde insanların rasyonel bir karar verip vermedikleri araştırma sorusuyla ilgili bir çalışma yapmıştır. Sosyal medya platformları üzerinden ulaşmış oldukları insanlara yapılan anketler sonucunda örneklem içinde bulunan seçmenlerin duygusal davranmadıkları ve kendilerine en iyi hizmeti verebilecek olan adaya oylarını verdiklerini yani oy verirken mantıksal davrandıklarını ortaya koymuştur.

Farber (2010), Amerika Birleşik Devletleri'nde 1972-2009 yılları arasında yapılan sendika seçimlerinde seçmenlerin rasyonel modelin etkisinde kalıp kalmadıklarını araştırır. Yazar, geliştirmiş olduğu rasyonel oy verme modeline göre gerçekleştirmiş olduğu çalışmada seçmenlerin çoğunluğunun vermiş oldukları oyların öneminde olduklarını ve bu farkındalık ile oy kullandıklarını ve böylelikle oy kullanma oranının artmış olduğunu belirtmiştir.

1.2.1. Yaş

Seçmen algısını etkileyen unsurlardan biri olarak sayılan yaş, insanların duygu ve düşüncelerinin değişik olarak yaşandığı bir değişken olarak karşımıza çıkmakta olup bu tür çalışmalarda önemli bir yere sahiptir (Sitembölükbaşı, 2001: 75). İnsanların bulundukları yaşlara göre seçimlerde yapacakları tercihler değişebilmektedir. Daha genç bir seçmen daha özgür ve sınırlara bağlı olmadan karar verebiliyorken, insanların yaşları ilerledikçe siyasi tercihlerinde daha tutucu ve sabit fikirlere sahip olabilmektedirler (Kışlalı, 2008: 155). Örneğin, Sitembölükbaşı (2001: 274) yapmış olduğu bir çalışmasında Türk seçmenlerin vermiş oldukları oyları belirli yaş aralıkları oluşturarak değerlendirmiş ve çıkan sonuçta 18-25 yaş aralığında bulunan seçmenlerin çoğunun CHP ve MHP'ye, 26-45 yaş aralığındaki seçmenlerin çoğunun ANAP ve DSP'ye ve 45 yaş üzerinde bulunan seçmenlerin ise DYP ve Saadet Partisi'ne oy verdiklerini belirtmiştir.

Özellikle 18-20 yaşları arasında bulunan gençlerin oy verme eğiliminde pek olmadıkları belirtilmiştir. Bu yaşlarda genellikle askerde olmaları, üniversitede bulunmaları, okumayanlar için iş arıyor olmaları bu yaş aralığında olan gençlerin siyasete daha az katılımda bulunmalarına sebep olabilmektedir. Evlerinden yukarıdaki sebeplerden dolayı ayrılmak zorunda olan gençler bir nevi evlerinden uzak göçebe bir

yaşam sürebilmektedirler. Bu sebeplerden dolayı bu yaş aralığındaki gençler siyasete pek ilgi duymayabilmektedirler (Yücekök, 1987: 28).

Siyasete katılımın en yoğun olduğu yaş grubu aralığı ise 25-45 yaşları arasında bulunan insanlardır. Orta yaş grubu olarak da adlandırılan bu yaş aralığındaki insanların genelde bir işe ve aileye sahip olmaları, toplum içinde bir yerlerinin olması, çeşitli sorumluluk sahibi olmalarından dolayı siyasi katılımları artmaktadır. Bu yaş grubunda olan insanların gençlere göre hayat ve olaylara bakışlarında, dünya görüşlerinde, topluma bakışlarında belirli bir fikirleri bulunmaktadır. Aynı zamanda seçmen davranışlarını etkileyen daha somut kişisel ve örgütsel çıkarlara da sahiptirler. Bu çıkarlarını siyasete katılma ve oy verme işlemlerinde açıkça ortaya koyup kendilerini daha rahat ifade edebileceklerdir (Çukurçayır, 2000: 80).

45 ve 65 yaş arasında bulunan insanların ise oy kullanma bağlamında siyasete olan ilgilerinin azaldığı belirtilmiştir. Bu grup içinde yer alan insanları hayatlarından ve toplumdan beklentilerinin eskiye göre azalmış olması, kendilerini bir şeyler değiştirmek gücünde ve imkanında görmemeleri, fiziki güçlerinin azalmış olması siyasete katılma ve oy kullanma davranışlarını etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.2. Cinsiyet

Erkekler ve kadınlar arasında fiziksel farklılıkların yanında davranışsal, psikolojik, tutum ve norm bağlamında da farklılıklar bulunmaktadır. Kadınlar erkeklerden daha güçlü sese sahip olmakla birlikte daha anlayışlı, şefkatli ve naziktirler. Kadınlar ve erkeklerin oy kullanma davranışlarıyla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış olup bir cinsiyete dair spesifik bir oy kullanma davranışı tespit edilememiş olup farklı sonuçlar doğuran araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin Denver (1994) kadın seçmenlerin algısı alanında yapmış olduğu çalışmada kadınların erkeklere göre daha muhafazakâr ve daha fazla sağ görüşlü olduklarını ortaya koyarken; Inglehart ve Norris (1994: 458) kadınların özellikle 1980 sonrası yapılan seçimlerde erkeklere göre daha muhafazakâr bir eğilim gösterirken, 1990'lı yıllardan sonra yapılan seçimlerde artık daha fazla sol eğilimli oldukları ve sol partilere oy verdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Buradan da anlaşılabileceği üzere erkek ve kadınların oy davranışları üzerinde bir genelleme yapılması mümkün olmamaktadır.

Erkekler ve kadınlar farklı düşünceler içinde aynı partiye de oy verebilmektedir. Kadınlar oy verirken seçmiş oldukları siyasi partinin daha başarılı sosyal hizmetler sağlayacağını ve eğitim ile ilgili daha olumlu politikalar üretebileceğini düşünebilirken, erkekler ise siyasi partinin ekonomik olarak performansının daha iyi olacağını ve ülkeyi ekonomik olarak daha iyi yerlere getirebileceğini düşündükleri için oy kullanabilirler (Campbell, 2006: 21). Dolayısıyla seçmen davranışı ile ilgili çalışmalarda cinsiyetin kuvvetli bir belirleyici olmamasına rağmen diğer değişkenlere göre belirleyici bir role sahip olabileceği belirtilmiştir.

Kışlalı (2008), Fransız kadınların oy kullanma ve siyasi tutumları ile ilgili araştırma yapan Mattei Dogan ve Jacques Narbonne'nin varmış oldukları sonucu çalışmasında paylaşmıştır:

Araştırmamızın hiçbir anında, kadınların ve erkeklerin, içinde yaşadıkları toplumsal koşullardan bağımsız olarak, yalnızca cinsiyetlerine bağlı tutumlarına rastlamadık. Kadınlar ve erkekler, her şeyden önce, kadın ve erkek konumlarında bulunan insanlardır. O konumların ise, cinsiyetle ilgili biyolojik özelliklerden kaynaklandığını hiçbir şey kanıtlamıyor. Siyasal tutumları açıklayabilmek için, her cinse özgü ruhsal-toplumsal ortamı göz önüne almak gerekir (s. 163).

1.2.3. Ekonomik Gelir

İnsanların gelir durumları, bulundukları toplum içindeki yerlerini ve statülerini, hayat tarzlarını, tüketim alışkanlıklarını ve çalışma koşullarını belirleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların gelir durumları, hayatlarının kalite ve seviyesini belirleyen ve etkileyen bir durum olduğundan dolayı insanların refah seviyeleri seçim tercihlerini etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak gelir durumu düşük olan insanlar veya iş bulamayanlar ekonomik durumdan dolayı iktidarda bulunan partiyi suçlayabilir ve daha önce bu partiye oy vermişlerse bir sonraki seçimde seçim tercihlerini değiştirebilirler (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2012: 28). Bu bağlamda, Altan (2011: 321) insanların gelir seviyelerine göre seçmen algılarının değiştiğini belirtmiştir. Gelir seviyesi alt seviyede bulunan veya asgari ücret gibi sabit düşük geliri olan insanların daha çok sosyal devlet odaklı politikalar üretme eğiliminde olan sol partilere oy verme eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Bu durumun Türkiye gibi istisnaları da olabilmektedir. Gelir seviyesi geçim için yeterli bir seviyede olan insanlar ise mevcut durumlarının

bozulmaması ve yaşamlarından memnun olduklarından dolayı bu yaşamlarının devamı için değişim taraftarı olan siyasi partilere oy vermek istememektedir. Gelir seviyesi yüksek olan seçmenler ise kazançlarının aynı şekilde devam etmesi ve hatta daha da artması için daha çok liberal politikalara sahip siyasi partilere oy verme eğilimindedirler. Yine bu konuyla ilgili yapılan bir çalışmada Marshall (2015) İngiltere’de gelir seviyesi yüksek olan insanların sağ partilere daha çok oy verdiği tespit edilmiştir.

1.2.4. Eğitim Seviyesi

İnsanların yaşamlarında önemli bir yere sahip olan, hayat standartlarının belirlenmesinde etki eden ve hayatları şekillendiren bir süreci kapsayan eğitim hem insanları toplum hayatına hazırlarken aynı zamanda eğitim boyunca ve daha sonrasında edinilen bilgiler ve tecrübeler ışığında insanların siyasi görüşlerinin farklılaşmasına da neden olabilmektedir (Sitembölükbaşı, 2007: 535). Eğitim insanların hayatlarında içinde var olacakları çeşitli rollere hazırlarken aynı zamanda siyasi tercih yapmalarına da yardımcı olmaktadır. Seçmenlerin eğitim düzeyi arttıkça seçmen davranışlarının da değiştiği belirtilmektedir (Altan, 2011: 328). Eğitim seviyesi yüksek olan seçmenlerin eğitim seviyesi düşük olan seçmenlere göre seçecekleri partiyi daha iyi araştırıp karar verdikleri belirtilmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan insanların siyasi parti seçiminde tamamen körü körüne bağlılık yerine edinmiş oldukları bilgi ve tecrübelerle bakarak seçim tercihinde bulundukları belirtilmiştir (Bükümer ve Dölarslan, 2013: 44-45). Altan (2011) Mersin ili örneğinde yapmış olduğu çalışmada eğitim seviyesi düşük olan insanların oy verme davranışı dışında siyasetle daha az ilgilendiklerini ve siyasete daha az katıldıklarını; eğitilmiş insanlarla karşılaştırıldığında sağ partileri ve muhafazakâr partileri daha çok destekledikleri belirtirken yüksek eğitilmiş insanların siyasete daha fazla katıldıkları ve daha çok sosyal demokrat partilere oy verme eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Altan, kozmopolitik bir yapıya sahip olan Mersin ilinde 2007 yılında 1000 kişi üzerinde yapmış oldukları araştırmada gelir ile siyasi eğilim arasında bağlantıyı araştırmıştır. CHP ve MHP siyasi partilere oy veren insanların genelde eğitim seviyesi yüksek olan insanlardan olduğu yani eğitim düzeyi arttıkça oy oranlarının arttığını belirtmiş, AKP’nin de en çok oyu ilköğretim ve altı eğitim düzeyi insanlardan aldığını belirtmiştir. Üniversite mezunu olan gençlerin çoğunun tercihlerini CHP ve MHP yönünde kullanacakları belirtilmiştir (s. 328).

1.2.5. Propaganda Etkisi

Kamuoyu, çeşitli araçlar tarafından manipüle edilebilen bir yapıya dönüşebilmesi ancak o ülkede yaşayan insanların düşüncelerinin ve kitlelerin örgütlü alışkanlıklarının değiştirilebilmesi sayesinde olabilmektedir. Eğer bir toplum manipüle edilebiliyorsa bunu başarabilen güç toplumu gerçekten de yöneten güç olacaktır. Çeşitli yollarla topluma empoze edilen haberler ve propaganda sayesinde insanların zihinleri yönetilebilmekte ve fikirlerin belirli bir amaç doğrultusunda şekillendirilebilmektedir. Bundan dolayı demokratik toplumlarda siyasal olarak güç kazanmak ve bu gücü korumak isteyen siyasi partiler açısından algı yönetimi iktidar ve siyasal iletişim açısından hayati bir önem taşımaktadır (Baker, 2015).

Arslanoğlu (2018) siyaseti bir yalan söyleme ve aldatma sanatı olarak tanımlamış ve siyasal iktidarların insanların umudunu arttırıp örgütleyerek onları kullandıklarını belirtmiştir. En olumlu siyasetin bile bu yöntemi kullanmaktan çekinmeyeceğini belirten yazar, siyasal iletişimin temel fonksiyonlarından bir tanesinin siyasal algı yönetimi olduğunu, insanların maruz kaldıkları propaganda ve haberlerin etkisinde kalmalarından dolayı kendi zihinlerinde çeşitli fikirlerin oluştuğunu ve siyasiler tarafından istenilen şekilde bu fikirlerin şekillendirildiğini belirtmiştir. Siyasi partilerin genel olarak fakat özellikle seçim dönemlerinde yapmış oldukları algı yönetimi yapmış oldukları iletişim faaliyetleri, propaganda ile insanların zihinlerini kendi istekleri doğrultusunda yönetmeleri anlamına gelmektedir.

Aynı bilginin sürekli olarak tekrar edilmesi olarak tanımlanan propaganda, siyasal iletişimin en temel fonksiyonlarından birisi olduğu için yönetenler ve siyasi partiler tarafından dünya tarihi boyunca kullanılmış bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde siyasal iktidarlar tarafından yapmış oldukları icraatlarının doğru olduğuna kitleleri inandırmak için kullanılan propaganda, siyasi partinin sahip olduğu ideolojinin, inanç ve alışkanlıklarının kitleler tarafından kabul edilmesini sağlamak ve bu şekilde kamuoyu değişiklikleri yaratmak için kullanılmaktadır. Burada asıl amaç kitleleri inandırmaktadır ve insanlar seçimlerde oy kullandıklarında aslında inanmak veya inanmamak arasında bir tercih yapmaktadırlar. İnsanlar bir şeye inandıklarında aslında beynin psikolojik bir dengelemesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. İnanma sırasında beyin kontrolü sağlamakta iken propaganda sayesinde edinmiş olduğu bilgiler sayesinde bu inanmayı bilinçsizce de gerçekleştirebilmektedir (Batı ve Erdem, 2016: 146).

Propagandanın hedeflediği şey olan insanların algısını etkileme faaliyetlerinin temelinde hedeflenen kitlelerin tutum ve davranışlarını istenen yönde değiştirmelerini sağlamaktır. Burada hedeflenen konu ise kitlelerin oy algısını değiştirerek kendi partilerine oy vermesini sağlamaktır. Bundan dolayı siyasi partilerin yapmış oldukları algı yönetiminin ilk safhası stratejik bir hedef oluşturmaktır. Bu hedef oluşturulurken siyasi partiler hem kendisinin hem de rakip siyasi partilerin özelliklerini araştırmalıdır. Algı yönetimi için yapılacak olan faaliyetler tespit edilmeli ve bunların gerçekleşmesi için uygun zeminlerin oluşturulması gereklidir. Bunun sonrasında geri bildirim sistemi sayesinde faaliyetlerin etkinliğinin ölçülmesi gereklidir. Bu ise kamuoyu yoklamaları sayesinde olacak olup seçmenlerin oy algısının yapılan propaganda faaliyetleri sayesinde değişip değişmediği gözlenmiş ve ölçülmüş olacaktır. Burada algılayan kişi olarak seçmenlerin özelliklerinin, beklentilerinin, siyasal ve toplumsal geçmişlerinin, yaşamış olduğu yerin, sosyo-kültürel yapılarının, ekonomik durumlarının bilinmesi veya bu konular hakkında fikir sahibi olunması gerekmektedir. Propaganda sayesinde verilmek istenen yani seçmenlere algılatılmak istenen siyasal uyarıcının üzerinde yoğunlaşılması gerekmektedir. Bu siyasal uyarıcı siyasal partilere göre değişmekte olup genellikle siyasal parti lideri, siyasal bir olay veya siyasal partinin kendisi olabilmektedir. Algılama ortamı ise bu algı sürecinin en sonunda hedeflemiş olduğu siyasal seçimlerin kazanılıp kazanılmayacağını belirlediği seçim ortamlarıdır (Bakan ve Kefe, 2012: 23).

Propaganda faaliyetleri sayesinde siyasal partiler seçim kampanyaları süresi boyunca sürekli olarak aynı şeyi tekrar ettikleri için aslında seçmenlerin beyinlerine yeni kodlamalar göndermektedir. Bu kodlamalar, daha çok siyasal söylem şeklinde olup, görsel ve beden dili ile de yapılabilmektedir. Bu kodlama gönderme faaliyetine beynin çıpalanması (anchoring) adı verilmektedir. Buradaki çıpa kavramı seçmenlere gönderilen uyarıcıyı temsil ederken, çıpalamak ise insanların beyinlerindeki bir şeyi başka bir şeye bağlamak ve ilişki kurmak anlamına gelmektedir. Bu bağlantılar olumlu veya olumsuz bir çağrışıma sebep olabilmektedir. Örneğin bir siyasal parti ile ilgili yoksulluğu ve ekonomik gidişatın kötü olduğu sürekli olarak tekrarlandığında insanların beyinlerinde o siyasal parti düşünüldüğünde hemen akla bağlantı kurulmuş olan yoksulluk gelecek ve o siyasal parti olumsuz olarak zihinde yerleşecektir. Bu bağlantı kurma olayı çok doğal bir şekilde geçmişte edinilen deneyimlerin bilinç düzeyine çağrılması yoluyla gerçekleşmiş olacaktır. Beyin kurmuş olduğu bu bağlantılar sayesinde hızlı bir şekilde kestirme yollarla karar vermeye çalışıldığında beyin çıpalanması karşımıza çıkmış olacak

ve seçim zamanlarında siyasi partilerin sıkça kullanmış olduğu bir yöntem olacaktır (Bati ve Erdem, 2016: 229).

Propagandanın en önemli unsuru olan aynı şeyin tekrar edilmesi siyasi parti liderlerinin en önemli araçlarından bir tanesidir. Seçim kampanyası süreci boyunca pek çok yeri gezen siyasi parti liderlerinin her gittikleri yerde başka bir konudan bahsetmesi insanların zihinlerinde bir yer etmeyeceğinden dolayı genellikle liderler aynı konuyu gittikleri yerde tekrar etmeyi tercih etmektedirler. İnsanların genellikle sık sık tekrar edilen şeylere inanma eğilimi bulunmaktadır çünkü sıkça tekrar edilen şeyler gerçek olmasa bile zamanla gerçek gibi algılanmaya başlamaktadır. Dolayısıyla siyasal algı yönetiminde sürekli olarak aynı söylemlerin propagandalarda tekrarlanarak söylenmesi, seçmenlerin algılarının istenen yönde değişmesi açısından önemlidir (Darıcı, 2017: 36).

Seçimlerde görsel-yazılı medya organları ile sosyal medyayı en çok meşgul eden konulardan bir tanesi de siyasi parti adayları ile ilgili çıkan haberler ve bu adayların özellikle yapmış oldukları konuşmalardır. Bu konuşmalar televizyon programları aracılığıyla olabileceği gibi kalabalık alanlarda miting şeklinde de olmaktadır. Siyasi parti adaylarını televizyonlarda, radyoda veya miting alanlarında dinleyen insanlar bir nevi propaganda olarak görülen bu konuşmalardan etkilenmektedir. Kitle iletişim araçları sayesinde halka bilgi verme ve seçmen davranışlarını etkilemeyi amaçlayan siyasi parti liderlerinin yapmış oldukları konuşmaların özellikle kararsız seçmen üzerinde etkileri olduğu ortaya konmuştur (Klapper, 1957: 453). Bu tür aktivitelerin kararsız seçmen dışında olan seçmenlerin davranışlarını kısa vadede değiştirmede fakat uzun vadeli olarak değiştirebileceği belirtilmiştir. Miting alanlarında veya basın yayın organları aracılığıyla yapılan konuşmalar gündem oluşturup kamuoyunu yönlendirebilir (Bal, 2004: 155). Bu konuyla ilgili bir başka çalışmada Çavuşoğlu ve Pekkaya (2015) yapılan bu tür propaganda faaliyetlerinden dolayı kararsız seçmenlerin daha fazla etkilendiğini ortaya koymuştur. Schmalze ve arkadaşlarının (2015) yapmış olduğu çalışmada liderlerin yapmış oldukları konuşmaların dinleyiciler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Güçlü ve iyi hazırlanmış olan konuşmalar dinleyicilerini etkilerken zayıf ve iyi hazırlanmamış konuşmalar ise dinleyiciler üzerinde etki bırakmazlar. Dinleyicilerin güçlü ve zayıf konuşmaları dinlerken beyinlerinde neler olduğunu araştıran araştırmacılar dinleyicilerin işlevsel beyin dinamiklerini retorik kalitesi farklı konuşmalar arasında incelemiştir. Bu konuşmalar Alman politikacılar tarafından verilmiş olup konuşmaların retorik içeriğine göre güçlü ve zayıf olarak sınıflandırılmıştır. Her iki konuşmaya maruz kalan

dinleyicilerin beyinlerinde benzer sinirsel cevaplar oluşmuştur. Güçlü konuşmaları dinlemiş olan dinleyicilerin beyinlerinin orta prefrontal korteksinde daha farklı tepkiler oluşmuştur. Bundan dolayı dinleyiciler güçlü konuşmalar sırasında birbirlerine daha bağlı hissederken zayıf konuşmaları dinlemiş olan dinleyiciler arasında bu denli bir bağ oluşmamıştır. Çıkan sonuçta güçlü konuşmaların dinleyicileri bir bütün olarak daha kolay bir şekilde kontrol ettiği görülmüştür (s. 4).

1.3. Seçmen Davranışını İnceleyen Yaklaşımlar

Seçmen algısını ve davranışını etkileyen faktörlerin araştırıldığı çalışmalar özellikle seçmenlerin oy kullandıkları zamanda rasyonel bir tercih yapıp yapmadıklarını, ülke gündemi ve problemlerinin farkında rasyonel tercihe etki edip etmediğinin araştırıldığı rasyonel/ekonomik oy verme modeli altında; belirli bir siyasi partiyle bağ kurup kurmadıkları bağlamında parti kimliği modeli olarak da adlandırılan psiko-sosyal modeli altında ve son olarak oy kullanırken ait oldukları sosyal grupların etkisi altında kalıp kalmadıklarınının araştırıldığı sosyolojik model altında toplanmıştır (Akgün, 2002; Çakır ve Biçer, 2015; Damlapınar ve Balcı, 2005; Doğan ve Göker, 2010; Güllüpınar vd., 2013).

Seçmen algısını etkileyen faktörler incelendiğinde insanların çevrelerindeki herhangi bir durum veya davranışın gerçekleşmesinden kolaylıkla etkilenebilecekleri belirtilmiştir. Bu uyarıcı etkinin altında biyolojik bir uyarıcı olmak zorunda değildir. İnsanların oy kullanma konusundaki davranış ve motivasyonları açısından bu uyarıcılar bir nesne, bir olay veya bir kişi olabilmektedir. İnsanlar sosyal bir varlık olmalarından dolayı içinde bulundukları toplumdan, gruplardan ve ailelerinden yani kısaca sosyolojik unsurlardan etkilenebildikleri gibi psikolojik unsurlardan da etkilenebilmektedir. İçlerinde yaşadıkları toplumda meydana gelen siyasi veya ekonomik olaylar, güvenlik kaygılarını harekete geçiren olaylar ve durumlar insanların oy kullanma motivasyonlarını etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca insanlar seçmen davranışları konusunda taşımış oldukları biyolojik faktörler kadar aynı zamanda psikolojik ve sosyolojik faktörlerin de etkisi altında kalabilmektedir (Tuna, 2011: 4).

1.3.1. Sosyolojik Model

Her insanın farklı biyolojik ve psikolojik özelliklere sahip olmakla birlikte içinde bulunduğu toplumla ilgili toplumda, kurumlarda bulunan insanlar aracılığıyla toplumun temel değerler sistemi ile birlikte kuralları öğretilmektedir. Dolayısıyla kişilerin sahip oldukları biyolojik ve psikolojik farklılıklar aynı zamanda kişilik özellikleri, zihinsel özellikleri, alışkanlıklar ve beceriler çevre ile etkileşime girdikten sonra kişilerin siyasal davranışları etkileyip şekillendirebilecektir. Bu bağlamda çevrenin insanların davranışlarını değiştirebileceği göz önünde bulundurulduğunda bireylerin seçmen davranışlarının içinde yaşadıkları toplum, kültür ve toplumsallaşma sürecinden etkilendiğini ve bu davranışın sadece bireylerin bir iç davranışı değil aynı zamanda bulundukları çevreyle karşılıklı bir etkileşimin bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür (Winston, 2014: 86).

İnsanların bulundukları çevre ve toplumsal yapıdan nasıl etkilendiklerini göstermesi açısından Zimbardo deneyi iyi bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın toplumsal yapıdan nasıl etkilendiğini ortaya koymuş olan bu deney normal olarak bilinen öğrencilerin birkaç gün içinde nasıl saldırgan ve sadist gardiyanlara veya korkmuş ve sinmiş mahkumlara dönüştüğünü göstermiştir. Deney başında gardiyan ve mahkûm olarak iki gruba ayrılan deneye katılan insanlar kendilerine verilmiş olan rollere gün geçtikçe daha bağlı hale gelmiştir. Gardiyan rolünü alan öğrenciler mahkûm rolündeki kişilere karşı zamanla şiddet ve psikolojik baskı uygulamışlardır. Burada öğrenciler kendilerine verilmiş olan rolün vermiş olduğu etkiyle yeni kişiliklere bürünmüştür. Bu açıdan bakıldığında toplumda var olan siyasi tutum ve siyasi algı sebebiyle insanların seçmen davranışlarının toplum tarafından nasıl şekillendiğini anlama konusunda Zimbardo deneyi önemlidir. İnsanlar içinde bulundukları sosyo-kültürel etmenlerin etkisinde olduklarından dolayı siyasal tercihleri de bu şartların etkisi altında kalacaktır (Batı ve Erdem, 2016: 75).

İnsan sosyal bir varlık olduğu için sürekli içinde bulunduğu aile, iş çevresi ve arkadaşlarıyla ilişki içinde bulunmaktadır. Bu çevreyle karmaşık iletişim ve etkileşim katmanları üzerine kurulmuş olan bir etkileşim ve iletişim içinde bulunan insanın toplumsal bir varlık olması beyindeki belirli olan devrelerle de ilişkilidir. Toplumsal nörobilim tarafından incelenen bireylerin toplumsal yapısının kökleri sinir devrelerinin derinlerinde yatmaktadır. Bu bağlamda insan “sosyal beyne” sahip bir varlıktır. Yani

insanlar sosyal beyinleriyle başkalarını tanımakta, niyetlerini tahmin edebilmekte, arzularını, isteklerini, inançlarını ve duygularını değerlendirebilmektedir (Zaltman ve Zaltman, 2017: 62). İnsanlar sosyal beyinleri sayesinde birbirleriyle ilişki ve etkileşim halinde bulunarak toplumun beklentilerine uyum sağlayan davranışları, rolleri, beklenti ve tutumları öğrenmekte olup bu sürece toplumsallaşma adı verilmektedir. Heywood (2007) toplumsallaşmayı “*siyasal inanç, değer ve davranışların insan tarafından benimsenmesi veya öğrenilmesi süreci*” olarak tanımlamıştır (s. 230).

Toplumsallaşma sürecinde insanlar çeşitli toplumsal etkiler altında kalabilmektedir. Toplumsal etki insanların bilinçli veya bilinçsiz olarak başka insanların duygu, düşünce ve davranışlarını değiştirmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla insanlar birbirlerinin duygu, düşünce, tutum, davranışlarını etkilemektedir. Burada etkilemek isteyen insanlar aktif etkilenmek istenen insanlar ise pasif durumdadır. Toplumsal etkinin sonucunda insanlar belirli bir gruba veya topluluğa uygun olarak davranabilir. Bu grup bir siyasi parti de olabilmektedir. Kişi toplumsal etki sebebiyle bir siyasi partiyi benimseyip benzer düşüncelere sahip bu insanların sahiplenmiş olduğu siyasi kimliği benimsemektedir (Sakallı, 2013: 14).

İnsanlar toplumda baskın olan veya bir güç olarak görülen grupları destekleyebilmekte ve daha önce hiç katılmadığı görüşe yönelebilmektedir. Bandwagon etkisi olarak adlandırılan bu etkilenmede toplumsal etkinin gücü önemlidir. Bir araya gelen insanlar zaman içerisinde ortak tavır, tutum ve davranış sergilemeye başlamaktadır. Böyle bir grup içinde yer alan bir insan zaman içerisinde bu grubun normlarına göre hareket edip karar verebilmektedir. Bu durum ise insanın içinde yaşadığı toplum ve grupları etkisine açık bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır. Nörobilim açısından bu durumun açıklaması ise beynin işleyişi ile açıklanmıştır. İnsanlar kendi iradeleriyle ve bilinçli bir şekilde karar verdiklerinde beynin prefrontal korteksini kullanırken, gruptan etkilenerek vermiş oldukları kararları genellikle düşünmeden karar verdikleri için beynin oksipital ve paryetal bölgelerini kullanılmaktadır. Dolayısıyla insanlar grup psikolojisi içerisinde hareket ettiklerinde beynin düşünsel kısmının bir ilgisi bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise insanın grup psikolojisi içerisinde davrandığında neyin doğru neyin yanlış olduğunu sorgulamadan hareket etmesidir. Bunun nedeni ise insanların genellikle insanların doğru olup olmadığını sorgulamaksızın gruba uyum göstermesidir. Bu durumda beyin düşünmekten kaçınmakta ve zahmetsiz bir davranış olarak görülen gruba uyum sağlama davranışı içine girmektedir (Batı ve Erdem, 2016: 64).

1940'lı yıllarda ABD Başkanlık seçimleri sırasında Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet tarafından yapılan bir çalışmada yazarlar insanların sosyal kimliklerinin oy kullanma davranışları üzerinde bir etkisi olup olmadığını araştırmıştır. Literatüre Columbia ekolü olarak ta giren bu çalışmayla yazarlar kişilerin sahip oldukları sosyal kimlikler sebebiyle toplumda meydana gelen bölünmüşlüğün seçmen davranışlarını etkilediğini belirtmişlerdir (Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet, 1968). Bu modele göre insanların seçmen davranışlarını anlayabilmek için öncelikle toplumda var olan sosyal grupların incelenmesi gereklidir. Bu incelemenin en önemli sebebi ise kişilerin içinde bulundukları sosyal grupların tercihlerine aykırı bir tercih yapmak istememelerindendir (Kalender, 2005: 40). Bu bağlamda insanların vermiş oldukları oy aslında bireysel tercihleri değil ve sosyal kimliklerinin bir yansımasıdır (Akgün, 2007: 27). Bu modele göre insanlar içlerinde bulundukları sosyal gruplardan ve bu grup içinde bulunan diğer insanlardan etkilenecektir (Özcan, 1998: 195). Toplum içinde etnik, dini, mesleki, sosyal-ekonomik statü (eğitim, gelir durumu), yerleşim yeri (kentsel-kırsal kesim) gruplaşmalarının veya kamplaşmaların çok belirgin olarak görüldüğü durumlarda insanların oy kullanma davranışları yukarıda sayılan nedenlerden etkilenecektir. Böylelikle seçmenlerin içinde bulundukları sosyal grupların dışında gerçekleşen seçim kampanyaları, propaganda faaliyetlerinden etkilenme oranları da düşüktür (Çinko, 2006). Toplumda var olan bu bölünmüşlük aslında bir yerde siyasi partilerin varlık sebebi olabilmektedir (Ünal, 2016). Sosyolojik modele göre insanların oy kullanma davranışları ve seçmiş oldukları siyasi partiler bir aidiyet gibi olup genellikle vazgeçilmezdir.

Yukarıda belirtilen sosyal bölünme çeşitlerinin yaşandığı toplumlarda insanların oy kullanma sırasındaki davranışları içlerinde bulundukları sosyal gruplarından etkileneceğinden dolayı kemikleşmiş bir yapıya bürünebilecektir. Böyle durumlarda kişilerin oy kullanma tercihlerinde bir değişimin yaşanması pek muhtemel olmamaktadır. İnsanlar ait olduklarını hissettikleri grupların tutumlarının dışına çıkmayacak ve bu tutumlara sadık kalacak şekilde oylarını kullanabilirler (Gökçe vd., 2002: 7).

Bu sosyal gruplar arasında sayılan aile en önemli referans grubu olarak bilinmektedir. Ailenin seçmen üzerindeki etkisi konusunda yapılan çalışmalarda çıkan sonuçlara göre anne ve babalar fakat özellikle babalar çocuklarına siyasi görüşlerini aktarmakta ve çocuklar özellikle babalarının siyasi görüşü etkisi altında kalabilmekte ve büyüdüklerinde ise çoğunlukla anne-babalarının oy verdikleri siyasi partiye oy verebilmektedir (Aydın ve Özbek, 2004: 140-155; Gidengil, Wass ve Valaste, 2016).

1.3.2. Sosyo-Psikolojik Modeli (Parti Kimliği Modeli)

Yukarıda bahsedilen Columbia ekolü seçmen davranışlarına birey odaklı değil grup odaklı olarak bakmış ve insanların siyasi tercihlerini içlerinde bulundukları grupların davranışı kapsamında incelemiştir. Bu görüşe karşı ciddi bir eleştiri geliştirmiş olan sosyo-psikolojik model, sosyolojik modelin odaklanmış olduğu sosyal gruplar yerine odak noktası olarak bireyi ele almaktadır. ABD’de bulunan Michigan Üniversitesi tarafından insanların oy algısı ve seçmen davranışları üzerinde yayımlanmış olan “Amerikan Seçmeni” eseri ile literatüre Michigan ekolü olarak giren bu sosyo-psikolojik yaklaşım, insanların çocukluklarından itibaren sosyalleşme süreçlerini inceleyerek bu sürecin bireylerin siyasi tutumlarını ve ideolojik yönelimlerini belirlediğini öne sürmektedir (Campbell ve arkadaşları., 1976). Michigan ekolüne göre bireylerin herhangi bir olaya karşı vermiş oldukları tepkiler ve davranış biçimleri bu bireylerin dünyayı nasıl algıladıkları ile ilgili olup bireylerin psikolojik yapıları büyük bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin sahip oldukları bilinçaltı ve dürtüleri seçmen olarak davranışlarını etkilemektedir. Bireyler bilinçaltı ve dürtüleri etkisi altında kaldıklarında rasyonel bir tercih yapmaları zorlaşabilmektedir ve bu bireyler bir siyasi partiye oy verdiklerinde siyasi parti tercihleri objektif olarak seçilmemiştir. Seçilmiş olan siyasi parti bu siyasi parti hakkındaki duygu ve algıları ile tercih edilmiştir (Gülmen, 1979: 41). Sayılan bu sebeplerden dolayı bireylerin oy algısında etkisi olan eğitim, yaş ve herhangi bir gruba aidiyet gibi faktörler kadar bireylerin kişilik özellikleri ve psikolojik yapılarının da dikkate alınması gereklidir. Bu özellikler dikkate alındığında kişilik özelliklerindeki bu farklılıkların bireylerin siyasi tutum ve oy algılarında değişiklik yapabileceği görülebilecektir (Mondak ve Halperin, 2008: 339).

Sosyo-psikolojik kurama göre insanlar içlerinde yetiştikleri sosyal ve kültürel ortamların etkisinde olarak ideolojik ve siyasi tutum ve görüşleri gelişmekte, herhangi bir politik oluşuma bağlılık hissine sahip olabilmekte ve psikolojik bağlılık ve sevgi olarak ta adlandırılan bu süreç içerisinde insanlar kendilerini bağlı hissettikleri siyasi oluşumların kesin inançlıları haline gelebilmektedirler (Çinko, 2006: 110). Sosyo-psikolojik kuram bireylerin geçmişlerinin herhangi bir safhasında başlayan ve zaman içerisinde bir siyasi oluşuma yönelik gelişen psikolojik bağlarının olduğunu savunmaktadır. Buna aynı zamanda “parti kimliği” adı da verilmektedir. Burada bir siyasi oluşuma resmi anlamda üye olmak kastedilmemektedir. Kişi kendisini siyasi parti ile

özdeşleştirmektedir. Akgün (2000) yapmış olduğu çalışmada seçmenlerin hayatları boyunca seçimlerde oy verdikleri siyasi parti noktasında oldukça istikrarlı olduklarını ve ancak ekonomik sorunların büyümesi gibi çok zor şartlarda kalmaları durumunda siyasi parti tercihlerini değiştirdiklerini belirtmiştir. Seçmenler her ne kadar bu gibi durumlarda siyasi parti tercihlerini değiştirseler de sonrasında yeniden kendileri ile özdeşleştirdikleri siyasi partiler için oy kullanabileceklerdir.

Sosyo-psikolojik kurama göre insanlar için oy verme işlemi aslında kendilerini ifade etme biçimidir. Bunun altında yatan neden ise kişilerin kendilerini bağlı hissettikleri siyasi partiye karşı olan aidiyet duygularıdır. Oy kullanan insanlar partilerine uzun süreli olarak bağlıdırlar. İnsanların hayat süreçleri içerisinde erken dönem siyasi sosyalleşme süreci olarak görülen bu kurama göre insanlar çocukluklarında ailelerinin etkisi altında ailelerinin sempati duyduğu siyasi partilerle bir özdeşlik kurarlar ve hayat süreçleri içerisinde akranları ve meslektaşları arasında görülen siyasi eğilimler gibi faktörlerin etkisi altında kalmaktadırlar (Heywood, 2007: 312). Ailelerin çocukları üzerinde siyasi parti eğilimleri üzerindeki etkisi konusunda bir araştırma yapan Uysal ve Toprak (2010: 60) Türk siyasi hayatında genellikle sağ parti liderlerinin sağ parti geleneğinden gelmekte olan ailelerden, sol parti liderlerinin ise sol parti geleneğinden gelen ailelerden olduklarını ortaya koymuştur. Bu bağlamda sosyolojik model ile sosyo-psikolojik model birbirleriyle benzeşmektedir.

Sosyolojik model işe sosyo-psikolojik model arasındaki ortak bir nokta da her iki kuram içinde insanların kendilerini bir yere ait hissetmeleridir (Antunes, 2010). Sosyolojik kuramda bireyler içlerinde bulundukları sosyal grup için bir aidiyet hissederken sosyo-psikolojik kuramda insanlar oy verdikleri siyasi partiye karşı bir aidiyet hissetmektedir. Sosyo-psikolojik kuramda siyasi parti kimliğini benimsemiş seçmenin oy kullanma sırasında başka bir partiye oy vermesi pek muhtemel görülmezken bu duruma ancak kişilerin sosyal statülerinde önemli bir değişim yaşanırsa mümkün olacaktır. İnsanların hayatlarında dönüm noktası olarak adlandırılan büyük değişimler arasında evlilik, sabit bir işe girmek ve ekonomik özgürlüğünü kazanmak ve eğitim seviyesinin yükselmesi sayılmaktadır. Bu değişimler arasında insanların yapmış oldukları coğrafi değişiklikler de bulunmaktadır. Örneğin kırsal kesimden büyük bir kente gelerek burada kendisine yeni bir hayat kuran bir kişinin tercihlerinin de değişmesi muhtemeldir (Campbell vd, 1976: 88-89).

Gaziantep’te seçmen davranışlarını sosyo-psikolojik modeline göre inceleyen Tan ve Baydaş (2017) bu çalışmalarında seçmenlerin yaş, cinsiyet, eğitim seviyeleri ve gelir düzeylerinin siyasi partiye olan aidiyet ve sadakatleri üzerinde bir etkisi olup olmadığını araştırmıştır. Yazarlar araştırma sonucunda seçmenlerin cinsiyetlerinin, eğitim seviyelerinin ve mesleklerinin siyasi partide aranan özellikler bağlamında değişiklik gösterdiğini ve kadınların, yüksek eğitim seviyesine sahip olanların, memurların ve öğrencilerin parti sadakati oluşuna daha yatkın oldukları bulunmuştur. Seçimlerde oy kullananların siyasi parti kimliklerinin nasıl oluştuğu üzerinde yoğunlaşan bu yaklaşım kendilerini sol ve sağ siyasi parti görüşlerinin değişik seviyelerinde gören ideolojik bağımlılık gösteren insanları odak noktasına almaktadır.

1.3.3. Mantıksal/Ekonomik Oy Verme Modeli

İnsanların basmakalıp fikirlerle değil akılcı ve mantıksal muhakeme sonucunda oy vermeleri demokrasilerin sağlıklı bir şekilde işlemesi için gerekli olan bir unsurdur. Literatürde bulunan çalışmaların pek çoğu seçmenlerin bir siyasi partiye oy verirken bu siyasi tercihlerinin arkasında bulunan mantıksal örgüyü anlamaya çalışmıştır. Seçmenlerin davranışlarını akılcı ve mantıksal yaklaşım ile açıklamaya çalışan bu yaklaşımın odaklandığı konu her seçmenin oy kullanmadan önce kendisine daha fazla fayda sağlayacağını düşündüğü siyasi partiye oy vereceğini ve bu şekliyle rasyonel davrandığı ve eğer daha önce oy vermiş olduğu siyasi parti beklentisinin altında kaldıysa bir sonraki seçimde yeniden rasyonel düşünerek başka bir partiye oy verebilmektedir. Burada seçmen sadece kendi menfaatini düşünmeyebilir. Ülkenin genel durumunu değerlendirip ülke yararına olduğunu düşündüğü siyasi partiye de oy verebilir. İnsanların içlerinde bulundukları grupları odak noktasına alan sosyolojik kuramdan bu bağlamda ayrılan rasyonel modelde bireylerin tercihleri ve öncelikleri ön plandadır (Bennett ve Salisbury, 1987; Kalender, 2005: 50-51).

Rasyonel seçim yaklaşımına göre insanlar oy kullanırken başka insanların etkisinde kalmamaktadır ve partiye aidiyet ve parti ile özdeşleşme kuramını savunan sosyo-psikolojik yaklaşımdan bu yönde ayrılırlar. Seçim zamanı geldiğinde seçmenler seçime giren siyasi partiler arasından rasyonel bir tercih yaparak oy verecekleri siyasi partiyi seçerler (Heywood, 2007: 352).

Rasyonel yaklaşım Türkiye’de yapılan seçimlerde daha çok yerel seçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni ise insanların siyasi parti tercihleri ne olursa olsun yerel seçimlerde seçmiş oldukları idarecilerin yapacakları icraatları daha yakından hissedecek olmalarıdır. Genel seçimlerde seçmiş oldukları siyasi partinin icraatlarını doğrudan hissetmeyen seçmenler yerel seçimlerde özellikle nispeten daha küçük yerleşim yerlerinde kendileri için daha iyi hizmet getireceğine inandıkları siyasi partiye oylarını verebilmektedirler (Akgün, 2007). Genel seçimlerde rasyonel yaklaşımın görüleceği alan ise insanların tercih etmiş oldukları siyasi partinin icraatlarını yeterli görmedikleri durumda bir sonraki seçimde siyasi parti tercihlerini değiştirmeleridir. Bundan dolayı siyasi partilerin seçim sürecinde vaat etmiş oldukları icraatları bir sonraki seçime kadar gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Örneğin dünya genelinde sol partilerin ülkelerin genel sorunlarından birisi olan işsizlik ile mücadeleye önem vermeleri ve bu konuda gayret göstermeleri seçmen davranışı üzerinde etkili olmaktadır. Sağ partilerin ise enflasyon ile mücadelede başarılı olması sebebiyle seçmenler üzerinde olumlu bir etki bıraktıkları belirtilmektedir. Rasyonel yaklaşıma göre ülkenin içinde bulunulan ekonomik durum ve çeşitli ekonomik değişkenler seçmenlerin rasyonel bir tercih yapmasında etkili olacaktır (Çinko, 2006: 110-111).

Rasyonel oy verme modeli seçmenlerin oy kullanma davranışları konusunda yardımcı olmaktadır. Her seçim döneminin kendine özgü şartları bulunabilmektedir. Örneğin bazı seçimlerde ekonomik koşullar ön planda olurken bazı seçimlerde güvenlik konuları ön planda olabilmektedir. Dolayısıyla seçmenlerin davranışları da bu koşullara göre değişebilmektedir. Ülkenin ekonomik gidişatından memnun olmayan bir seçmen güvenlik konusunun ön plana çıkarıldığı bir seçimde rasyonel bir tercihte bulunup güvenliğin daha önemli olduğunu düşünüp ekonomik gidişat ile ilgili düşüncelerini bir kenarda bırakabilir. Dolayısıyla siyasi partiler ile seçmenler arasında bir arz-talep ilişkisi bulunmaktadır. Siyasi partiler seçim dönemlerinde ön plana çıkarmış oldukları konularla ilgili çözüm önerilerini seçmenlerine sunarlar ve seçmenler ise rasyonel bir seçim yaparak en uygun tercihi seçerler. Burada seçmenin yapmış olduğu tercih seçmen davranışını belirler (Downs, 1957; Özer ve Meder, 2008: 34).

Yukarıda bahsedilen seçmen davranışları ile ilgili klasik model ve yaklaşımların yanında gelişen teknoloji ile birlikte nörobilim sayesinde seçmen davranışlarını açıklayan yeni bir yaklaşım doğmuştur. Nöropolitika adıyla tanımlanan bu yaklaşımdan önce

nörobilim ile ilgili bilgi verilecek ve bir sonraki bölümde tezin ana konusunu teşkil eden nöropolitik araştırmalarda kullanılan tekniklerden bahsedilecektir.

1.4. Nörobilim

1.4.1. Kavramsal Olarak Nörobilim

Nörobilim kısaca sinir sisteminin anlaşılması için yapılan araştırma olarak adlandırılmaktadır. Nörobilim, sinir sisteminin gelişimi, kimyası, yapısı, fonksiyonu ve patalojisi ile ilgilenen yeni bir bilim alanıdır. Sinir sistemi yapısı ile ilgili sağlam bilimsel çalışmalar 1800’lü yıllara kadar gitmektedir. O zamanlarda fizyolog Fritsch ve Hitzig hayvanlar üzerinde yapmış oldukları deneylerde beyinde elektrik uyarılması olduğunu tespit etmiştir. Broca ve Wernicke isimli fizyologlar ise konuşma güçlüğü çeken insanlar üzerinde yapmış oldukları otopsiler sonucunda bu insanların beyinlerinde lokal zararlar bulunduğunu tespit etmişlerdir (Lundy-Ekman, 2013: 2).

1890’lı yıllarda Cajal isimli bir nöroanatomisti her bir sinir hücresinin yani nöronun farklı ve ayrı bir hücre olduğunu diğer sinir hücrelerinin bir devamı olmadığını ortaya koymuştur. Sherrington ise sinir hücrelerinin sinapsis olarak haberleştiklerini bulmuştur. Sinir sistemi alanında büyük buluş olarak değerlendirilebilecek gelişmeler 1950’li yıllara kadar yaşanmamıştır. Bu tarihlerde elektron mikroskobu ile mikro elektrot bulunmuştur. Elektron mikroskobu sayesinde hücreler gözlemlenebilmiş ve mikro elektrot ile ise de tek bir sinir hücresinin aktiviteleri kaydedilmiştir. 1970’li yıllara gelindiğinde ise yeni görüntüleme tekniklerinin bulunmasıyla birlikte beynin açık bir şekilde görüntüsü sağlanmıştır. Bu görüntüleme sayesinde daha önce bilinmeyen beynin fizyolojik ve patolojik bilgilerine ulaşılmıştır. Bilgisayar temelli tomografi ve manyetik rezonans görüntülemesi ile birlikte sinir sisteminin görüntülenmesi sağlanmıştır. 1985 yılında bulunan bir teknolojik gelişme sayesinde kafatası açılmadan beyin faaliyetleri izlenebilmiştir (Lundy-Ekman,2013: 2).

Sinir sistemlerinin analiz edilmesi olarak ta adlandırılan nörobilim sinir sistemini farklı açılardan incelemektedir. Bunlardan ilki olan moleküler nörobilim sinirsel fonksiyonun içinde cereyan eden kimya ve fiziği incelemektedir. Örneğin bir sinir hücresinin sinir sisteminin bir bölümünden başka bir bölümüne bilgi iletmesi için gerekli olan iyonik değişimler ve sinir hücreleri arasındaki bilginin kimyasal transferleri

moleküler nörobilim olarak adlandırılmaktadır. Hücresel nörobilim ise sinir sistemi içerisinde bulunan farklı tipteki hücreler arasındaki farklılıkları ve her birinin nasıl bir fonksiyonu olduğunu, nöronlar arasında bilginin nasıl transfer edildiği ve sinir hücresi olmayan hücrelerin nasıl fonksiyonlarının olduğunu incelemektedir. Sistem nörobilim ise ortak fonksiyonları olan nöronları incelemektedir. Sinir sisteminin bağlantıları ile ilgilenmektedir. Davranışsal nörobilim davranışı etkileyen sistemler arasındaki hareketleri incelemektedir. Son olarak ise bilişsel nörobilim düşünme, öğrenme ve hafıza alanlarını kapsamaktadır. Bu alandaki çalışmalar genellikle planlama, dil kullanımı ve belirli olayları hatırlamada hafızadaki farklılıkları belirleme ve motor hareketlerinin uygulanması üzerinde yoğunlaşmaktadır (Lundy-Ekman, 2013: 3)

Nörobilim alanındaki teknolojik yenilikler nöropsikiyatrik bozukluklar ve sosyal davranışlar içinde yer alan beynin çalışmasının ve beyin aktivitelerinin nöronal desteklerinin anlaşılması konusunda özellikle fonksiyonel manyetik rezonans görüntülemesi kullanılmasıyla birlikte yeni pencereler açmıştır. Nörobilim alanında araştırmaya olan toplumun ilgisi ve desteği özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde Amerikan Kongresi ve Ulusal Sağlık Enstitülerinin desteklemiş olduğu “Onyılın Beyni” projesiyle ve aynı zamanda gelişen nörobilim araştırmalarıyla birleşerek artmış ve toplum ile nörobilim arasında arabirim oluşturmuştur. (Racine, Waldman, Rosenberg, & Illes, 2010: 725-726).

Toplumsal nörobilimin filozofik ve sosyal konular üzerindeki önemli etkilerine ve beyne olan artan ilgisi 1980’li yıllara kadar gitmektedir. Nörobiyolojist Jean-Pierre Changeux ve filozof Patricia Churchland nörobilimin toplum ve kültür üzerindeki uygulamaları ile ilgili tartışmalarda bulunmuşlardır. Örneğin, Changeux nörobilimin antropolojik alanda önemli çalışmalarda kullanılabileceğini belirtmiştir. Yazar aynı zamanda beşerî bilimlerle nörobilim arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu ve bu iki farklı alanın birlikte çalışarak ortaya farklı alanlarda değişik katkılarda bulunabileceğini ifade etmiştir (Racine, Waldman, Rosenberg, & Illes, 2010: 725-726).

Yirminci yüzyılın en güçlü sosyal ve politik psikologlarından biri olan William J. McGuire (1993), disiplinler arası ilişkiler ilerledikçe siyaset ve psikoloji ilişkisinin canlı ve uzun ömürlü olduğunu, uzun ömürlülüğünün sık sık değiştirilmesiyle beslendiğini ve bunun popüler konular, yöntemler ve teoriler ile beslendiğini belirtmiştir. Tüm sürdürülebilir ilişkilerde olduğu gibi, psikoloji ve siyaset bilimi, çoğunlukla ayrı

düşmekten ziyade birlikte değişmiştir (Huddy, Sears, & Levy, 2013). Zaman içinde siyaset bilimciler nörobilimin metot ve modellerinden olan elektroensefalografi (EEG), manyetik rezonans görüntüleme (MRI) ve merkezi ve periferik sinir sisteminin diğer ölçümlerini kapsayan manyetik ve manyetik yöntemlerin kullanımı konusunda psikologların sahip olduğu tecrübe ve imkanları öğrenme konumuna getirmiştir (Schreiber et al., 2013). Bu bağlamda politik nörobilim, siyaset bilimcileri ve psikologların ilgilenmiş oldukları ortak soruları ele alan ve kısmen de olsa biyolojinin özellikle de nörobilimin teorileri, metotları ve varsayımlarını değerlendiren disiplinler arası bir girişimdir. Nörobilimin siyasi konulara uygulanması içlerinde çeşitli seviyelerde analizi de kapsayan güçlü araştırma metotları kapsamaktadır. Nörobilim ve davranışsal genetik tekniklerinin uygulanması sayesinde çok karmaşık olarak görülen fenomenlerin altlarında yatan temel mekanizmaları ve süreçleri anlamak ve analiz etmek mümkün olabilecektir (Cacioppo & Berntson, 1992).

Psikoloji ve siyasetin kesiştiği noktada ortaya çıkan soruları cevaplamak için nörobilimsel yöntemlerin kullanılması ile birlikte siyasi nörobilim alanının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur (Cacioppo & Visser, 2003). Günümüze kadar politik psikoloji ve nörobilim arasında bulunan iş birliğine dayanan duruş teorik ve ampirik çalışmalarda korunmuştur. Sonunda, siyaset ve nörobilimin birlikte kullanılması hem verimli hem de karşılıklı olarak faydalı olmuştur. Her iki alan da sosyal psikoloji ve siyasi psikoloji alanlarında var olan teorilere katkıda bulunmuşlar ve aynı zamanda yeni bir teorik perspektifinin oluşmasına ilham vermişlerdir (Jost & Amodio, 2012: 30).

Siyasi psikolojinin sorularına karşı nörobilimin yöntemlerini kullanmak beraberinde teknik gelişmişlik ve göreceli olarak daha kesin ve objektif ölçümler (sosyal istenir olma ve kendini sunma önyargılarına daha az maruz kalma bakımlarından) gibi açık avantajlar sağlamaktadır. Farklı teknikler ve yöntemlerin her birisinin kendilerine özgü kuvvetli ve zayıf yanları bulunmaktadır. Bazı yöntemler ise belirli teorik amaçlar için diğerlerine göre daha uygun olmaktadır. Bundan dolayı siyasi nörobilim son zamanlarda siyaset alanında yapılan çalışmalarda tercih edilen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin fMRI tekniği (fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme) yani çalışmakta olan beyindeki fonksiyonel süreçleri ölçen tekniği siyasi nörobilim alanında en sık kullanılan bir tekniktir (Theodoridis & Nelson, 2012).

Jost vd. (2014) yapmış oldukları çalışmada siyasi nörobilim konusunun gelişimini anlatmıştır. Siyasi nörobilimin en çok araştırdığı alan olarak dört temel konu bulunmuştur. Bunlardan ilki ırksal önyargı ve gruplar arası ilişkiler; ikinci olarak partizanlığın getirmiş olduğu önyargı ve motive olmuş siyasi farkındalık; üçüncüsü siyasi alanda sağ-sol ayrımının yapısı ve son olarak siyasi tutumların farklı yapılarıdır. Bu konular her ne kadar siyasi psikologlar tarafından da bilinen konular olsa da nörobilim alanında teori ve yöntemlerin uygulanmasıyla birlikte bu konularla ilgili yeni bilgilerin bulunması sağlanmıştır. Yazarlar siyasi nörobilimin daha yeni yeni gelişmeye başladığını fakat aynı zamanda teorik, yöntemsel ve ampirik yeterlilik alanlarında yeterli bir birikime sahip olduğunu belirtmişlerdir. Siyasi nörobilim sayesinde beyin görüntüleme araştırmaları ile birlikte “nasıl düşünerek neye inanırsınız” sorusuna daha farklı bir yaklaşımla cevap verilebilmektedir. Yazarlar, kişilerin ırksal algılarında, önyargılarında, kategorize etmelerinde ve gruplar arasındaki önyargılarda; ikinci olan konu bağlamında partizanlığın getirmiş olduğu önyargılarda ve kendi gibi düşünmeyen insanlara karşı geliştirilen davranışlarda; üçüncü konu olan sağ-sol parti ilişkisi, liberal e muhafazakâr farklılıklar konusunda ve son olarak siyasi tutumlarda beynin yapısının ve fonksiyonunun aynı zamanda beyinde bulunan amigdalanın etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır.

Politikacılar seçmenlerini yanlarında tutmak ve etki alanlarını arttırmak için birçok farklı teknikler kullanmaktadırlar. Bu aslında insan beyninin nasıl çalıştığıyla ilgili bilginin arttıkça şaşırtıcı olmamaktadır; zira siyasi kampanyayı yürüten insanlar bu bilgiden faydalanmaya çalışmaktadırlar. Western (2007) 2004 yılında ABD’deki Başkanlık seçimlerinin en gerilimli anlarının yaşandığı bir dönemde 15 Demokrat ve 15 Cumhuriyetçi seçmen üzerinde nörobilim alanında beyin tarama yöntemiyle yapmış olduğu çalışmasında her iki gruptaki insanlara sırasıyla Demokrat Parti adayı John Kerry ile Cumhuriyetçi Parti adayı George Bush’un resimleri birbirlerine zıt bir şekilde gösterilmiştir. Bu çalışma kapsamında bulunan kişiler karşı oldukları parti adayıyla ilgili zıtlıkları ve tarafsız figürleri ayırt edebilmişler fakat kendi adaylarının yalan söylediği veya gerçekleri yanlış yorumlamasını fark edememişlerdir. Yazar, beyin taraması ile gerçekleştirilen bu çalışmasının sonucunda politik beynin aslında duygusal beyin olduğunu, duygusuz bir hesap makinesi olmadığını, doğru olan gerçekler, figürler ve politikalar doğru sonuca varabilmek için objektif olarak araştırma yaptığını belirtmiştir.

Beynin siyasi değerlendirme üzerindeki etkisi ile ilgili başka çalışmalar da yapılmıştır. Amigdalanın siyasi parti adaylarına yönelik tutum ve davranışları içeren pek çok değerlendirme süreci ile ilişkisini olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin eski çalışmaların bir tanesinde katılımcılar Demokratik Parti'nin tanınmış simaları ve isimleri olan Hillary Clinton, Al Gore gibi ve Cumhuriyetçi Parti'nin tanınmış isimlerinden Condolezza Rice ve Ronald Reagan gibi isimlerin kullanıldığı ölçüt değerlendirme testini doldururken aynı zamanda nörobilim tarafından taranmışlardır. Ortaya çıkan sonuçta amigdalanın her iki parti ve parti figürlerine karşı benzer yüzlere tepki verdiği ve amigdalanın vermiş olduğu bu tepkinin etkili bir karşılığın gücüyle ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Yakın zamanlarda ise amigdalanın ABD ve Japonya gibi farklı toplumlar arasında siyasi adaylara vermiş olduğu tepki ve karşılık incelenmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların oy vermiş oldukları adayların yüzlerini gördüklerinde amigdalanın güçlü bir şekilde karşılık verdiği ortaya çıkmıştır. Her iki çalışmada da amigdalanın insanların siyasi parti adayları söz konusu olduğunda bir değerlendirme sürecinde bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Başka araştırmacılar ise insanların hoşlanmadıkları siyasi parti adaylarının yüzlerini gördüklerinde ne olacağını araştırmışlardır. Örneğin, Kaplan ve arkadaşları ABD'de yapılan 2004 seçimlerindeki Başkan adayları olan George Bush, John Kerry ve Ralph Nader'in fotoğraflarını katılımcılara gösterirken aynı zamanda işlevsel manyetik rezonans görüntüleme yöntemini kullanmışlardır. Katılımcılara karşı oldukları siyasi parti adayları gösterildiğinde dorsolateral PFC'de ve ön singulat'ta büyük bir hareketlenme olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar bu hareketlenmenin nedenini ise katılımcıların olumsuz karşılıkları yönetmek için bilişsel bir kontrol sürecine girmeleri sebebiyle olduğu şeklinde açıklamıştır. Her ne kadar bu çalışmada ortaya çıkan sonucun pasif görüntüleme görevi olsa da bu hipotezi direkt olarak bir delilin olmadığı ve dolayısıyla gelecek çalışmaların bu hipotezi test edecek şekilde dizayn edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Kaplan vd).

Bu konu ile ilgili yapılan başka bir çalışmada insula ve ön singulat'ta sevilmeyen adayların gösterildiği durumlarda gerçekleşen hareketlenmenin aynı zamanda seçimlerin sonucunu tahmin etmekte de kullanılabileceğini göstermiştir. Gerçek zamanlı yapılan Kongre üyeliği ve valilik seçimlerinde aday olan kişiler gösterildiğinde katılımcıların sevmedikleri adaylar gösterildiğinde beyinde hareketlenme meydana geldiği ve sevilmeyen adayların genellikle seçimleri kaybettikleri görülmüştür. Daha da önemlisi

araştırmacılar tehlike gibi olumsuz duygu algısının bu hareketlenme ile ilişkisi olduğunu ve olumlu özelliklerden daha ziyade olumsuz özelliklerin hareketlenme anlamında seçim sonuçlarının daha önceden tahmin edilebilmesine yardımcı olabileceğini belirtmişlerdir. Bu konu başka çalışmalar ile de tutarlı olmasına rağmen katılımcıların ani tepkilerine göre yapıldığından dolayı, katılımcılara daha fazla zaman verildiğinde katılımcıların pozitif özellikler karşısında verecekleri tepkiler belki seçimlerin önceden tahmin edilmesinde daha yararlı olabilecekti. Bundan dolayı hem olumsuz hem de olumlu özelliklerin katılımcıların seçmen davranışlarını nasıl etkilediği konusunda çalışmaları yapılması gereklidir.

1.4.2. Nörobilimin Karar Vermedeki Etkisi

İnsanların karar vermesi ile ilgili yapılan çalışmalar bizim birden fazla alternatifini değerlendirmemiz ve bunlar arasından en uygun olanı nasıl seçtiğimizi anlamak üzerinedir. Tarihsel olarak karar verme üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla bir seçeneği seçerken kendi değerlerimizi ve tercihlerimizi içine alan bireysel karar verme olgusunu araştırmıştır. Örneğin bu konuda yapılan çalışmalar kapsamında yapılan deneylerde katılımcıların genellikle parasal kumar ile farklı özellikleri olan seçme seti arasında bir seçim yapmaları istenir. Ancak, son derece karmaşık sosyal bir toplumda yaşadığımız göz önüne alındığında, almış olduğumuz en önemli kararlar genellikle karmaşık sosyal ilişkiler ve aynı zamanda başkalarının eşzamanlı seçimleri bağlamında da yapılmaktadır (Sanfey, 2007: 599). Bu sosyal kararlar bizi etkilediği kadar aynı zamanda başkalarını da etkileyen kararlar olarak adlandırılabilir. Bundan dolayı, kişisel seçimler bağlamında sosyal kararlar kişinin hem kendisi ile hem de başkası tarafından etkilenmiş olmaktadır (Fehr & Camerer 2007: 420). Biz bu tür karar verme olaylarıyla günlük olarak karşılaşmaktayız. Örneğin acaba bu insana güvenmeli miyim? Bu insanın güvenine karşılık vermeli miyim? Bu insana adil davranmalı mıyım? Bu insanı bana kötü davrandığı için cezalandırmalı mıyım? Bu insana ayrımcılık yapmalı mıyım? Kimden öğrenmeliyim? Kimi model olarak almalıyım? Sosyal normlara uymalı mıyım? gibi sorular kişinin belirli faktörleri göz önünde bulundurarak karar vermesi gereken sorulardır.

Her ne kadar benzersiz bir ortamda yapılsa da sosyal karar vermeler bireysel karar vermeler ile anahtar unsurları paylaşmaktadır. Diğer kararlar gibi, zor sosyal kararlar kişilerin kendi çıkarları ve başkalarının çıkarlarını içeren ve bazı şartlar altında başkasına

yardım etmeyi veya etmemeyi kapsayan psikolojik çatışma yaşanmaktadır. Sosyal kararlar kısa vadeli çıkarlar ve uzun vadeli çıkarlar arasında bir çatışmayı da içermektedir. Örneğin kişinin o anda yapmış olduğu bir fedakârlık için kaybettiği şeyi daha uzun vadeli kazanım için devam ettirmesi veya ettirmemesine karar verme çatışması örnek olarak verilebilir. Bireysel kararlarda olduğu gibi sosyal kararlarda da duygu ile sebep arasında bir çatışma yaşanmaktadır (Frith & Singer, 2008: 3876). Gerçekten de hem duygu hem de sebep sosyal karar vermede bir yön sağlayabilmektedir. Sosyal duygular insanlara sadece sebeplere bakmadan daha makul karar vermelerini sağlayacak şekilde yönlendirebilmektedir. Örneğin suçluluk duygusu insanları bir ilişkiye zarar verme bencilliğinden uzaklaştırabilmektedir. Bunun tam tersi olarak aynı zamanda sosyal duygusal önyargıları bilişsel kontrol sayesinde geri plana atmak bazı durumlarda ihtiyatlı olabilmektedir. Örneğin güçlü birisi tarafından haksız bir uygulamaya maruz kalınması durumunda oluşan öfkeyi bastırmak gibi (Damasio, 1994: 312).

Sosyal kararlar şüphesiz olarak çok önemli olmasına rağmen sosyal ortamlarda yaşanan durumları laboratuvar ortamlarında yeniden yaratmak kolay değildir. Böyle durumlarda nörobilimsel açıdan sosyal karar verme olgusunun nasıl araştırılacağı, ne tür araçların uygun olduğu soruları karşımıza çıkmaktadır.

Deneysel iktisatın basit ama aynı zamanda sofistike işlevleri oyun teorisini laboratuvar ortamında karar verme çalışmalarını bir çerçeve olarak kullanmaktadır ve bu alanda çalışan araştırmacılar birçok nörobilim metodlarını sinir sistemlerini araştırmak için kullanmaktadır. Oyun teorisi, karar vericilerin birbirleriyle ilişkide olmak zorunda oldukları çeşitli senaryoları birçok modeli test ederek anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır (Neumann & Morgenstern, 1947: 648). Oyun teorisi sosyal ilişkilerin araştırılmasında kişisel görevler ve iyi dizayn edilmiş modeller sunmaktadır. Oyun teorisi içinde kullanılan oyunlar nörobilim araştırmalarına uyarlanan katılımcıların kolayca anlayabileceği ve uyarlayabileceği sosyal senaryolardan oluşmaktadır. Oyun teorisinde kullanılan görevler sosyal karar vermenin birçok yönünü özellikle de karşılıklı değişim, adalet ve eşitliğe karşı cevaplar, fedakârlık ve cezalandırmayı araştırmak için kullanılmaktadır. Burada odaklanacak olan konu ise nörobilim metodlarının sosyal karar vermeyi anlamadaki rolüdür. Sosyal karar vermenin nörobilim açısından açıklanması ile ilgili mevcut çalışmaların çoğunluğu fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme çalışmaları kapsamında yapılmaktadır. Diğer fonksiyonel nöro görüntüleme metodlarına göre fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme daha ucuz ve daha geniş çapta

özmler yapmaktadır. Ancak, bu yöntem ile beynin karar alma ile ilgili göre alan kısmının belirlenmesi mümkün olurken bu yöntem aynı zamanda beynin karar alma ile ilgili kısımlarının en önemli kısımlarının tespit edilmesinde daha az yeterlidir (Bechara & Damasio, 2005: 341).

İKİNCİ BÖLÜM

NÖROPOLİTİK

Siyaset bilimi literatürünü günümüze kadar etkilemiş olan Aristoteles'in The Politics (2005) adlı çalışması, binlerce yıl sürecek ve tekamül edecek siyasal kurumlar ve/veya kuramların sistemselsel olarak temelini atarak, bir dizi farklı şehir devletinin anayasalarını dikkatlice anlatır. Ama aynı zamanda, ilk kez insan politik davranışının biyolojik benzersizliğini şu ünlü gözlemiyle öne sürmesiyle de tanınır: "İnsan, doğası gereği, politik bir hayvandır". Onun izinden gitmek bizim için kolay olmadı. Son 50 yılda biyologlar, insan biyolojisi ve onun genetik temeli hakkında muazzam miktarda şey öğrendiler. Aynı zamanda siyaset bilimciler, sosyal ve kurumsal çevrenin siyasi tutum ve davranışlar üzerindeki etkisini yoğun bir şekilde araştırmaktadırlar (Fowler ve Schreiber, 2008: 912). Bununla birlikte, biyologlar ve siyaset bilimciler büyük ölçüde birbirlerinden izole olarak çalışıyorlar. Çok az disiplinler arası çalışma yapıldı. Bu iki önemli nedenden dolayı değişmelidir. Birincisi, son kanıtlar, genetik varyasyonun önemli bir rol oynadığını giderek daha açık hale getiriyor. İkincisi, sinirbilimdeki ek kanıtlar, insan beyninin özellikle açıkça politik olan sosyal sorunları çözmek için uyarlanabileceğini gösteriyor. Bu kanıtların çoğu ilişkiseldir ve bu nedenle nedensel teoriler oluşturmak için onu kullanırken dikkatli olmalıyız. Bununla birlikte, sofistike sosyal bilise duyulan ihtiyaç insan beyninin evrimine neden olduysa, o zaman yeni bir insan doğası bilimi, sosyopolitik bir bağlamda insan biyolojisinin anlaşılmasını gerektirecektir (Byrne ve Whiten, 1988).

Politik seçimlere çok önemli etkisi olan politik algı ve politik davranışların analizi için klasik araştırma yöntemlerinin yeterli olmaması yeni yöntemlerin kullanılmasına yol açmıştır. Nöropolitika kendine has yöntemleriyle seçmenlerin algılarını tespit edebilmektedir. Bu yöntemlerin en kuvvetli tarafı seçmenlerin neticeleri manipüle edememesidir. Beynin eski ve yeni yapıları içinde işlem boyutu bakımından ayrılıkların olması, bu beyin bölümlerinin sorumluluğuyla ilgili bilgi sahibi olma zorunluluğu doğurmaktadır. Beynin eski merkezi, biyolojik hususları gerçekleştirirken, yeni merkez olarak görülen neokorteks, bilgece ve çok ince düşünerek karar vermekle uğraşmaktadır. Üst kattaki kortekste akıl ve irade kuvveti yer almakta, alttaki kortekste ise duygular bulunmaktadır (Damasio, 1994: 128). Nörobilimin yaptığı beyin görüntüleme araştırmaları, insanın karar verme aşamalarında kontrolün kendisinde değil, sürüngen

beyinde bulunduğunu ortaya koymuştur (Serap, 2016). Nörogörüntüleme araştırmaları beyin kendine has nitelikleri olan bölümlerinin ne zaman çalıştığını veya bir uyarıcı karşısında gösterdiği tepkileri değerlendirmesi açısından seçmen davranışları ile ilgili kılavuz olmaktadır.

Bununla birlikte insanın seçim yapma mecburiyetinin bulunması ve bu seçimleri beyinle yapıyor olmasından dolayı (Batı ve Erdem, 2016: 182), beyin çalışmaları daha önemli hale gelmektedir. Sürekli hareket eden beyin (Batı ve Erdem, 2016: 182) çok karışık bir yapı içerisinde çok sayıda değişik faktörden etkilenmektedir. Bu faktörleri ortaya çıkarmak siyasal iletişim araştırmalarının doğru ve tesirli biçimde planlanmasına imkân vermektedir.

Her şeyin hızlı geçtiği bu asırda firmalar, iletişimciler, reklamcılar ve pazarlamacılar kendi sahalarında daha da uzman olmaktadır. Bu uzmanların kullandığı ileri seviye teknoloji ve araçlarla insan davranışları psikolojik, nörolojik ve bilişsel sahada gerçekleşen çalışmalarla daha iyi incelenmeye başlanmıştır. Bu çalışmaların neticesinde insanların nelerden daha çok tesir altında kalacakları belirlenebilmektedir. İnsan beynini inceleyerek insanın zihninde olan bilinçdışı korkuları, arzuları, zaafı ve rüyaları ortaya çıkarma imkânı vardır (Lindstrom'dan Akt. Bişkin, 2014: 24). Politik sahada tesirli olmayı arzu eden aktörler, bilinçdışını ortaya çıkarmaya olanak sağlayan ve nöropolitika yöntemlerinin esasını teşkil eden beyin görüntüleme metotlarının verdiği olanaklarla seçmenlerin algılarını, davranışlarını, arzularını belirleyebilmektedir.

2.1. Kavramsal Olarak Nöropolitik

Siyaset bilimi alanı geleneksel olarak ekonomi, tarih ve sosyoloji gibi disiplinlerle yakın bağlara sahiptir. Siyaset bilimi doğası gereği her zaman biraz disiplinler arası olsa da, son yıllarda bu disiplinler arası yaklaşım biyoloji, psikoloji ve sinirbilimi kapsayacak şekilde genişledi. İnsan bilimlerine olan bu ilgi, biyopolitika, politik psikoloji ve politik sinirbilim (nöropolitik olarak da adlandırılır) dâhil olmak üzere siyaset bilimi içinde yeni alt alanların gelişmesine yol açmıştır (McDermott, 2009: 571). Bu yeni alt alanların ortak noktası, siyasi davranışı anlamaya yönelik bir yaklaşım olarak bireysel insan davranışına ve karar almaya ilgi duymasıdır. Siyaset bilimi geleneksel olarak siyaseti bir bütün olarak anlamaya odaklanırken, yeni yöntemler ve teknikler, bireysel düzeyde siyasi davranış anlamaya yeteneğimizi geliştirir ve bilgi işlemedeki bireysel farklılıkların o dönemde gözlemlenen siyasi davranışlara nasıl yol açabileceğini ele alır (Haas, 2016: 356). Bu

bağlamda siyaset bilimi, psikoloji ve sinirbilim oldukça farklı entelektüel geçmişlere sahipken, bunları birleştirmek mantıklıdır. Zira insan evrimi ve sosyal davranışın gelişimi perspektifinden, sosyal ve politik davranışın tarihsel olarak iç içe geçtiği söylenebilir (Lopez, 2012: 343). Beyin gitgide daha büyük sosyal gruplarla başa çıkmak için evrimleştikçe, bunların nasıl olduğunu düşünmek gerekli hale gelmiştir. Bu perspektiften, siyasi davranışın insan psikolojisi, biyolojisi ve sinirbilim merceğinden anlaşılacağı öne sürülebilir (Haas, 2016: 356).

Bu anlamda beyin hususunda ayrıntılı analizler veren nörobilim sahası 1960'lı dönemde ortaya çıkmış ve nörobilim sözcüğü ilk defa 1962'de interdisipliner bir proje olan "*Sinirbilim Araştırma Projesi*"ni sürdüren Francis Schmitt tarafından kullanılmıştır. Schmitt bu çalışmayla beyin üstünde değişik alanlarda araştırmalar yapan bilim adamlarını toplamaya gayret etmiştir (Abi-Rached ve Rose, 2010). Politik nörobilim, kısmen biyoloji, sosyoloji, psikoloji, nörobilim kuramları, varsayımları ve metotları üzerine değişik sahaları bir yerde toplayan disiplinlerarası bir teşebbüstür. Nörobilimin politik mevzularda uygulanması araştırma yapanlara çoklu analiz metotlarını entegre etme taahhüdünde bulunan değişik çalışma yöntemleri sunmaktadır (Jost vd, 2014: 4).

Zihin- beden- dünya gibi hususların birbirine girmiş olması nöropolitika sahasında disiplinlerarası çalışmalara mecbur bırakmaktadır. Çünkü insanın kültürü beynine tesir eden bir faktördür. Beyin kültüre bağlı, kültür kazanmak için dönüşmüş bir organdır. Yani kültür ve biyoloji birbiriyle çatışmamaktadır. Kültür, biyolojinin bir başka şeklidir (Olson, 2013: 32). Bu sebeple nöropolitika sahası insanın biyolojik niteliklerinin yanında sosyal ve psikolojik nitelikleriyle de alakalıdır.

Siyaset bilimi, meydana gelişi ve kapsamı açısından sosyoloji, iktisat ve tarih gibi sahalarda disiplinler arası münasebet halindedir. Siyaset biliminin multidisipliner bir alan olması, son dönemlerde nörobilim, psikoloji ve biyoloji gibi sahalarla da münasebet halinde olmasına yol açmıştır. İnsani bilimlerdeki bu yaklaşım nöropolitika, biopolitika ve politik psikoloji gibi alt sahaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu yeni sahaların merkezi kişilerin davranışlarının ve karar alma yaklaşımlarının politik davranış anlamında anlaşılmasına çalışılmasıdır. Siyaset bilimi klasik açıdan politikayı anlamaya yoğunlaşırken, yeni metotlar ve yöntemler kişisel seviyede siyasi davranış kavrama kabiliyetimizi iyileştirir ve bilgi işlemedeki kişisel farklılıkların kitlesel seviyede gözlenen siyasi davranışa nasıl vesile olacağını düşünür.

Yine farklı bir yönden sinirbilim, siyaset bilimi ve psikoloji entelektüel bakımdan çok değişik disiplinler olsalar da onları bir araya getirmek sosyal bilimler açısından reformist ve bu döneme uyumlu bir anlayış şeklinde yorumlanabilir. Bir kısım siyaset bilimciler için politika ve politik davranışlar insanın ürettiği spesifik bir davranış şekliyen psikiyatrik anlayışlar bunları görmemezlikten gelmektedir. Fakat siyasi davranış şekillerinin bir nedensellik kapsamında oluştuğu da ortadadır. İnsan davranışlarının ilerlemesi bakımından değerlendirildiğinde ise siyasi ve toplumsal davranışların tarihsel olarak birbirine karıştığı görülmektedir (McDennott, 2009: 571-583). İnsanın tarihsel süreçte kazandığı deneyimler ve ilerleme süreci kuşkusuz beynin daha karışık durumlara karşı ilerlemesine sebep olmuştur. Bu şekilde daha karışık politik ve sosyal münasebetler ağında süreçleri daha iyi ve uyumlu idare edebilmek için yeni fikirler ve davranış şekilleri beynin geliştirmesi gereken faktörler haline gelmiştir. Günümüzde ise bu bilimsel gerçekliğe daha çok dâhil olabilen ve psikoloji, nörobilim ve siyasi davranışın disiplinler arası birlikteliği çok daha önemli hale gelmiştir. Fakat disiplinler arası veya çok disiplinli anlayışlarda pek çoğundaki gibi, bu sahada faaliyet gösteren araştırmacılar için de bazı güçlükler vardır. Bilişsel ve toplumsal nörobilim sahasında meydana gelen son gelişmelerin siyasi tutum anlayışımızı iyileştirmemize yardım edebileceği çok net bir şekilde karşımıza çıksa da, bu şekilde disiplinler arası ve çok seviyeli incelemeler yapmaya çalışırken meydana gelen çok önemli güçlükler mevcuttur. Beyin sinyalleri seviyesinde kazanılan bilgileri, toplumun ve kişilerin nasıl işlediğiyle alakalı çok daha soyut kavramlara dönüştürmek bazen zor olmaktadır (Çokluk, 2020).

Bu noktalardan hareketle insanın psikolojik, sosyal ve biyolojik tarafıyla yakından alakalı olan nöropolitika, insanın politik aktör ve hususlarla ilgili bilinçdışında bulunan politik algı ve davranışları beyin görüntüleme yöntemleriyle inceleyen bir saha şeklinde ifade etme olanağı vardır. Nöropolitika, bu incelemeleri insanın yaşadığı sosyal yapı, psikolojik hal, politik geçmiş ve tecrübeler, politik kültür gibi hususlar kapsamında yorumlayan interdisipliner bir saha olarak belirtilebilir. Bütün bu bilgilerden yola çıkarak nöropolitika, kişilerin politik tutumlarını kavramak ve değerlendirmek için işitsel ve görsel uyarıcılarla beyni harekete geçiren ve beyinde meydana gelen elektriksel hareketliliği nörobilim vasıtalarını kullanarak anlamlı bilgiye çevirip analiz eden, multidisipliner bir sahadır. Bu ifadeden sonra nöropolitikanın hangi soruların cevabını aradığını bulmak lazımdır. Çünkü yalnızca politik tutumlar ile alakalı bilgi elde etmek bir

disiplinin meseleler üstünde çözüm sunması için yetersizdir. Problemi belirledikten sonra çözüm sunmak için metodu tespit etmek ve tespit edilen bu metotla doğru sorular üstünden çözümü elde edecek yanıtları bulmak lazımdır. Bundan hareketle nöropolitikanın sorması lazım olan suallerden birincisi: “İnsanlar siyasi kavram ve olayları neye göre ve nasıl yorumluyor?” olmalıdır. Yetişkin bir kişinin devlet, toplum ve aile ile oluşturduğu ilişkinin özelliği ve sonuçta beyninin ördüğü nöral ağlar, nihayetinde onun siyasi arka plandaki esas davranışlarının sabit parametresini teşkil eder. Dolayısıyla kişileri ve toplulukları siyasi açıdan tasnif etmek olası duruma gelir. Fakat sınıflara ayrılсын veya ayrılmasın kişilerin politik uyarıcılara karşı verdiği tepkiler uygulamada farklılık gösterebilir. Bunun çok değişik nedenleri olsa da kişilerin somut şekilde gösteremedikleri tepki veya davranışlar esasında siyaset bilimi açısından potansiyel olmakla birlikte sonuç olarak gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla tüm kişilerin politik tavrı klasik yöntemlerle “kısmen” belirlenebilmektedir. İlk soruya bakacak olursak tam manasıyla geri bildirim alınamayan kişilerden siyasi olay veya kavramlara ne şekilde yaklaştığını bilmek çok güç ve kafa yorucudur. Nöropolitika bu anlamda kişilerin siyasi davranışlarının nasıl oluştuğu ve nasıl yorumlandığı sualine yanıt verecek donanımı olduğu iddiasındadır. Diğer sorulması gereken sual ise politik simge, ifade, söylem ve görsellerin bireylerin hislerine ne şekilde tesir ettiğidir. Çünkü beyin dışsal uyarıcıları kodlar ve bu kodlamanın neticesinde her uyarıcıya değişik seviyede ve oranda tepkiler verir. Aynı uyarıcıya bir birey mutluluk, heyecan, mutluluk, tarafsız olma, üzüntü veya sinir gibi tepkilerden herhangi birini gösterebilir. Bu hususta ise üçüncü sual sorulmalıdır. İnsanların politik fikir çerçeveleri duygu ve davranışlar anlamında benzerlik gösteriyorlar mı? İnsanlar hem yaşadığı çevre, aile hem de yapısal bakımdan birbirlerinden farklılıklar gösterirler. Dolayısıyla fen bilimlerindeki netlik sosyal bilimlerde mevcut değildir. Çalışmalar insan odaklı gerçekleştiğinde varılan neticeler kesinlik doğurmaz fakat doğruluğu arttırılabilir. Siyaset bilimi de bireyi ve insanın meydana getirdiği değerleri politik fikirler ve politik ilişkiler açısından inceler. Politik davranışların ise en kesin verilerle ve çok iyi kavranabilmesi, sosyal bilimlerin insan tavrına odaklı araştırmalarında ulaşamadığı kesinliği elde etmesi açısından çok önem arz eder. İşte üçüncü soruya verilecek her uygun yanıt siyaset bilimi çerçevesinde gerçekleşecek nöropolitik araştırmaların ne kadar önem arz ettiğini göstermektedir (Orhan, 2019). Çünkü politik davranışların kavranabilmesi, tasnif edilmesi, kişiden topluluğa ortak davranışların tamamında bulunan benzerlik ve ayrılıkların gösterilebilmesi bugünkü siyaset bilimi literatürüne de temelden tesir edebilir.

2.2. Nöropolitik Alanında Yapılan Çalışmalar

Uzun seneler boyunca gerçekleşen araştırmalar neticesinde insan beyninin analiz edilmesiyle insanların politik tutum, algı, davranış ve kararlarının beyinle alakasının anlaşılabilceğı çok sayıda araştırmayla belirlenmiştir. Gerçekleşen çalışmalar insan beyninin çalışma biçiminin, insanların vereceğı politik kararların ve gösterebileceğı politik davranışların altında olan politik algı ve davranışlarla çok yakın ilişkide bulunduğunu göstermiştir. Fakat bu husustaki detaylı nörobilimsel uygulamaların gerçekleşmesi çok yakın dönemde başlamıştır (Jost vd., 2014: 12). Teorinin yanında uygulamada seçmenlere tesir etmeyi hedefleyen politik unsurlar tarafından da nöropolitika uygulamaları gerçekleşmeye başlanmıştır.

Nöropolitika çalışmalarının politik sahada uygulandığı ilk araştırmalardan biri Meksika'da, Başkan Enrique Peña Nieto'nun kampanyasıdır (Randall, 2015). Nieto'nun 2012'de yürüttüğü başkanlık kampanyası esnasında seçmenlerin beyin dalgaları, kalp atış hızları, yüz ifadeleri ve cilt iletkenliği tespit edilmiştir. Ayrıca Nieto'nun partisi, en iyi adaylarını belirlemek maksadıyla seçmenlerin yüz ifadelerini de belirlemiştir. Bir kısım yetkililer, yalnızca kampanya için değil, bununla beraber idare için de nöropolitika yöntemleri kullanmalarının lüzumu hususunda düşünceler belirtmiştir. Meksika yönetiminin valisi Francisco Olvera Ruiz, iktidar programlarının, iletişim ve mesajların ne kadar etkili olduğunu yorumlamak maksadıyla nörobilim araç, düşünce ve araştırmalarını kullandıklarını ifade etmiştir. Ayrıca Ruiz bu çalışmaların insanların ne algıladığı, ne hissettiğı ve ne düşündüğü konularında objektif ve net neticeler vermesi nedeniyle kıymetli olduğunu ifade etmiştir.

Nörobilim ilerleyen teknolojiyle beraber son dönemlerde çok hızlı gelişen bir disiplindir. Fakat bu disiplinin ilerlemesi ve bu disiplinin sosyal fenomenler üstünde kullanılmaya başlanması arasındaki hız orantısızdır. Dolayısıyla öncelikle pazarlama sahasında nörobilim metotlarının kullanımı da çok çabuk başlamamış ve çok ilerleyememiştir. Bunun sebeplerinden biri özel sektörün pazarlama çalışmalarında bu metodun kullanımına akademiden daha evvel başlayıp değerini daha evvel anlamalarıdır. İkincisi akademinin koruyucu anlayışı ve bazı bilim insanlarının bu çalışma metodu ile alakalı etik şüpheler duymasıdır. Dolayısıyla nöropazarlama sahasında gerçekleşen araştırmaların miktarı daha sınırlıdır. Bununla beraber çok sayıda firmanın EEG, fMRI ve Eye Tracker gibi nörogörüntüleme yöntemlerinin pazarlama sahasında kullanılmasının

değerini kavradığı görülmektedir (Morin, 2011: 133). Özel firmaların insan davranışları ile alakalı yeni metot ve teknolojilere gösterdiği alakanın akademik seviyede araştırma yapanlardan çok daha evvel geliştiği kolayca söylenebilir.

Nörogörüntüleme metotlarını pazarlama sahasında ilk kez kullanan ise Gary Zaltman'dır. Zaltman, 1990'lı yılların son dönemlerinde Harvard Üniversitesi'nde fMRI kullanarak ilk pazarlama çalışmasını tüketici tutum ve davranışları üstünde gerçekleştirmiştir. Nöropazarlama ifadesini ise ilk defa 2002 yılında Ale Smidts kullanmıştır. 2004 yılında ise ilk defa Houston'da Baylor Collage of Medicine'da nöropazarlama konferansı düzenlenmiştir (Lewis ve Bridger, 2005: 36). Literatürde benimsenmeye başlanmasıyla birlikte nörogörüntüleme ve nöropazarlama metotlarının pazarlama sahasına tatbik edilmesiyle meydana gelen bir bilim dalı oluşmuştur (Ural, 2008: 422). Nöropazarlama; tüketicilerin satın alma kararlarını oluştururken hem rasyonel esaslara dayandığı hem de irrasyonel kararların da olabileceğini kabul etmektedir. Bununla beraber nörogörüntüleme yöntemlerinden faydalanarak tüketicilerin satın alma kararlarını irrasyonel göstermektedir (Çubuk ve Yücel, 2013: 174). Nöropazarlama, Levy ve Weitz (2009)'e; tüketicinin insan davranışlarının nöral sinyallerden alınan sonuçlarla anlaşılma çabalanması ve bunun nöropazarlama araştırmalarında somutlaşması bizi araştırmanın esas metodu olan nöropolitika olgusuna götürmektedir.

Politik liderlerin, görsel iletişim etkinlikleri ve söylemlerin seçmenlerin bilinç dışında meydana getirdiği motivasyonel ve duygusal tesirini inceleyen nöropolitika, politik iletişim araştırmalarına ışık tutmak bakımından çok değerli bir saha olarak görülmektedir. Bu manada White, 1982'de insanın siyasi gelişimini 4 etapta belirtmiş, ilk olarak geleneksel etabı açıkladıktan sonra davranışsal etaba nihai olarak da biyo-davranışsal etap ve nöropolitik etaba geçmiştir (White, 1982). Bu kadar erken bir zamanda politik incelemenin nöropolitik bölümünün olduğunu ifade etmek bugünkü anlayışlara yol gösterici olmuştur. Fiili olarak araştırmalar gerçekleşmese de nöropolitika anlamında bu olguyu ilk defa kullanan kişi Timothy Leary' dir. Daha herkesin ortak bir tanımını yapamadığı nöropolitika terimi Harvard'da klinik psikolog olan Timothy Francis Leary'nin "*Neuropolitics: The Sociobiology of Human Metamorphosis*" (1977) isimli kitabında ilk kez kullanılmıştır. Nöropolitikayı kişisel ve sosyal problemler bakımından inceleyen Leary, bu kitabında toplumun ve kişinin düzenini oluşturmak için nörobilimsel araştırmaların çok değerli olabileceğini belirtmiştir. William E. Connolly,

“*Neuropolitics: Thinking, Culture, Speed*” (2002) isimli araştırmasında nöropolitikanın; politikanın genetik açıdan kablolanmış beyin süreçlerine çevrilmiş durumu veya vücut/beyin eylemlerinin bilimsel olarak izlenmesi manasına gelmediğini ifade etmiştir. Nöropolitika, kültürel hayatın vücut/beyin süreçlerinin bileşimi içine girdiği politika yaklaşımını göstermektedir. Olson’un da (2013) ifade ettiği gibi kültürel tecrübeler insan beynini biçimlendirmekte ve düşüncelerine katkı yapmaktadır. Bu manada politik iletişim araştırmalarıyla seçmenlerin beyninde ne şekilde tesirde bulunduğunu beyin görüntülemenin yanında sosyal perspektif ile değerlendirmek önem arz eder. Çünkü kişilerin genetik kodları biyolojik faktörler gibi ait olduğu toplumun etkisi altında kalmaktadır. İnsanların bulunduğu politik kültürü kavramak davranışa yön veren bilinçdışı davranış ve algılarını incelerken bütünleşik bir politik beyin bakış açısı göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Bu hususta gerçekleşmiş olan uygulama ve deneyler mevcuttur:

2.2.1. Roger Sperry Nöropolitika Deneyi

İlk defa Roger Sperry tarafından gerçekleştirilen nöropolitika uygulaması 1979’da Sperry ve takımının düzenlediği “*Self Recognition and Social Awareness in The Deconnected Minor Hemisphere*” isimli çalışmaya dayanmaktadır. Roger Sperry ve ekibi ilk basılan nöropolitika deneyini 1979 yılında korpus-kalozumun koptuğu bu sebeple beyin iki tarafında da ciddi iletişim hataları bulunan beyin hastaları ile yapmıştır. Araştırmacılar, hastaların iki gözüne iki farklı politik figür resmi göstermiş ve kendilerine “başparmak yukarı” veya “başparmak aşağı” şeklinde yorumlamalarını talep etmişlerdir. Mesela, denekler başparmaklarını Adolf Hitler ve Fidel Castro için aşağı, Winston Churchill için yukarı hareket ettirmişlerdir. Richard Nixon’nın fotoğraflarının gösterildiği denekler ise nötr yorumlamalar yapmıştır (deneyler Watergate skandalının ortaya çıkmasından evvel gerçekleşmiştir).

Deneyde, beyin iki tarafının kişilerin kimliğiyle alakalı ipuçlarını öbür tarafa göndermeye çalıştığı tespit edilmiştir. Bu araştırma vasıtasıyla araştırmacıların kişilerin politik davranışlarını nörolojik anlayışların desteğiyle kavrama olanaklarının olduğu gösterilmiştir. Bu manada Sperry ve takımının gerçekleştirdiği bu çalışmanın nöropolitika araştırmalarına ışık tuttuğunu ifade etmek mümkündür.

2.2.2. Tom Freedman’nın Nöropolitika Deneyleri

İlk nöropolitika çalışmalarından biri de Amerikan başkan adaylarının seçim rekabeti ve “*Papatya Reklamı*” için gerçekleşmiştir. Cumhuriyetçilerin ve Demokratların 11 Eylül saldırılarına gösterdikleri tepkileri belirleyen çalışmayı Tom Freedman’nın takımı gerçekleştirmiştir. Bu araştırma, Cumhuriyetçilerin ve Demokratların durum ve vakalara karşı birbirlerinden değişik tepkiler verdiğini göstermiştir.

FKF Applied Research isimli firmanın başında bulunan Tom Freedman ve takımı karar alma aşamalarını ve beynin liderlere karşı ne şekilde tepkiler gösterdiğini incelemiştir. 2003’te Freedman, Bush ve Kerry arasındaki başkanlık rekabeti için yapılan reklamlara karşı insanların gösterdikleri tepkileri fMRI tarama yöntemiyle tespit etmiştir. Katılan kişilere Bush ve Kerry için düzenlenen reklamlardan meydana gelen bir derleme gösterilmiştir. Bunların yanında başkan adaylarının resimleri, 11 Eylül saldırılarıyla alakalı resimler ve 1964 tarihindeki “*Papatya Reklamı*” - küçük kız çocuğunun bir papatyanın yapraklarını koparıken nükleer bomba patlaması - gösterilmiştir (Lindstrom, 2017: 36-37).

Çalışma neticesinde 11 Eylül saldırılarının görüntülerinin ve papatya reklamının katılımcılar üstünde kaygı, dehşet ve korku gibi duyguları yöneten amigdalasında çok önemli ölçüde bir hareketliliğe sebep olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Cumhuriyetçiler ve Demokratların 11 Eylül görüntülerine değişik tepkiler gösterdikleri tespit edilmiştir. Demokratların verdikleri tepkiler sonucu amigdalaları Cumhuriyetçilere nazaran daha çok hareketlenmiştir. Çalışmanın başında olan Doçent Marco Iacobini bu farklılığı Demokratların 11 Eylül saldırısının Geroqe Bush’un 2004’de tekrar seçilmesine imkân verebileceğine dair kaygı duymalarına dayandırmıştır (Lindstrom, 2017: 37). Çalışmanın neticesinde meydana gelen aykırılık şartların da beyinin çalışma düzeni üstündeki tesirini göstermektedir. Bu sebeple nöropolitika araştırmaları gerçekleştirilirken kullanılan yöntemlerden çıkan bilgiler günün sosyo-politik şartları göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

2.2.3. Siyasal Liderlerle İlgili Algıların Ölçümü

Nöropolitika deneylerinden bir kısmı da değişik siyasal partili deneklerin politik liderlere karşı motivasyonel ve duygusal tesirini tespit etmektedir. Dünyada ve Türkiye’de liderlerin seçmenlere olan tesirini belirlemek için nöropolitika deneyleri de gerçekleşmiştir.

Batı ve Erdem'in (2016) Mart-Nisan 2015 tarihlerinde gerçekleştirdikleri çalışmanın bulunduğu "*Ben Bilmem Beynim Bilir*" isimli popüler bilimsel araştırmada Türk politik liderlere karşı duygusal ve motivasyonel alaka ölçümü gerçekleştirilmiştir. Yaş aralığı 20-45 olan 30 hükümet destekçisi (Ak Parti) ve 30 muhalefet destekçisi (CHP-MHP- HDP) 60 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada EEG ölçümü uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarının hata oranını yüzde 1 olarak belirtip buna göre neticeye varılacağını göstermiştir.

Çalışmanın neticesinde iktidara destek verenlere ait tespitlere göz atıldığında, Ak Partili olan katılımcıların motivasyon ve alaka sıralamasında Recep Tayyip Erdoğan en üste bulunmaktadır. Bu husus Erdoğan'ın Ak Partililerin bilinçdışında çok fazla sevildiğini ve güdüleyici tesiri bulunduğunu ortaya koymaktadır. MİT Başkanı Hakan Fidan da Ak Partili katılımcıların alaka gösterdiği ve sevdiği bir lider olmuştur. Dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu da iktidar yanlısı seçmenler tarafından yüksek duygusal motivasyon ve ilgiye sahip bir siyasi lider şeklinde görülmüştür. Bunlarla birlikte Ak Partili katılımcıların en fazla motivasyon ve ilgi duyduğu muhalif siyasi lider Selahattin Demirtaş olarak tespit edilmiştir.

Aynı çalışmada muhalefet partilerine destek veren katılımcılara ait verilere göz atıldığında duygusal alaka sıralamasında muhalif liderlerden Ekmeleddin İhsanoğlu ilk sırada yer almıştır. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ise hem duygusal ilgi hem de sıralamasında muhalif katılımcılar içindeki sıralamada çok düşük bir sırada yer almıştır. Bu husus Kılıçdaroğlu'nun seçmenler üstünde düşük bilinçdışı tesiri olduğunu ifade etmektedir. Selahattin Demirtaş ise muhalif katılımcılar bakımından en çok güdüleyen siyasi lider olmuştur. Muhalif katılımcıların Ali Babacan'a karşı duygusal ilgileri az olsa da motivasyon düzeyinin yüksek olması kararlara tesir etme kuvveti bakımından kayda değer bir potansiyel meydana getirmektedir (Batı ve Erdem, 2016).

Amerikan liderleri üstünde gerçekleştirdikleri çalışmada Kaplan ve ekibi J. Kerry, G. Bush ve R. Nader gibi politik liderlerin fotoğraflarını göstererek nörogörüntüleme yöntemleriyle seçmenlerin beyin hareketliliğini belirlemişlerdir. Kendi bulundukları kesimin dışındaki adayı görüntülerken Demokrat ve Cumhuriyetçi katılımcıların insula, ön singulata korteks ve dorsolateral prefrontal korteksin birden çok yerinde yükselen bir aktivite tespit edilmiştir. İnsula hareketliliğinin tiksinti tecrübesiyle ilgili olacağı konusunda çözümler sunan yazarlar katılımcıların kendi kesimleri haricindeki adaylara karşı tiksinti duymuş olabileceklerini belirtmişlerdir (Akt. Jost vd, 2014: 13).

Siyasi liderlerin fiil ve ifadelerinin insan beyninde meydana getirdiği tesiri belirleyen nöropolitika araştırmaları da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri Türkiye’de gerçekleşmiştir. 7 Haziran seçimleri esnasında nöropolitika yöntemleriyle söylemlerin seçmendeki tesiri tespit edilmiştir (Turgut, 2015).

Bu çalışmada o zamanki Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun 3 katlı tünel açılış konuşmasındaki 18 dakikalık kısmın çözümlemesi yapılmıştır. Yaş aralığı 18-45 olan 202si Ak Partili 16’sı CHP+MHP’li toplam 36 katılımcının bulunduğu çalışmada katılımcıların beyin hareketliliği EEG yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Konuşma esnasında katılımcıların algısal zorlanma ve duygusal düzeyleri tespit edilmiştir (Batı ve Erdem, 2016: 308).

Çalışma neticesine göz atıldığında edebi dilin çok kullanıldığı kısımların duygusal ilgiyi azalttığı gibi algısal zorlanmayı da arttırdığı tespit edilmiştir (Batı ve Erdem, 2016). Bu araştırma liderlerin söylem şekillerinin tesirinin de tespit edilebileceğini göstermektedir.

2.2.4. Siyasi Görüş Farklılıkları Ölçümü

Değişik siyasi fikirdekilerin nörobilişsel ayrılıklarını göstermek amacıyla çok sayıda nöropolitika çalışması gerçekleştirilmiştir (Çokluk, 2020).

ABD’de muhafazakârlar ve liberaller üstünde gerçekleşen bir çalışmada, muhafazakârların ve liberallerin bilgiyi işleme ve buna cevap verme şeklinin farkı olduğunu, muhafazakârların çoğunlukla liberallerden daha çok negatif yanlılık gösterdiklerini ortaya koymuştur (Oosterhoff vd., 2018: 227). Son dönemlerde gerçekleşen karşılaştırmalı araştırmalar, liberallerin çatışma ve yanlışın belirlenmesinde çok etkin olan ön singulat korteksinin gelişmiş olması bununla birlikte muhafazakârların duygusal anıların bulunduğu genişlemiş bir amigdalaya sahip olma imkanının fazla olduğunu belirtmektedir (Mooney, 2011).

David Amodio ve ekibi (2007) araştırmalarında muhafazakârlar ile liberalleri kıyaslamışlardır. Çalışmada liberallerin ön singulate korteksinin karar verme aşamasında etkin durumda olduğu gözlenmiştir. Siyaset bilimciler ve psikologlar, muhafazakârların ve liberallerin motivasyonel ve bilişsel özelliklerinde farklılıkların bulunduğunu çok önceden belirtmişlerdir. Bilim insanları muhafazakârların genellikle daha gelişmiş ve kalıcı bilişsel usuller gösterdiğini, liberallerin ise bilgi karışıklığına,

yeniliğe ve belirsizliğe daha hassas olduğunu belirtmiştir. Gerçekleştirilen pek çok davranışsal araştırmada, muhafazakârların karar verme aşamalarında ve kararlarında daha iyileştirilmiş ve kalıcı düşüncelere sahip oldukları belirlenmiştir. Liberaller tam tersine, daha çok belirsizlik ve karışıklığa tahammül edebilen ve yeni tecrübelerle daha açık nitelikler sergilemektedir özellikler (Amadio vd., 2007: 1246).

Kanai ve ekibi (2011) tarafından deneklerin yapısal manyetik rezonans görüntüleme (MRI) taramaları kayıt altına alınmıştır (Kanai vd, 2011: 678). Çalışmalarında muhafazakârların, tehditkar hususlara liberallerden daha çok saldırganlık ile cevap verdiği ve tehdit eden simalara karşı daha hassas olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca duygusal ifadelerle karşı fazla yöneldiği ve bu konuda hassas olduğu gözlenmiştir.

Darren Schreiber ve ekibinin gerçekleştirdiği (2013) araştırmada liberaller ve muhafazakârların birbirinden ayrı bilişsel usuller gösterdiği belirtilmiştir. Liberallerin ve muhafazakârların çok büyük oranda ayrı beyin sistemi olduğunu belirten bu araştırma, uyarılara karşı liberallerin ön singulat kortekste yükselen gri madde hacmini ve muhafazakârların amigdalada yükselen gri madde hacmini göstermiştir. Toplam 82 katılımcı ile gerçekleşen araştırmada liberallerin ve muhafazakârların beyin işlevlerindeki farklılıklar incelenmiştir. Demokratların (liberaller) ve Cumhuriyetçilerin (muhafazakârlar) risk alma davranışları ayrı değilse de, beyin hareketliliği farklılık göstermiştir. Demokratlar sol insulada büyük oranda hareketlilik gösterirken, Cumhuriyetçiler sağ amigdalada büyük oranda hareketlilik göstermiştir.

Liberal ve muhafazakârlık arasındaki farkı belirlemeye çabalayan bir çalışmayı da Read Montague gerçekleştirmiştir. Bu çalışmayla insanların politik fikirleri ve duygusal tepkileri arasında bir ilişki olduğu ifade edilmiştir (Frimer vd. 2018). Deneklere beyin taraması uygulanan çalışmada katılımcılara değişik fotoğraflar gösterilmiş ve fotoğraflara gösterdikleri tepkiler belirlenmiştir. Tiksiniye hissini tespit etmek amacıyla ceset, dışkı ve böceklerle kaplanmış yiyecek fotoğrafları gösterilmiştir. Sonrasında devam etmek isteyen katılımcıların politik düşünce kapsamlı bir anketi (silah kontrolü, evlenmeden cinsel ilişki, kürtaj gibi hususları içine alan) doldurmaları talep edilmiştir. Gerçekleştirilen deney neticesinde ulaşılan verilere göre katılımcılar görüntülerden ne derece tiksiniyorsa o kadar muhafazakâr eğilimler sergilemektedir. Bununla beraber tiksiniye hissi düştükçe katılımcıların liberal eğilimler gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Bu deney neticesinde politik eğilimler bedensel ve zihinsel faktörlerin kesiştiği bir sahada görülmektedir (Eagleman, 2016: 134-135).

Oosterhoff ve ekibinin yazdığı makale de liberal ve muhafazakârlar arasındaki farklılıkları göstermiştir. Çalışmanın esas maksadı, politik düşüncedeki ayrılıkların ve belli negatif bilgi çeşitlerinin görsel dikkat ile alakalı olup olmadığını araştırmaktır. Nöropolitika metotlarından göz takibi yönteminin kullanıldığı çalışmada deneklerin üç değişik türde olumsuz uyaran (üzüntü, korku, iğrenme) ve ayrıca verilen nötr uyaranlarla görsel dikkat ve politik düşüncesi arasındaki münasebet ele alınmıştır (Oosterhoff, 2018: 229). Çalışma neticesinde politik olarak muhafazakâr inançları daha kuvvetli biçimde kabul edenlerin tiksinti uyandıran uyaranlara karşı çok duyarlı olabileceğiyle alakalı verilere ulaşılmıştır. Çalışmanın neticesinde düşüncelerdeki ayrılıkların önyargılarla çok kuvvetli bir bağı bulunabileceği öngörülmüştür. Muhafazakâr politik davranışlardan ulaşılan verilere göre, tiksinti veren yüz mimikleri daha çok dikkatle izlenirken nötr yüz mimiklerinin daha az görsel dikkatle alakalı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada üzüntü veya korku betimleyen yüz ifadeleri için görsel dikkat ve politik düşünce arasında bir ilişki tespit edilememiştir (Oosterhoff vd., 2018: 233). Araştırma neticesinde politik bakımdan daha muhafazakâr inançları kabul eden kişilerin, politik bakımdan liberal inançları kabul edenlerden daha çok “*olumsuzluk yanlılığı*” göstermeye meyilli olduğu belirlenmiştir (Oosterhoff vd., 2018: 227).

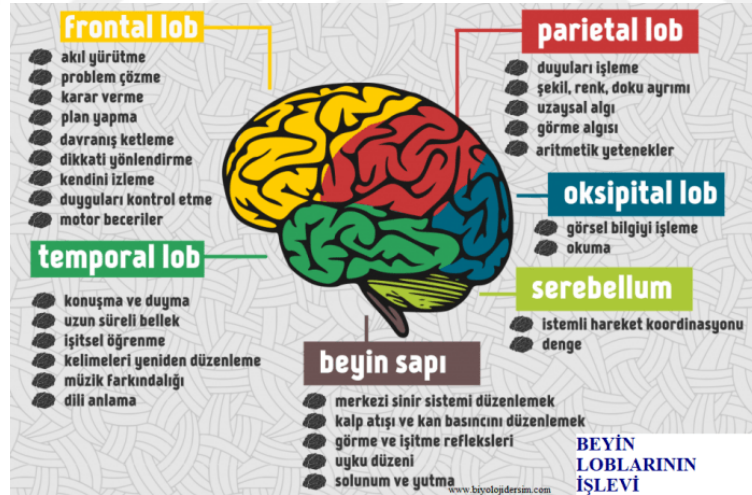
Ahn ve ekibinin (2014) araştırması da muhafazakâr ve liberaller arasındaki ayrılıkları tespit etmeye çabalamıştır. Bu araştırma hislerin politik davranışlardaki etkisini belirlemeye çalışan fMRI araştırmasıdır. Çalışma uyaranların duygusal işlenmesi esnasında muhafazakârlar ve liberaller arasında ayrılık gösteren beyin hareketliliğini belirlemeye çalışmaktadır. Araştırma; politik kesimleri muhafazakâr, liberal ve orta olmak üzere üç kısımda incelemektedir. Araştırmada katılımcılara sabit fotoğraflar gösterilerek bir düğmeye dokunmaları talep edilmiştir. Hoş, tehdit edici, nötr ve iğrenç görüntülerin kullanıldığı çalışmada görüntüler “*Uluslararası Duyuşsal Refsimler*” sisteminden alınmıştır. fMRI kayıtlarının ardından deneklerin, tarayıcıda gördükleri bütün resimleri (dokuz noktalı Likert ölçeği kullanarak) hoş, tehdit edici ya da iğrenç olarak yorumlamaları talep edilmiştir. Nihai olarak, denekler politik davranışları, tiksinti hissi ve kaygı seviyesini yorumlayan bilgisayar tabanlı anketlere katılmışlardır. Çalışma neticesinde ulaşılan bilgiler bilişsel ve duygusal süreçlerin birbirleriyle iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. İnsanların politik düşüncelerinin bütünüyle bilişsel faktörler tarafından biçimlendiğini düşünmesine rağmen çalışmada ulaşılan neticeler duyguların insan inançları üstünde tesirli olduğu düşüncesini

desteklemiştir (Ahn vd., 2014: 2695).

2.3. Nöropolitik Araştırmalarda Kullanılan Teknikler

Nöropolitik metotların temel anlayışı, insan beyni ve beyindeki değişik alanlarda meydana gelen elektriksel hareketliliğin dijital alana aktarılması ve bunların incelenmesi biçimindedir. EEG, fMRI, eye tracker gibi aletler çalışmada kullanılan esas aletlerden bazılarıdır. Fakat veriler beyinden alındığından aletlerden evvel beynin dış tarafındaki kısımları ile alakalı kısa bir bilgilendirme yapılmalıdır.

Beyin sindirim yapısında bulunan, karışık bir yapısı olan bütün vücudun kontrol sistemi vazifesini yapmaktadır ve sol ve sağ yarım küreden meydana gelmektedir. Beynin sol yarımküresinde fonksiyonel olarak dil, analiz ve etkili konuşma gibi fiiller bulunurken, sağ yarımküresinde ise sanatsal faaliyetler, yaratıcı olma ve görsel algılayma faaliyetleri bulunmaktadır (Carter, 2013: 42-57). Beyin dört bölümden meydana gelmektedir. Bunlar; oksipital lob, frontal lob, temporal lob ve parietal lobdur (Gib, 2007: 40).

Şekil 1: Beyin Şeması (Carlson, 2012: 69)

Frontal lob: Beynin ön bölümünde alın kısmında bulunmaktadır. Hareketle alakalı komutları vermektedir. Planlama, dikkat, organizasyon, bilişsellik, strateji oluşturma, dil, iletişim kurma, hafıza, zamanı iyi kullanma, kişilik, başarılı olma, entelektüel davranışlar, öğrenme becerisi ve kazanma ile alakalı duygusal nitelikler beynin frontal lobunda meydana gelmektedir. Prefrontal bölümde planlama, düşünme, konsantre olma, organizasyon, eleştirel düşünme, işe odaklanma, yargıya varma, iletişim kurma,

düşüncelerin ayrıntıya dökülmesi, sosyal sorumlulukları yürütme, eleştirel düşünme gibi yönetici fonksiyonları bulunmakta ve özellikler bu kısımda yönetilmektedir.

Temporal Lob: Bu loblar şakaklarda sağ ve sol temporal lob olarak kulak hizasında iki taraflı bulunmaktadır. Bu bölüm daha ziyade işitme duyusuyla alakalıdır. Sağ temporal lob kısmında işitsel algılama, müzikten zevk alma, yüz ifadelerini yorumlama, ritim duygusu, şekillerin ve renklerin görsel algılanması, işitsel algılama gibi duygusal durumlar bulunurken, sol temporal lob kısmında ise okuduğunu kavrama, dili anlama, hafıza, öğrenme, yeni bilgilerin kalıcı olmasını sağlama, görsel ve işitsel işlem yapma durumları bulunmaktadır.

Parietal Lob: Dokunma duyusuyla alakalı verileri bir araya getirerek dikkatin çevrilmesini yönetmektedir. Beynin üst ve yan kısımlarında bulunmaktadır. Dil ve okuma işlevleri, duysal ayırım ve yazı yazma gibi hususlar bu kısımda etkindir.

Oksipital Lob: Oksipital loblar beyin arka bölümünde bulunmaktadır. Kişinin ilk olarak görsel algılarıyla alakalı kısmıdır. Birincil görsel algılama sahası, okuma, görsel yorumlama, nesneleri fark etme, hareketleri ve renkleri algılama, öfke, korku bu kısımda etkindir.

Geleneksel bakımdan beyin ile alakalı araştırma hususunda üç anlayış mevcuttur: bunlar; nörofizyoloji, nöroloji ve beyin görüntüleme işlemidir (Ramachandran, 2016: 89). Nörobilim çalışmalarının geleneksel araştırma metotlarına karşı verdiği en önemli imkân katılımcıların sözlü ifadelerinde olduğu gibi doğru ifade edememe, yanıltma gibi tutarlılık problemlerini gidermesidir (Batı ve Erdem, 2016: 279). Beyin dalgaları, nörobiyolojik göstergeler ve yüz ifadeleri bir seçmenin duygu ve fikirlerini anketlere göre doğru biçimde göstermektedir (Randall, 2015). Laboratuvar faaliyetleri araştırmacıya çok fazla kontrol kuvveti sağlamaktadır. Katılımcıların deneyden ve bu deneyde kendilerine bazı uygulamaların yapılacağından haberdardır (Usal ve Kuşluyan, 2002: 20). Fakat bu araştırmalarda katılımcının neticeleri manipüle etme ihtimali bulunmamaktadır.

Galvani beyin salgıladığı ve sinirlerin dağıttığı maddenin esasında hayvani ruh değil, hayvani elektrik olduğunu ifade etmiştir. Giovanni Aidingi gerçekleştirdiği deneyle elektrik verilen öküzlerin beyinin meydana getirdiği uyarıların öküzlerin dudaklarını, gözlerini ve gözkapaklarını hareket ettirebildiğini ispatlayarak Galvani'nin belirttiği elektriğin sinir ve kasların yanında beyinde de tesirli olduğu fikrini teyit etmiştir (Zeman, 2004: 111). Fiziksel faaliyetlerde beyin ön hazırlıklar yaptığını belirten Benjamin

Libet'in yaptığı EMG ve EEG beyin çözümlemelerine göre insanlar bir kararı almadan evvel beyin hücreleri harekete geçmektedir. İnsan ilk olarak yap komutunu almakta ve hareketi yapmak için beyni hazırlamaktadır (Batı ve Erdem, 2016: 52-53).

Tüm vücut fonksiyonlarını yöneten ve aralarında beraberliği sağlayan beyin çok taraflı bir denetim merkezidir. Beyin taramaları vasıtasıyla görüntülenebilen elektromanyetik işaretler olan insanın zihinsel duyguları, durumları, fiziksel duyguları, düşünceleri ve fiziksel hareketlerinin frekans değerleri farklıdır. Her fikir ve sözcük insan beyinde kendi frekans dalgasını meydana getirmektedir. Yani her faaliyetin, her duygunun, her düşüncenin ve algılamanın kendine ait frekans işaretleri vardır. İnsanların mevcut ruh hali etrafına gösterdiği tepkilerle kendini göstermektedir (Kerçek, 2013: 19). İnsanların davranışlarını denetleyen beyin işlevleri, insan hayatında neleri önemsendiğinin bilinmesi ve çözümlenmesi politik iletişim araştırmalarının biçimlenmesinde çok önem arz etmektedir.

Nörobilimciler duygusal ve bilişsel süreçlerin sinirsel esaslarını araştırmak için pek çok değişik metot kullanmaktadır. Araştırmacılar aşağıda belirtilen hususları araştırmak maksadıyla teknolojik olanakları kullanmaktadır (Lieberman vd., 2003: 692):

- Beynin belli bölümlerindeki hareketliliği ve farklılıkları ölçmek.
- İnsanların verdikleri kararların sebeplerini bulmak.
- Beynin hangi bölümünün insanları bu kararı almaya yönlendirdiğini anlamak.

Nörogörüntüleme metotları kullanılarak yapılan araştırmalarda beyin farklı uyarılara farklı cevaplar verdiği ve değişik beyin kısımlarının bu uyarıların tesirinde kaldığı tespit edilmiştir (Darıcı, 2017: 238). Nörobilim araştırmalarında kullanılan yöntemler bu araştırmaların disiplinlerarası sahalara yönelmesiyle politik bilişi araştırmak maksadıyla kullanılmaya başlanmıştır. Nörogörüntüleme araştırmaları, politik sahada karar vermeye tesir eden bilişsel yapıların kapsamını belirtmeye çalışmaktadır. Bu yöntemler insanın bir bilgi işleme aracı olarak bilgiyi bellekte nasıl tuttuğuyla alakalı bilişsel çözümlemeler ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bu yöntemler bir karar vermek için bilginin geri çağırılması ve anımsanması hususunda bir emare vermektedir.

Nöropolitika çalışmalarında çok sık kullanılan yöntemler nörometrik ve biyometrik ölçümlerden meydana gelmektedir. İnsanın duygusal ve bilişsel tepkilerini çözümlemek maksadıyla beyindeki nöral hareketliliğin belirlenmesinde nörometrik ölçümler uygulanmaktadır. Nörometrik ölçümler; fMRI (Fonksiyonel Manyetik

Rezonans Görüntüleme), EEG (Elektro Ensefalografi), PET (Pozitron Emisyon Tomografisi) ve MEG (Magneto Ensefalografi) teknolojileri (Erdemir, 2015: 6) ile gerçekleştirilmektedir. Nöropolitika çalışmalarında çok sık EEG ve fMRI yöntemleri uygulanmaktadır. Biyometrik ölçümler, bilinçdışı tepkilerin sinirler vasıtasıyla vücuda gönderdiği sinyallerle cilt iletkenliğinde, yüz kaslarında, terleme ve solunum fonksiyonlarında, kalp ritminde, göz bebeklerinin hareketlerinde biyometrik tepkilere yol açmaktadır (Erdemir, 2015: 8). Bu ölçümler içinde Göz Takibi, FACS- Yüz ifade Tanımlama, EKG, PPG, GSR gibi ölçüm yöntemleri bulunmaktadır.

2.3.1. Pozitron Emisyon Tomografisi (PET)

PET taraması, zihinsel süreçler hakkında çıkarımlar yapmak için beyindeki kan akışını araştırır. PET görüntülemeye deneğe sinir dokusu tarafından metabolize edilen radyoaktif şekerli su enjekte edilir. Radyoaktif molekül kısa bir yarı ömre sahip olduğundan, hızla bozunacak ve bir antimadde parçacığı (bir pozitron) yayacaktır. Pozitron bir elektronla (madde karşılığı) çarpıştığında, birbirlerini yok ederler ve kişinin kafasını çevreleyen dedektör tarafından toplanan fotonlar üretirler. PET taraması yararlıdır çünkü ürettiği veriler beyindeki metabolik süreçler hakkında çok daha doğrudan çıkarımlar sağlar ve mutlak bir ölçüt sağlar (oysa MRI sinyalinin değeri mutlak bir taban çizgisine sahip değildir ve yalnızca göreceli değişikliklerde anlamlıdır). FMRI kullanımda patlarken, PET (radyasyon risklerine rağmen) bu bölümde daha sonra tartışılacak olan dinlenme durumu ağları gibi olayların araştırılmasında özellikle değerli olmuştur (Raichle vd., 2001).

2.3.2. Yapısal Manyetik Rezonans Görüntüleme

Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRI), araştırmacıların beyin üç boyutlu görüntülerini almasını sağlayan bir teknolojidir. Bu teknoloji, X-ışını, CT taraması veya pozitron emisyon teknolojisi (PET) taraması gibi eski görüntüleme teknolojilerinden çok daha ayrıntılı çözünürlüğe izin verir. Örneğin, MRI, 1 x 1 x 1 mm çözünürlükte beyin üç boyutlu bir görüntüsünü oluşturabilir. Yapısal MRI, beyindeki farklı alt bölgelerin boyutunu ve bileşimini bireyler arasında incelemek ve karşılaştırmak için kullanılabilir. Politikayla ilgili olarak, bu teknik, en çok, farklı beyin bölgelerinin veya yapılarının, bazı kişilik özelliklerinin veya özelliklerinin bir işlevi olarak bireyler arasında karşılaştırıldığı bireysel farklılık analizleri için yararlıdır (Haas, 2016: 357).

Beyin bölgeleri arasındaki anatomik bağlantıların ölçülmesine izin veren difüzyon tensör görüntüleme (DTI) gibi yapısal görüntüleme için ek yöntemler mevcuttur. Ama şimdiye kadar hiçbir çalışma DTI'yi siyasi farklılıkları incelemek için kullanmamıştır (Haas, 2016: 357). DTI, bu kez beyindeki su moleküllerinin difüzyonunu araştırmak için MRI sinyalinin başka bir yaratıcı kullanımıdır (Schreiber, 2011: 249). Su, hücre zarından ziyade bir nöron içinde daha kolay yayılacağından, yaşayan, sağlıklı bir kişide sinir bağlantılarının haritalarını oluşturmak için DTI kullanabilir. Yakın tarihli bir DTI çalışması, sağlıklı deneklerde Broca bölgesindeki (dil işlemede yer alan bir beyin bölgesi) daha düşük nöral bağlantı seviyelerinin yeni bir dilbilgisi öğrenmede daha zayıf yeteneklere karşılık geldiğini göstermiştir (Floel vd. 2009). Ve son zamanlarda başka bir DTI çalışması, sihirbazlık yapmayı öğrenmenin beyindeki sinir bağlantılarını kolaylaştıran beyaz maddeyi de değiştirdiğini gösterdi (Scholz vd. 2009).

2.3.3. İşlevsel Manyetik Rezonans Görüntüleme –fMRI

Manyetik rezonans görüntüleme, beyin işlevi üzerine araştırma yapmak için de kullanılabilir. Bu tür araştırmalar, görüntü toplama için farklı bir strateji kullanır. Yapısal görüntüleme beynin yüksek çözünürlüklü görüntülerini üretirken, işlevsel görüntüleme tipik olarak yapıya değil, bazı deneysel görevlerin bir ürünü olarak beyin işlevindeki değişikliklere odaklanan daha düşük çözünürlüklü görüntüler üretir. Bu bağlamda FMRI'nin beyin aktivasyonunun dolaylı ölçümüne dayandığının farkına varmak önemlidir (Logothetis, 2001: 150 vd.). Beyin fonksiyonunun bu ölçümü, kan-oksijen seviyesine bağlı (BOLD) sinyal olarak bilinen şeye bağlıdır (Logothetis, 2004: 735 vd.). FMRI'nin temel varsayımı, BOLD sinyali kullanılarak artan serebral kan akışının ölçülmesinin, artan sinir aktivitesi için bir veri olarak hizmet edebileceğidir.

Beyin görüntüleme metotlarının ilerlemesiyle beyni kesip açmadan beyin hücreleri arasındaki bağlantılar görüntülenebilmektedir. Bunun sonucunda herkesin beyin haritasını çıkartma olanağı elde edilmektedir. Bu araştırmalar konnektom (Canan, 2017: 41) şeklinde isimlendirilmektedir. Manyetik rezonans görüntüleme (MRI) ve fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (fMRI) (Canan, 2017: 40) yöntemleri beyni görüntülemede uygulanan yöntemler içinde yer alır.

fMRI, nörobilimde en çok kullanılan beyin görüntüleme metodudur. fMRI vasıtasıyla beynin kan akışındaki oksijen seviyesinin yükselişi tespit edilebilir (Vecchiato vd., 2011; Pradeep, 2010; 13 Lindstrom, 2017: 18). Bir deneyde kişi mıknaatıslarla

kaplanmış dar ve uzun bir tüpte sırtüstü yatarken taranmaktadır. Bu alet, bir uyaran durumu gösterilirken belli bir beyin kısmında yükselen hareketliliği çok doğru biçimde verebilmektedir. Bununla beraber beynin tepkilerini milisaniye olarak kaydedebilen elektroensefalografi (EEG)'den farklı olarak fMRI erişimi çok güçlüdür. Kullanılması için personelin özel eğitime tabi tutulması gerektiğinden maliyeti çok fazladır ve satın alma maliyeti ise ötekilere göre daha çoktur (Pradeep, 2010: 13; Bastiaansen vd., 2018: 78). Ortalama olarak, her görüntü 10 sn'lik bir zamanla beyin hareketliliğini göstermekte ve diğer bir beyin görüntüleme yöntemiyle gösterilemeyen çok yüksek bir çözünürlük sunmaktadır (Sheline vd., 2001).

Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme (fMRI) son on senede nöropazarlama çalışmalarında çok kullanılır duruma ulaşmıştır ve manyetik alan ve radyo dalgalarını bir araya getirerek beyin sistemlerini ayrıntılı biçimde görüntülemeyi sağlayan bir sinyal oluşturmaktadır. Belirli bir beyin alanı etkinleştğinde, bununla alakalı kan damarları büyür ve daha çok kan akar, oksijensiz hemoglobin seviyesini düşürür ve aktif kısımdaki manyetik alanda bir farklılık oluşturur. Bir bilgisayar ekranı bu farklılığın görüntülenmesini sağlar, beynin gri tonlu görüntüsünün üst üste bindirdiği renkli alanları gösterir ve 2-5 saniyede bir görüntüyü günceller (Bercea, 2013: 3). Bununla birlikte fMRI duygunun görsel algısında bulunan yapılara yoğunlaşmaktadır. fMRI ekseriyetle korku tepkisinin ilerisindeki duygu tepkilerinin koordine edilmesinde amigdalanın etkisinin nasıl farklılaştığını çözümlemeye yardım eder (Walla vd. 2013: 119). Bu ölçüm yöntemi kullanılarak seçimde coşku ve duygu ortaya çıkartmayı hedefleyen politik iletişimin tesirini çözümleme olanağı vardır.

fMRI deneylerini kişi davranışsal çalışmalarının klasik anlayışından daha yararlı ve daha güvenilir yapan beş husus mevcuttur özellik. Bunlar, hatırlama yanlılığının minimize edilmesi, bilişsel yanlılığın düşürülmesi, psikolojik ve bilişsel süreçlerin uyumu, farkındalık esnasındaki insan davranışının incelenmesi ve nörokognitif yapıdaki farklılıklar ve benzerlikler arasında ayırım yapabilme yeteneğidir (Reimann vd., 2011). fMRI yöntemi ile araştırmacılar, duyguları, güvenilirliği, taleplerini, marka sadakati mevzularını, isteklerini ve marka hatırlamayı inceleyebilirler. Kısaca, insan beynini haritalayan fMRI, bu veriyi, kişi davranışlarını, ürün üzerindeki seçimlerini, tüketici alışkanlıklarını tespit eden, kişinin bir ürünü neden ya da nasıl tercih ettiğini ve beynin hangi bölümünün karar vermeye etki ettiğini göstermektedir (Girişken, 2015).

2.3.4. Elektroansefalografi –EEG

EEG, bütün dünyada nörobilim anlamında gerçekleşen çalışmalarda en çok kullanılan alettir. EEG, insan kafatasındaki üst tabakada meydana gelen elektrik hareketliliğini ölçüp çıktı alabilmektedir. Bu alet bireylerin ruhsal farklılaşmalarında meydana gelen değişimleri, nöronların ateşlenmesiyle meydana gelen beyin dalgalarını kaydeder (Carter, 2013: 12; Carlson, 2012: 131; Solso vd., 2014: 60). Hans Berger, EEG ölçümlerini ilk defa yapan bilim adamıdır ve bu araştırmalara 1920’li yıllarda başlamıştır. Bu araştırmalar neticesinde Berger, beynin yüzeyinde meydana gelen elektrik sinyallerini yaptığı sensör ve elektrotlarla ölçmeyi sağlamıştır. Bu aletin kullanımıyla beraber artık beyin yüzeyindeki elektriksel hareketliliğin hepsinin ölçülebilir olduğu görülmüştür. Bu sebeple EEG’nin bilimsel araştırmalarda kullanılmasıyla ilk defa beyin dalgalarının tespit edilmesi, beynin iç çalışma sisteminin nasıl olduğu ve bu dalgaların manası anlaşılmaya başlanmıştır (Pradeep, 2010: 12-13; Eagleman, 2016: 94). Sosyal bilimler sahasında ise EEG ilk defa tüketici tepkilerinin değişik taraflarını ölçmek için pazarlama uyaranları anlamında gerçekleşen çalışmalarda kullanılmıştır. Esasında EEG ilk olarak televizyonda verilen reklamların izlenmesi ve bu reklamların anımsanıp anımsanmayacağını tespit etmek için kullanılmıştır (Rothschild ve Hyun, 1990).

EEG aleti beyin dalgalarında meydana gelen aktiviteleri algılar ve bunları matematiksel olarak anlamlandırarak dalga görsellerine dönüştürür. Bu dalgalar uyku halinde, şuur açıkken, uyku durumunda ve stres durumunda farklılık gösterir. Özellikle birey şuurlu ve uyanık durumdayken çıkan dalga frekansları heyecan, motivasyon, dikkat gibi değişken hallerle ilgili bilgi verir. EEG kullanılarak gerçekleşen araştırmalarda beynin yapısal haliyle alakalı bilgiden daha çok işlevsel haliyle alakalı bilgilere ulaşılır (Genco vd., 2013) Ulaşılan bilgilerin yorumlanması beyin dalgalarının frekans aralıklarına göre alfa, beta, teta ve gama şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu dalgalar gerginlik, uyku seviyesi, şuur durumu gibi haller anlamında değişik frekans değerlerinde görülmektedir. Alfa dalgası şuur açıkken rahat olma halinde, beta dalgası şuur açıkken stres hallerinde, teta dalgası şuur açıkken sakinlik halinde ve uyku olma durumunda, delta dalgası ise uyku durumunda meydana gelen frekanslarla ilişkili yüzeysel beyin dalgalarıdır (Eagleman, 2016: 94). Sosyal bilimlerde ve ekseriyetle nöropazarlama sahasında gerçekleşen araştırmalarda en çok kullanılan EEG bölgesi ve dalgası olan frontal(ön) alfanın, beynin sol frontal(ön) loblarında hareketlilik meydana getirdiği ve bunun olumlu duygu halinde olduğu, sağ frontal (ön) loblarda ise olumsuz duygu halleri

meydana getirdiği gözlemlenmiştir (Bastiaansen vd., 2018; Davidson, 2004). Herbert Krugman'ın yaptığı bir deneye göre insan beyni televizyon seyredirken beta dalgasındaki bilinçli durumdan pasif düşünme şekli olan alfa dalga düzeyine geçmektedir (Collins, 2004: 170). Bu çalışma EEG sonuçlarının alfa dalgalarından çıkan motivasyon bilgilerinin politik uyarıları yorumlamaya imkân vermesi bakımından önemlidir. Çünkü insan beyninin alfa düzeyine geçtiği noktada beyne giden politik uyarıları insan hiç düşünmeden kullanmakta ve bilinçdışına göndermektedir.

Nörolojide eski bir teknoloji olan EEG beyin hareketliliğini tespit etmek için iyi bir yöntem olarak görülmektedir. Bir uyarı mevcutsa nöronlar ateşlenmekte ve amplifiye yapılabilen ufak bir elektrik akımı oluşturmaktadır. Bu elektrik akımları, değişik uyarılma halleriyle alakalı olan beyin dalgaları isimli birden çok frekans türünü elinde bulundurmaktadır (Morin, 2011: 133). Katılımcılara elektrik akımı verilmeden beyindeki elektriksel hareketliliği tespit eden EEG, insan kafasına dışarıdan konulan dedektörler vasıtasıyla elektrik akımının miktarını ve hangi kısımların ateşlendiğini belirleyebilmektedir. Kafatasının içinde meydana gelen elektrik sinyallerini ve bu sinyallerin frekansını belirlemekte ve bir bilgisayara aktarmaktadır (Batı ve Erdem, 2016: 93; Lauri vd, 2012: 44; Ramachandran, 2016: 389; Winston, 2014: 165). Kafatasının dış sinyallerini algılayarak ateşlenmekte olan milyarlarca nöronun ne kadar etkili olduğunu çözümleyen EEG (Eagelman, 2016: 36), çok sayıda bilimsel hedef için psikolojik sürecin zaman akışını tespit eden uygun ve pahalı olmayan bir alternatif sunmaktadır (Jost vd., 2014: 4). Katılımcılara elektrik akımı verilmediğinden dolayı herhangi bir acı veya ağrı duyulmaz (Darıcı, 2017: 316). Bu sebeplerle politik algıların tespit edilmesinde kullanılan basit bir yöntem olduğunu ifade edebiliriz.

EEG aleti, ekseriyetle laboratuvarla deneysel aşamalarda çok az sınırlamaya sahiptir. Ayrıca taşınabilir olduğundan laboratuvar ortamı haricinde de kullanılabilen, ucuz olduğu için ve kullanımı basit olduğundan ulaşılabilir bir alettir. Bilgiler kaydedilebilmektedir ve bununla beraber, sinyal-gürültü düzeyi öteki cihazlara oranla daha kısıtlıdır (Stasi vd., 2018). Ölçme kapasitesi açısından EEG sinyali, milisaniyelik ölçüm kuvvetine ve yüksek hızda bir çözünürlüğe sahiptir (Huettel vd., 2004), Bu özelliği sayesinde aletin beyin hareketliliğindeki farklılıkların doğru biçimde belirlenmesini sağlamaktadır. EEG görüntüleme yöntemi öteki görüntüleme yöntemlerine oranla görüntüleri binde bir kadar daha az bir zamanda yakalamaktadır (Solso vd., 2014: 61).

EEG'nin birincil gücü elektrofizyolojik tepkileri milisaniyeler içinde ölçme

yeteneğidir. EEG, kafa derisine yerleştirilen ve yüzey seviyesinde elektriksel aktiviteyi ölçen bir elektrot ağı kullanır. EEG ile ilgili birincil zorluk, bu elektrik sinyallerinin nereden geldiğini belirlemektir. Kaynak yerelleştirme yöntemleri yıllar içinde önemli ölçüde daha rafine hale gelmesine rağmen, EEG'den gelen uzamsal çözünürlük, fMRI yoluyla elde edilen uzamsal çözünürlükle rekabet edemez ve EEG kullanarak subkortikal bölgelerden (örneğin amigdala) bir sinyal elde etmek zor olabilir (Haas, 2016: 358).

2.3.5. Göz Takibi- Eye-Tracker

Göz takibi yöntemi veya eye tracking yöntemi görsel dikkatin tespit edilmesine, insanların görsel reklamlarda, fiziksel veya sözel iletilerin hangi kısımlarına dikkat ettiklerine anlamayı sağlamaktadır (Boz, 2015: 124). Kızılötesi kameralar sayesinde göz bebeğinde meydana gelen hareketlenmelerin, göz çapındaki farklılıkların milisaniye hızında kaydedilmesini gerçekleştiren yöntemdir. Bu yöntem ile ilgi, uyarılma ve dikkat düzeyi tespit edilebilmekte, bakışların odaklandığı kısımları gösteren ısı haritaları, ilk bakılan yer, sıçrama ve sabitlenme hareketleri, uyaran karşısında gözün küçülüp büyüme hareketleriyle duygusal uyarılma aşamaları tespit edilebilmektedir (Erdemir, 2015: 8). Diğer bir deyişle Eye-Tracker tekniği, kullanıcının dikkatini çeken kısmı tespit ederek, başın yeriyle alakalı olarak göz hareketlerini belirler (Hoffman, 1998; Chae ve Lee, 2013; Duchowski, 2003; Zurawicki, 2010). Deneye dâhil olan bireylere gösterilen uyarana karşı verdikleri tepki esnasında elektriksel dalgalanmayı tespit etmektedir. Diğer bir deyişle göz izleme tekniği, kişilerin neye baktıklarının zihinlerinde meydana gelen bilişsel süreçleri gösterdiğini belirten “göz-zihin” hipotezine dayanmaktadır (Hoffman, 1998). Göz izleme yöntemi ürün raflarının dizayn edilmesi, reklamların yapılması gibi pek çok biçimde kullanılmaktadır. Kullanıcı bir bilgisayar ekranında ya da almak istedikleri bir malı süpermarkette nerede aradıklarını belirlemelerini sağlar. Göz hareketi kaydı yüksek mekânsal ve zamansal bilgi doğruluğu verir ve objektiftir (Chae ve Lee, 2013; Duchowski, 2003; Zurawicki, 2010).

Göz takibi yöntemiyle göz bebeği hareketlerinin küçülüp büyüme seviyelerinin kayıt altına alındığı bu metotla göz bebeklerini 60 Hz hızında kızılötesi bir ışınla izleyip kaydeden bir yapı mevcuttur. Devamlı hareket eden gözler bazen bilinçli bazen de bilinçdışıyla gerçekleşen denetimsiz hareketler göstermektedir (Batı ve Erdem, 2016: 277). Göz izleme metoduyla, araştırmacılar belli bir pazarlama uyaranını kişilere göstererek uyarıcıya karşı gösterilen duygulanım tepkilerinin tespit edilmesini

sağlamaktadır (Stewart ve Furse, 1982: 10). Göz izleme aleti erişilebilir, maliyeti az, kolay kurulabilen, yüksek temporal çözünürlüğü olan niteliktedir (Plassmann vd., 2011; Venkatraman vd., 2015). Göz takibi metoduyla insanları bir görüntüye baktıklarında onların dikkatlerini çeken uyaranların hangi kısımlarda fazla olduğu hangi kısımlarda gözün daha çok beklediği veya diğer bir görüntüye geçtiği, hangi kısma ne kadar zaman yoğunlaşıp kaç defa baktığı ve dikkatin çekildiği kısımları anlamayı sağlamaktadır (Darıcı, 2017: 264). Başka bir deyişle ifade etmek gerekirse göz takibi insanın yoğunlaştığı görüntüleri belirlemek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bu metotla politik iletişim araştırmalarında insanların dikkatini çeken nokta ve görüntüleri tespit etmek mümkündür.

2.3.6. Yüz İfade Tanımlama Sistemi (FACS)

Beyin görüntüleme metotlarının ilerlemesiyle insan tutum ve davranışlarının, inançların ve duyguların beyindeki karşılıkları belirlenebilmektedir. İnsanların sevinç, korku, şaşırma, üzüntü vb. hislerinin beyin hangi kısmını etkinleştirdiği bu metotlar vasıtasıyla öğrenilebilmektedir (Esel, 2009: 193). Bunun sonucunda insanların hislerini yüz ifadelerinden anlama olanağı doğmaktadır.

Paul Ekman'ın uzun bir dönem gerçekleştirdiği çalışmalar neticesinde meydana getirdiği FACS (Facial Action Coding System) yüz ifade tanımlama sistemi çözünürlüğü yüksek olan bir kamera ile katılımcıların yüz ifadelerinin kayıt altına alınması neticesinde yüzdeki 22 kas grubuna bağlı olarak farklı hislerin ifadelerini 65 milisaniyelik hızda görebilmektedir (Batı ve Erdem, 2016: 278). Bu kas gruplarına bağlı olarak dokuz değişik hissi – Korku, Mutluluk, Aşağılama, İğrenme, Hayal kırıklığı, Şaşırma, Kafa karışıklığı, Üzüntü, Şaşkınlık- negatif, nötr ve pozitif olarak çözümleme imkânı vardır. Böylece istemsiz biçimde bilinçdışının gösterdiği duygusal tepkileri tespit edip uyarıcıyla bağdaştırıp özel hisler belirlemek mümkündür (Erdemir, 2015: 9). Bu metot sayesinde politik iletişim faaliyetlerinin ve politik aktörlerin seçmenlerde meydana getirdiği hisler belirlenebilmektedir.

2.3.7. Elektrokardiyogram -EKG ve Fotoplestismogram- PPG

Elektrokardiyogram veya EKG ve PPG beyin farklı uyarıcılara karşı vücutta meydana getirdiği istemsiz tepkileri tespit eden biyometrik bir metottur. Beynin bilinçdışı seviyede tepki verdiği kalp ritmi beyin motor tepkilerinin vücuda verdiği stres seviyesi ve belirli his çeşitlerinin tespit edilmesinde kullanılmaktadır (Batı ve Erdem, 2016: 278).

EKG aslında kalp ritmini tespit ederek kalp hastalıklarındaki ilk tanıyı ortaya çıkarmak maksadıyla tıbbi maksatlı kullanılmaktadır. Elektrotların göğüs kısmına konulmasıyla kalp kasının cilde yansıttığı voltaj farklılıkları kaydedilmektedir (Erdemir, 2015: 10). Kalbin periyodik şekilde atmasıyla meydana gelen PPG sinyali de vücudun cilde yakın bölümünden geçen kanın hacmini tespit eden elktro-optik bir yöntemdir. Bir PPG işareti vücudun ilgili kısmını aydınlatarak buradan geçen ışıkla üretilmektedir (Çakır vd, 2017: 400). PPG, nabza bağlı olan ciltteki kan akımında meydana gelen hacim farklılıklarını belirleyen bir alettir (Berk ve Demirel, 2018: 169).

Bilinçdışı seviyede beynin tepkime gösterdiği kalp ritmi, motor tepkimelerin vücuda verdiği rahatlama\stres/ seviyesi ve pozitif\negatif his durumlarının saptanmasında kullanılmaktadır. Kalp ritmi duygusal faaliyetler ve uyarılmayla ilgili aşamaları kavrama bakımından önemli bir bilgi kaynağıdır (Erdemir, 2015: 10). Bu yöntemlerle seçmenlerin politik liderlere ve onların iletişimlerine karşı duygu halini saptama olanağı vardır.

2.3.8. Galvanik Deri Tepkimesi –GSR

GSR, cilt iletkenliği veya Galvanik deri tepkimesidir. Fizyolojik ve duygusal uyarılmaya hassas el veya ayaktaki derinin üstündeki elektrik voltajının belirlendiği yöntemdir. Bu yöntem beyinde bilinçdışında meydana gelen tepkimelerin üzerindeki uyarıcı oranının tespit edilmesinde kullanılmaktadır (Erdemir, 2015: 10). Yani bu yöntemle insan derisindeki elektriksel akımın direnç kuvveti tespit edilmektedir. Bu şekilde insanın bilinçdışı uyaranlara karşı terleme sonuçlarına ulaşılmaktadır (Darıcı, 2017: 316).

Cilt iletkenliği laboratuvarında araştırması hem güvenilir hem de basit bir otonom sinir sistemi tepki ölçme yöntemidir. Cilt iletkenliği tepkisi, katılımcıya takılan bir çift elektrot ve bir poligraf sayesinde katılımcıya acı hissettirmeden kayıt altına alınmaktadır. İnsan vücudu belli bir fikir veya algıdan sonra farklılaşmaya başladığında bununla alakalı bir somatik durum meydana gelmektedir. Böylece ortaya çıkan tepkinin saptanması için iki algılayıcı elektrot içinden düşük voltajlı bir elektrik akımı geçirilmektedir. Bu akımın düzeyindeki farklılıktan cilt iletkenliği tepkisi belirlenmektedir. Cilt iletkenliği tepkisi

yükselip alçalması vakit alan bir dalga biçiminde kayıt altına alınmaktadır (Damasio, 1994: 207).

Duygusal cevapta etkili olmanın ter bezindeki hareketliliği farklılaştırması bu yöntemin insan hisleri hakkında bilgi elde edilmesine yol açar. Negatif ve pozitif uyarıcıların insanı uyararak cilt iletkenliğinde bir yükselmeye sebep olabileceği ifade edilebilir. Bu sebeple GSR sinyali duygunun çeşidini değil, yoğunluğunu göstermektedir (Farnsworth, 2018). Bu yöntemle politik iletişim uyaranlarına karşı seçmenlerin gösterdiği fiziksel tepkimeleri belirlemek ve bunun sonucunda yarılma düzeylerini çözümllemek mümkündür.

2.3.9. MEG (Manyetoensefalografi)

MEG (manyetoensefalografi) aleti beyinde oluşan manyetik alan hareketliliğini tespit etmede kullanılan bir cihazdır (Solso vd., 2014: 65). MEG (manyetoensefalografi) ile denekler bir pazarlama tarafından uyarıldıklarında beyin elektriksel hareketliliğinin sebep olduğu manyetik alanlardaki farklılıkları saptamaktadır (Pirouz, 2004; Ariely ve Berns, 2010; Morin, 2011; Carter, 2013: 12). MEG aleti ile ölçüm yapılırken özel bir laboratuvarında yapılmakta ve sinyalleri dış müdahaleden muhafaza etmek için manyetik alanla çevrilmiş olmalıdır. MEG yöntemi ile beyin hücrelerindeki küçük manyetik sinyalleri görmek ve kayıt altına almak için özel korumalı sistemler kullanılır. Bu teknik, uzmanların teknik beceriye sahip olmalarının yanında pahalı bir tekniktir (Stasi vd., 2018).

Magnetoensefalografi (MEG), kafaya koyulan kask içinde hassas detektörlere sahiptir. Manyetik alan, EEG'deki elektrik alanından ayrı olarak doku çeşidinden (kemik, beyin, kan) etki altında kalmamaktadır (Bercea, 2013: 6). MEG portatif olmadığından deneklere deney yalnızca laboratuvarında yapılabilir, gerçek bir Pazar ortamında yapılamaz. Bununla beraber, MEG aletinin çözünürlüğü EEG'den daha iyidir çünkü manyetik alan kafatasında elektrik alanından daha az bozulmakta ve daha derin beyin şekillerinin görüntülenmesini sağlamaktadır (Ariely ve Berns, 2010; Kenning ve Linzmajer, 2011).

2.4. Örtük Çağrışım Testi (Implicit Association Test-ÖÇT)

İnsanların siyasi davranışlarını açıklamak, siyasal araştırmanın merkezinde yer alır. Bununla beraber kişilerden oy verme niyetlerini belirtmeleri istendiğinde, hangi

partiye veya adaya oy vermeyi planladıklarını açıklayabilir veya kararsız olduklarını bildirebilirler. Kararsız seçmenler, gerçekte kararsız olup olmadıklarına veya sadece oy verme niyetlerini bildirmeye isteksiz olup olmadıklarına bakılmaksızın, seçimlerin sonucunu tahmin etme konusunda büyük bir belirsizlik kaynağıdır. Bu nedenle siyaset bilimciler, kararsız seçmenleri ilgili adaylara, partilere veya siyasi görüşlere tahsis ederek seçim doğruluğunu artırmanın yollarını ararlar. Bu girişimlerin çoğu seçmen kayıt verilerinin kullanımına dayandırılırken, daha yeni girişimler, siyasi davranışın ölçülmesini ve tahminini iyileştirmek için örtük tutumları kullanmaya odaklanmıştır (Visser vd. 2000: 225).

Bu anlamda davranışları tespit etmek için uygulanan öz-bildirim ölçekleri (self-reports) yapısında bazı önemli problemler bulunmaktadır. Bu problemlerden biri tepki şeklidir (response set). Tepki şekli deneklerin değişik ölçeklere nasıl yanıt verdikleri konusunda aynı eğilimler göstermesi neticesinde ilgisiz değişkenler içinde münasebet olması şeklinde belirtilir (Austin vd. 1998: 424). Katılımcıların ölçek kullanımlarında veya deneysel araştırmalarında değerlendirme tasası bulundurmaları ve araştırmacının arzu ettiği yanıtları vermeleri davranış tespitinde geçerlik ve güvenilirlik problemlerine sebep olan öteki hususlardır (Rosenberg, 2009). Neticede deney ve ölçeklerde katılımcıların kendi üst-bilişlerinin farkına varmadıklarını belirten araştırmalar katılımcıların arzu etseler de dürüst ve doğru yanıt veremeyeceğini ortaya koymakta ve davranış ölçümüyle alakalı öz-bildirim ölçeklerinin geçerliğinin olup olmadığını yorumlamaya sebep olmaktadır (Nisbett ve Wilson, 1977: 231). Bütün bu problemler ekseriyetle toplumsal endişeleri kapsayan (ırksal ve etnik önyargı gibi) davranış ölçümlerinde daha net şekilde görülmektedir.

Greenwald ve arkadaşları (Greenwald ve diğerleri, 1998) ÖÇT'nin, çeşitli tutum nesneleri ve nitelikler arasındaki ilişkileri inceleyerek örtük tutumları ölçmeye çalışmıştır. Spesifik olarak, örtük tutumlar ölçeği, belirli bir tutum nesnesinin (örneğin, bir çiçek veya bir böcek) değerlendirici bir nitelik (örneğin, hoş veya kötü kelimeler) ne kadar yakından ilişkili olduğunu ölçer ve nesneler ve nitelikler ne kadar yakından ilişkiliyse, o kadar güçlü olduğunu varsayar. Örneğin (Karpinski ve Hilton, 2001), böceklerle ve çiçeklerle karşı tutumları ölçmek için tasarlanmış bir ÖÇT deneyi beş faaliyet aşamasını içerir. İlk aşamada, katılımcılar tutum nesneleri ile ilgili hedef kelimeleri kategorize ederler. Böcekler ve çiçekler söz konusu olduğunda, bu, katılımcıların ilk önce kelimeleri (örneğin, hamamböceği ve gül) böcek kelimeleri veya çiçek kelimeleri olarak

kategorize etmeleri anlamına gelir; ve böcek sözcüğü için sol eliyle, çiçek sözcüğü içinse sağ eliyle farklı bir tuşa basılır. İkinci aşamada, katılımcılar farklı bir kelime grubunu (örneğin, mutlu ve çürük) hoş olan bir kelimeyse sol elleriyle bir tuşa, hoş olmayan bir kelimeyse sağ elleriyle farklı bir tuşa basarak hoş veya tatsız olarak kategorize ederler. Bu ilk iki aşama, katılımcıların sınıflandırma görevlerine aşına olduğu öğrenme aşamalarıdır. Üçüncü aşamada daha önce öğrenilen kategorizasyonlar birleştirilir. Katılımcılardan herhangi bir kelime böcek veya hoş olmayan bir kelime ise sol elleriyle bir tuşa, çiçek veya hoş bir kelime ise sağ elleriyle farklı bir tuşa basmaları talimatı verilir. Dördüncü aşamada yanıt anahtarları ters çevrilir. Katılımcılar daha sonra böcek kelimesi ise sağ eli ile, çiçek kelimesi ise sol el ile farklı bir tuşa basmalıdır. Son aşamada, 4. Aşamada uygulanan yeni tutum nesnesi sınıflandırması, 2. Aşamada öğrenilen değerlendirici niteliklerin kategorizasyonu ile birleştirilir. Birleştirilmiş iki aşama arasındaki yanıt sürelerindeki fark alınarak genel bir ÖÇT puanı elde edilir. Aynı yanıt anahtarında hoş ve çiçek eşlendiğinde daha hızlı tepki veren bireylerin, böceklerden çok çiçeklere karşı daha olumlu çağrışımları olduğu varsayılır. Tersine, aynı yanıt anahtarında hoş ve böcek eşlendiğinde daha hızlı tepki veren bireylerin, hoş ve çiçek birlikte eşleştirildiklerine göre böceklerle karşı çiçeklerden daha olumlu çağrışımlara sahip oldukları varsayılır.

ÖÇT'de tutarlı bir şekilde ortaya çıkan şey, beğenilen öğeler olumlu kelimelerle eşleştirildiğinde, genellikle insanların sevilmeyen öğelerin olumlu kelimelerle eşleştirildiğinden daha hızlı yanıt vermeleri sonucudur. ÖÇT, insanların böceklerden çok çiçeklerle ve silahlardan çok müzik aletleriyle daha olumlu ilişkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Greenwald ve diğerleri, 1998). Bu sonuçlar, tutum nesneleri arasında genellenebilen tutumların tepkisel olmayan bir ölçümü için kanıt sağlıyor gibi görünmektedir. Benzer şekilde bu ölçekte cinsiyetle ilgili terimleri eklediğimizde/değiştirdiğimizde bir cinsiyet önyargısı ölçeği olmaktadır (Rudman vd. 1996); yaşla ilgili terimleri eklediğimizde/değiştirdiğimizde yaş ayrımcılığı ölçeği olmaktadır (Nosek vd. 1998).

Bu bağlamda ÖÇT etnik kesimlere dönük davranış ölçümü gibi toplumsal kaygıyı kapsayan davranış yorumlamalarında öz-bildirim ölçeklerinden daha güvenilirdir. ÖÇT'nin -öz-bildirim ölçeklerinde ortaya çıkan- sosyal beğenirlik ve kendini sansürleme problemlerini kapsamaması bu testin en önemli olumlu tarafıdır (Şenyurt vd. 2020: 4439). Schnabel, Asendorpf ve Greenwald (2008), ÖÇT'nin ekseriyetle sosyal hassasiyeti

kapsayan kalıp yargı ve önyargı gibi ölçümlerde, açık davranış ölçümlerinden daha geçerli neticeler meydana getirdiğini ifade etmektedir.

Dolayısıyla açık (yani, kendi kendine bildirilen) tutumların aksine, örtük tutumların bilinçli farkındalığın altında (bilinçaltı da denebilir) işlemesi daha olasıdır. Bazı araştırmalar (Gawronski, 2006 vd.), insanların örtük tutumlarının farkında olsalar da, örtük tercihlerinin davranışlarını etkileyebileceği yolların farkında olmayabileceklerini göstermiştir. Bu nedenle, siyasi alanda, bireylerin partilere veya adaylara yönelik örtük tutumları, nihai oy verme davranışlarını açık tutumlarının ötesinde etkileyebilir (Raccuia, 2016). Bugüne kadar, örtük tutumları ölçmek için en yaygın kullanılan yöntem örtük çağrışım testidir (ÖÇT) (Greenwald vd. 1998). ÖÇT’ler birçok farklı alanda kullanılmış olsa da, özellikle siyasi davranışın öngörülmesinde iyi performans gösterdikleri tespit edilmiştir (Greenwald, 2009). Aslında, ÖÇT’lerin, siyasi seçimlerden önce yapılan bir dizi çalışmada, açık ölçümlerin ötesinde öngörücü bir geçerlilik sağladığı gösterilmiştir (Frieze vd. 2007; Arcuri vd. 2008; Roccato vd. 2010). Bu nedenle kanıtlar, siyasi anketörlerin oy verme davranışı tahminiyle ilgili olduğunda hem açık hem de örtük tutumları dikkate almaları gerektiğini güçlü bir şekilde göstermektedir.

Örtük tutumlar, otomatik olarak etkinleştirilen değerlendirmenin kontrolü altında olan eylemler veya yargılar olarak kendini gösterir (Greenwald ve Banaji, 1995: 4). ÖÇT, bu otomatik değerlendirmeyi ölçerek örtük tutumları ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle ÖÇT, otomatik duygulanım veya tutumu ölçmek için kullanılan bilişsel süreçlere benzerlik göstermektedir (Fazio, 1993: 753). ÖÇT’nin olası bir özelliği de kendini sunum stratejileriyle maskeleyemeye direnebilmesidir. Yani örtük çağrışım yöntemi, bu tutumları ifade etmemeyi tercih eden denekler için bile tutumları ve diğer otomatik çağrışımları ortaya çıkarabilir (Greenwald vd. 1998: 1465). ÖÇT’nin esas kuramı semantik bellekle alakalı uyarıların beraber kodlandığı temelindedir. Mesela, bireyler kendi ırklarını gösteren sözcük (Siyah ya da Beyaz) ile pozitif sıfatları (örn. İyi) beraber kodlama yönelimindedir. Bu sebeple, Beyazların “İyi” ve “Beyaz” sözcükleri beraber verildiğinde sınıflandırma vazifesini, “İyi” ve “Siyah” sınıflarının beraber verildiği şarta göre daha hızlı gerçekleştirmeleri umulmaktadır (Greenwald vd. 1998: 1465).

Siyasi davranışı tahmin etmek için örtük tutum ölçülerinin kullanılması aşamasına gelmeden önce örtük ölçümler, kendiliğinden, kontrolsüz davranışı tahmin etmek için uygun araçlar olarak görülürken, insanların kendi davranışları üzerinde kontrol

uyguladığı durumlarda davranışı tahmin etmek için uygun olmadığı kabul edilmekteydi (Dovidio vd, 1997). Bir kişinin bir vakaya veya nesneye karşı davranışsal, duygusal ve bilişsel yönelimlerinden meydana gelen davranışların güvenilir ve geçerli bir biçimde ölçülmesi son 60 senedir araştırmacıların üzerinde durduğu hususların başında yer almaktadır (Şenyurt vd. 2020: 4439). Bu nedenle başlangıçta, ÖÇT’lerin değeri, siyasi davranışın tahmini için oldukça düşük kabul edildi (Raccuia, 2016). Bununla birlikte, çok geçmeden odak, hem açık hem de örtük ölçümlerin birlikte kullanıldığı modellere kaydı (Perugini, 2005). Karpinski ve arkadaşları (2005) 2000 yılındaki ABD başkanlık seçimlerinde oy verme niyetini tahmin etmek için ÖÇT puanlarını ilk kullananlardı. ÖÇT puanlarının oy verme niyetinin önemli bir göstergesi olduğunu buldular. Frieze vd. (2007), Almanya’daki 2002 parlamento seçimleri öncesinde ilk kez ÖÇT’leri kullandı ve beş büyük siyasi parti için artan tahmini geçerliliği buldu. Buna göre parti tercihleri, oy verme niyetinin ve gerçek oy verme davranışının daha güçlü yordayıcıları olmasına rağmen, örtük ölçüler oy verme davranışının açıklamasına önemli ölçüde katkıda bulundu. Dolayısıyla bulguları, siyaset alanında tahmin modellerinin lehine önemli bir kanıttı.

Arcuri ve arkadaşları (2008) ulusal seçimler için yapılan başka bir çalışmada da ÖÇT’lerin öngörücü geçerliliğini bulmuşlardır. Daha da önemlisi, ÖÇT’lerin hem karar vermiş hem de kararsız seçmenler arasında oy verme davranışının önemli yordayıcıları olduğunu buldular. Bulguları, herhangi bir nedenle oy verme niyetlerini bildirmeyen seçmenler için örtük tedbirlerin kullanımında oldukça ilgi çekiciydi. Paralel bir çalışmada Galdi ve ark. (2008) ilk olarak İtalya’daki yerel bir siyasi sorun durumunda gelecekteki görüş ve seçimi tahmin etmede ÖÇT’lerin faydasını test etti. Başlangıçta kararsız olan katılımcılar için, bir ABD askeri üssünün genişletilmesi hakkındaki gelecekteki (yani bir hafta sonra) görüşün, ÖÇT’ler ile önemli ölçüde tahmin edildiğini buldular (Karpinski ve Steinman, 2006). Bununla birlikte, açık tutumlar gelecekteki görüşleri tahmin etmedi. İlginç bir şekilde, karar verilen konular için model tamamen tersine çevrildi. Galdi ve ark. (2008), sonuçlarının arka planına karşı, örtük tutumların neden kararsız bireylerin davranışlarını tahmin etmek için özellikle yararlı olabileceğine dair ikna edici açıklamaları tartıştılar: karar verme sürecinde, örtük tutum bireylerin kendilerini seçici bir şekilde örtük tutumlarına karşılık gelen bilgileri ifşa etmelerine neden olur. Örtülü tutumların önyargı etkisinin bir sonucu olarak, kararsız seçmenler sonunda bir siyasi parti veya aday için bilinçli (yani açık) bir tercih geliştirebilir ve bu, nihai oy kararlarını

belirleyebilir. Ek olarak, örtük tutumlar, açık tutumlar oluşturmadaki rollerinden bağımsız olarak oy verme davranışını da tahmin edebilir. Örneğin, örtük tutumlar, oylama sırasında bile oylama seçenekleri gibi bilgilerin önyargılı yorumlanmasına yol açabilir (Nosek, 2005).

Yakın tarihli iki çalışmada, Roccato ve Zogmaister (2010) ve Frieze ve ark. (2012) İtalya, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ulusal veya başkanlık seçimleri bağlamında ÖÇT'leri kullanıldı. Her iki çalışma da tahmin modeli lehine kanıtlar bildirirken, Frieze ve arkadaşları açık tutumların hem karar vermiş hem de kararsız seçmenler için gerçek oy seçiminin daha iyi yordayıcıları olduğunu, örtük tutumların ise sadece karar vermiş olanların oy verme davranışı için daha iyi yordayıcılar olduğunu bulmuşlardır. Bu bulgular Galdi ve arkadaşlarının (2008) sonuçlarına zıt olduğundan, yüksek bilişsel detaylandırmanın, örtük ve açık ölçü arasında yüksek tutarlılıkta (yani yüksek örtüşme) yansıtılması gerekir (Raccuia, 2016). Bu bağlamda Lundberg ve Payne (2014), örtük tutumları ölçmek için Duygulanım Yanlış İlişkilendirme Prosedürünü (AMP) kullandılar. Somut olarak, kişinin oy verme niyetine güvenmek için sürekli bir ölçüm kullandılar (1 = “hiç emin değilim” ila 5 = “son derece emin”), yüksek güven düzeylerinde, açık tutumların örtük tutumlardan çok daha güçlü yordayıcılar olduğunu gördüler. Düşük güven seviyelerinde, örtük ve açık tutumlar, oy verme davranışını eşit ölçüde öngörmektedir. Dahası, Lundberg ve Payne, örtük tutumların kararsız seçmenlerin davranışlarını öngörmeye neden yardımcı olabileceğine dair güçlü bir argüman sağlarlar. Bu nedenle, bireyler kendilerini kararlı veya kararsız olarak bildirdiklerinde, örtük tutumlarını ihmal ederek açık tutumlarından yararlanmaktadırlar. Bu da, neden açık ölçümlerin kararlı seçmenlerin oy verme davranışları için daha iyi yordayıcılar olduğunu açıklarken, örtük ölçümlerin hem kararlı hem de kararsız seçmenlerin oy verme davranışları için iyi birer belirleyici olduğunu ortaya koyar.

Dünyada ÖÇT, örtük davranış tespit edilmesinde çok fazla uygulanan bir test olmasına rağmen Türkiye'deki kullanımı çok azdır (Özdemir 2015; Alparslan 2017). Bu husus, ÖÇT'nin Türkiye'deki bilinirliğinin az olması sebebiyle olabileceği gibi araştırmalarda ücretli ve yurt dışı kaynaklı ÖÇT planlamalarının uygulama zorunluluğundan da kullanılma kaynaklanma ihtimali vardır.

Son olarak ÖÇT ve AÇT (Açık Tutum Testi) Arasındaki İlişki ise bu konuda tartışılmalıdır. Bu tezin de ana hipotezi olan “ÖÇT AÇT ye nazaran daha anlamlı sonuç verir” önermesinin daha iyi anlaşılması için bu gereklidir. Bu bağlamda geleneksel tutum

ölçütleri, insanların çiçeklere karşı böceklerle ve müzik aletlerine karşı silahlara göre daha olumlu tutumlara sahip olduğunu göstermektedir ve IAT de aynı sonuç modellerini ortaya koymaktadır. Ortalama olarak, çiçekler veya müzik aletleri ile hoş sözler arasında, böcekler veya silahlar ve hoş sözler arasında olduğundan daha yakın bir ilişki vardır (Greenwald ve diğerleri, 1998). Benzer şekilde, açık tutum ölçümleri, Beyaz insanların, ortalama olarak, Beyaz hedeflere karşı Siyah hedeflere göre daha olumlu açık tutumlar ifade ettiğini ortaya koymaktadır ve IAT, etki büyüklüğü açısından daha yakın bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır Beyaz isimler ve hoş kelimeler, Siyah isimler ve hoş kelimelerden daha fazladır (Greenwald ve diğerleri, 1998).

Öte yandan, ÖÇT'nin ve AÇT'nin bağımsız yapılar olabileceğini düşünmek gerekir. ÖÇT'deki grup bazlı ortalamalar ve AÇT'ye karşılık gelse de, korelasyonel veriler daha belirsizdir. Greenwald ve ark. (1998), üç çalışmada ÖÇT ve AÇT ölçütlerinin bağımsız yapılar olduğu fikrini desteklemektedir (Karpinski ve Hilton, 2001). O halde ÖÇT ve AÇT bağımsız yapılar mı, o zaman ÖÇT ölçümü nedir? Yine, Greenwald ve arkadaşlarının (1998) çalışmalarında bunun cevapları vardır. Koreli Amerikalı katılımcılar Koreli isimler için Japonca isimlere karşı bir ÖÇT önyargısı gösterirken, Japon Amerikalı katılımcılar Koreli isimlere karşı Japonca isimler için bir önyargı gösterdiler. Bu etkinin, katılımcıların Asya kültürüne ne kadar dalmış/özümsemiş/kişiselleştirmiş olduklarına göre düzenlendiğini belirtmek ilginçtir. Koreli bir katılımcı Asya kültürüne ne kadar çok dalmışsa, Koreli isimler için o kadar büyük bir önyargı sergiliyor. Benzer şekilde, bir Japon katılımcı Asya kültürüne ne kadar çok dalmışsa, Japon isimlerine karşı o kadar önyargılı davranmıştır. Asya kültürüne daha fazla dalmış olan insanların, klişeleri de dahil olmak üzere o kültürün bilgisine maruz kalma olasılıkları daha yüksektir. Belki de ÖÇT'nin algıladığı şey, bir kişinin bilinçli veya bilinçsiz olarak kültürel klişeleri ne ölçüde desteklediğinden ziyade bu daldırmadır, öznel değildir.

Bu sonuçlara göre açık tutumlar, bir bireyin bir tutum nesnesine yönelik onay düzeyini değerlendirirken, ÖÇT, bir kişinin kendi ortamında maruz kaldığı çağrışımları inceleyebilir. ÖÇT'nin, örneğin Beyaz/Siyah ÖÇT'de yüksek bir puan, bireyin Siyahlara kıyasla Beyazlar hakkında daha olumlu değerlendirmelere sahip olduğunu gösterme olarak görülmemelidir. Bunun yerine, puan basitçe bireyin negatif-Beyaz ve pozitif-Siyah çağrışımlarından daha fazla sayıda pozitif-Beyaz ve negatif-Siyah çağrışımlarına maruz kaldığını gösterebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Testin hazırlık aşamasında tüm veri toplama işlemleri internet üzerinden gerçekleştirildi. Zira çoğu katılımcı politik tutumlar gibi hassas konular söz konusu olduğunda internetteki anonimliğe önem göstermekte ve bu yol bir laboratuvar ortamının sağlayacağından daha büyük bir örnekleme sağlamaktadır. (Frieese vd. 2007)

ÖÇT, AÇTye nazaran daha anlamlı sonuç verir hipotezini test etmek amacıyla çalışmada 2002 Alman Parlamento Seçimleri ile ilgili ÖÇT çalışması bu tez için de yol gösterici oldu ve de bu makaledeki çalışmayı kendi çalışmamıza modelledik (Frieese vd. 2007). Öncelikle 2002 Alman Parlamento Seçimleri makalesindeki inderct uyaranları uzman görüşü de alınarak Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı hedef uyaranları için seçildi.

Cumhur ve Miller İttifaklarına Dair Seçmen Algısı üzerinden bu hipotezi doğrulamak için Neurolize ekibi ile çalışmalara başlandı. Çalışma sosyal medya üzerinden katılımcılara ulaştırılacağı için bir link elde edilmesi gerekiyordu. Bunun için öncelikle literatürdeki örneklerden bir pilot çalışma yapıldı. Ardından ise deney tasarımı yapıldı. Belirlenen tasarım pilot çalışmadaki akışa uygun hale getirildi. Bu süreçte deney linki Java dili ile kodlanıp her bir sosyal medya mecrasını yani Twitter, Facebook, LinkedIn, Whatsapp ve Telegram gibi mecralardan gelen verileri tutmak için linklere ayrıştırıcı kodlar eklendi ve veri tabanında UTM (Urchin Tracking Module) yöntemi kullanıldı. Ardında kullanıcı ve performans testleri yapıldı. Tüm bu altyapı çalışmalarından sonra başta danışman hocam Prof.Dr.Deniz Ülke Arıboğan olmak üzere sosyal medya mecralarından paylaşımlar yapıldı.

Çalışmanın sınırlılığı olarak çalışmanın internet ortamında yapılmış olması ve erişebildiğimiz sosyal medya kullanıcılarına erişebildiğimiz söylenebilir.

Test genel olarak 5 kısımdan oluşmuştur. Birinci kısımda çalışma içeriğiyle ilgili temel bilgilendirmeler verilmiştir. İlk sayfada çalışmaya yönelik açıklama yapılmış ve 18 yaşından büyük olup olmadığı sorusu sorulmuştur.

Merhabalar;

Bu test Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen "Cumhur ve Millet İttifaklarına Dair Seçmen Algısının Örtük Çağrışım Testi İle Analiz Edilmesi" adlı akademik çalışmanın Açık ve Örtük Çağrışım Testlerinin olduğu kısmıdır. Bu çalışma için Üsküdar Üniversitesi Etik Kurul Kararı alınmıştır.

Bu çalışma ile ülkemizin akademik atmosferinde multidisipliner yaklaşımın artması hedeflenmektedir. Bu çalışmada sizden istenen listelerdeki elementleri olabildiğince hızlı şekilde ve en az hata ile ait olduğu gruplara ayırtmanızdır.

Araştırma 7 parçadan oluşuyor ve her parçada kategoriler ve yerleri değişiyor bu nedenle dikkatli olun. Çalışma başladığında elementler ekranın ortasında belirecek. Sol ve sağda ise elementlerin ait olduğu grupların isimlerini göreceksiniz.

Ortadaki element soldaki gruba aitse klavyenizdeki 'E' tuşuna, sağdaki gruba aitse 'O' tuşuna basınız. Eğer yanlış bir eşleştirme yaparsanız ekranda kırmızı bir X işareti belirecek. Bu durumda doğru tuşa tekrar basmanız gerekmektedir.

Soru ve görüşleriniz için: mustafafatih.yalcintas@uskudar.edu.tr

Şekil 1: Teste Yönelik Açıklama

İkinci kısımda uyarılarla ilgili bilgiler verilmiştir.

Kategoriler	Elementler				
İyi	Sevgi	Neşe	Cennet	Hediye	Tatil
Kötü	Zehir	Çürük	Hastalık	Felaket	Ölüm
Millet	Millet İttifakı				
Cumhur	Cumhur İttifakı				

✓ 18 yaşından büyüğüm

Devam

Powered by **Neurolize**

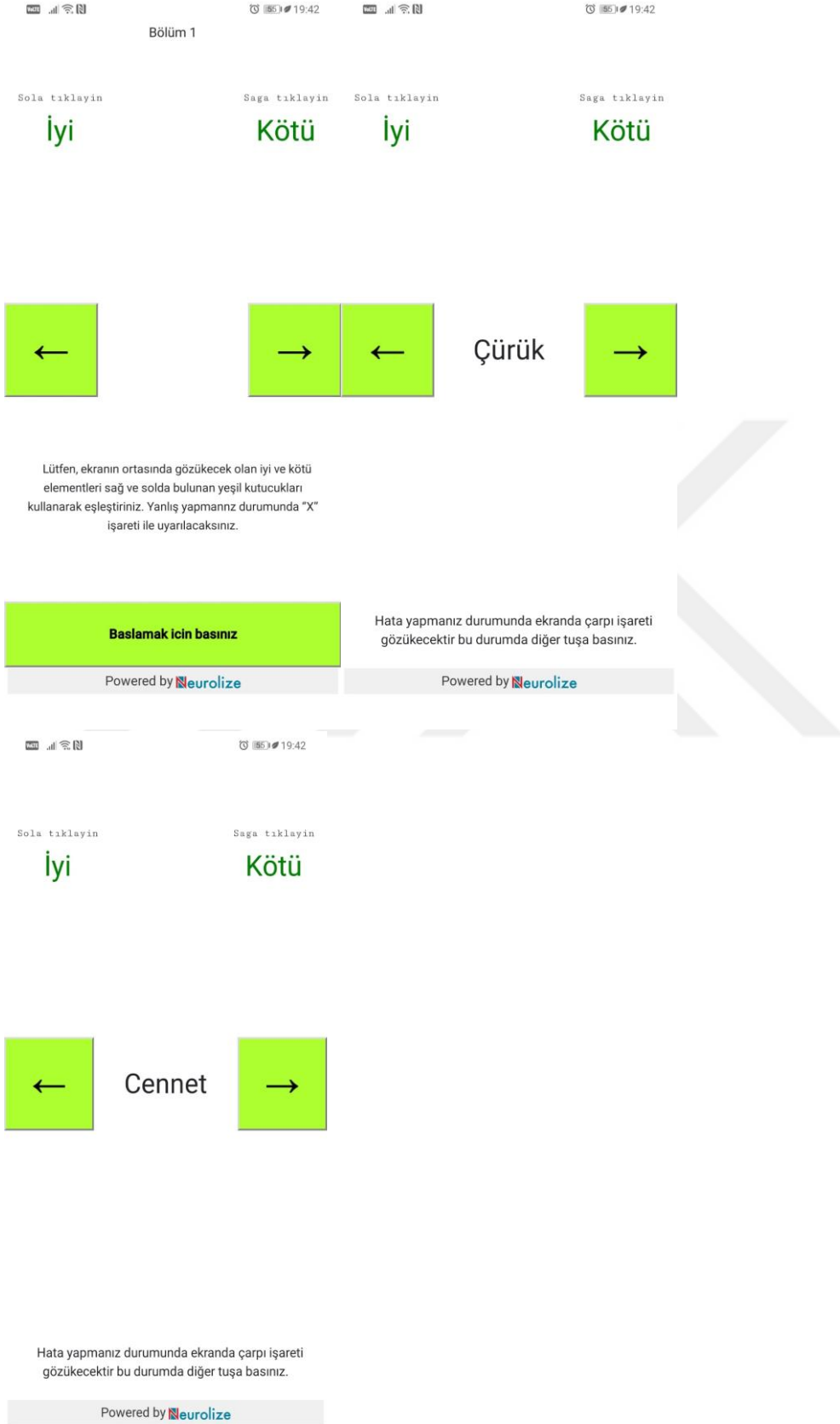
Şekil 2: Uyarılarla İlgili Bilgiler

Üçüncü kısımdaki her ÖÇT, iki birleşik deneme bloğundan, her blok her bir uyarıcının en az iki kez sunulduğu 24 denemeden oluştu. Her bir değerlendirici kategori sırasıyla beş farklı olumlu ve olumsuz kelime ile temsil edildi. Her bir değerlendirici kategori sırasıyla beş farklı olumlu ve olumsuz kelime ile temsil edildi. İttifaklar ise 2 uyarımla (Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı) temsil edildi. Her blok başlamadan önce ilgili görev katılımcılara açıklandı ve kategori etiketleri ekranın üst kısmında görünür kaldı.

2(Cumhur ve Millet) ÖÇT rastgele sırayla uygulandı. Her katılımcı rastgele sırayla beş ÖÇT'yi tamamladı ve her bir birleşik blok sadece 24 uyaran içerdi.

Şekil 3(1): deneme blokları

İlk olarak İyi ve Kötü uyarılar için alıştırma yapıldı.

Şekil 3(2): deneme blokları

Ardından Cumhuriyet ve Millet İttifakları için alıştırma yapıldı. Bu bağlamda İyi-Kötü-Cumhuriyet ve Millet Uyaranları birbirleri ile çaprazlama şekilde katılımcılara sunuldu.

Sola tıklayın

İyi
veya
Cumhur

Saga tıklayın

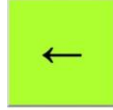
Kötü
veya
Millet

Sola tıklayın

İyi
veya
Cumhur

Saga tıklayın

Kötü
veya
Millet

Hediye

Lütfen, ekran ortasında gözüken elementi iyi ise iyiye, kötü ise kötüye, millet ittifakı ise millet ittifakına, cumhur ittifakına ise cumhur ittifakına sağ ve solda ki yeşil kutucukları kullanarak eşleştiriniz. Yanlış yapmanız durumunda "X" işareti ile uyarılacaksınız.

Baslamak için basınız

Powered by **Neurolize**

Hata yapmanız durumunda ekranda çarpı işareti gözükecektir bu durumda diğer tuşa basınız.

Powered by **Neurolize**

Sola tıklayın

İyi
veya
Cumhur

Saga tıklayın

Kötü
veya
Millet

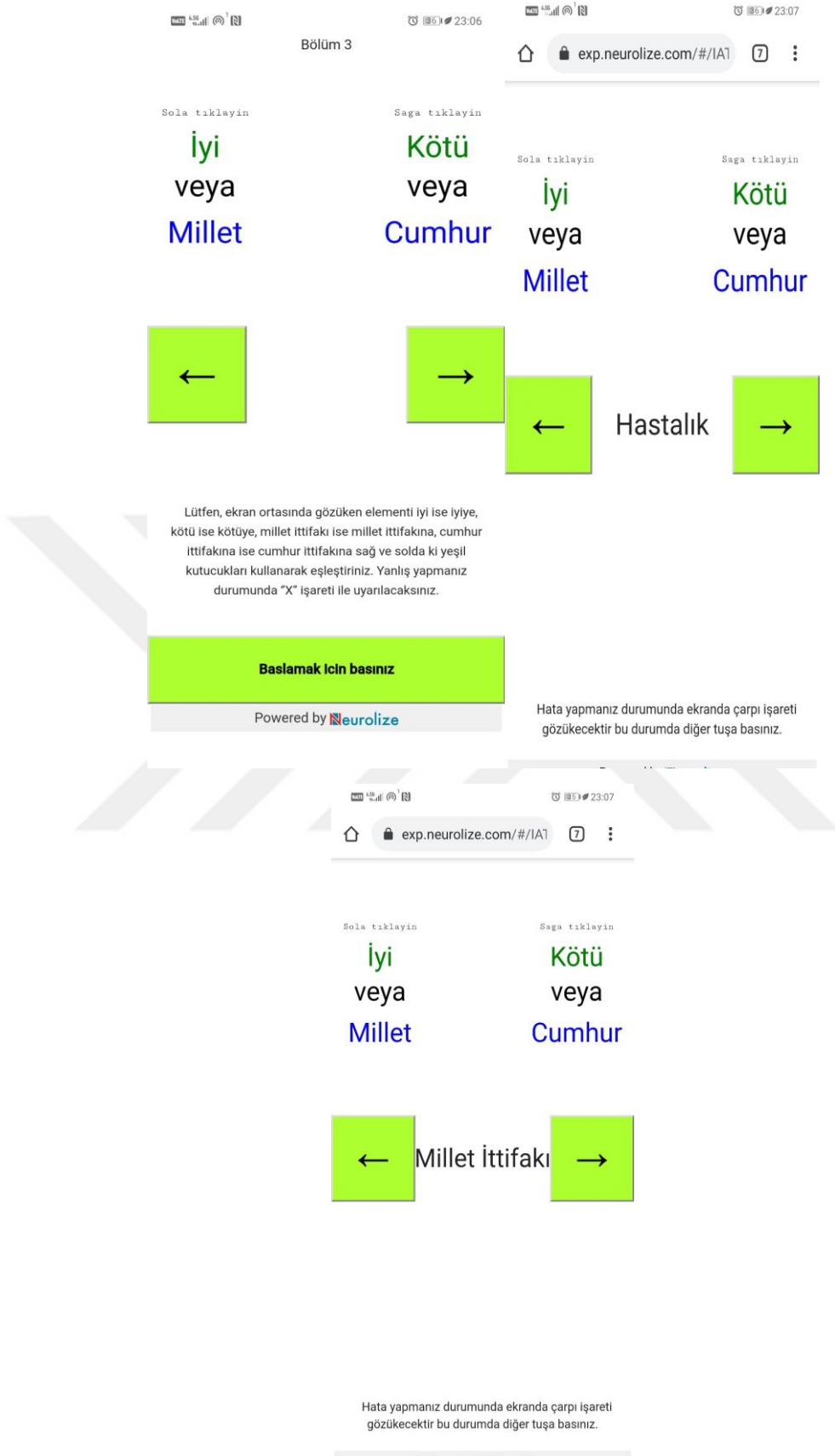

Cumhur
İttifakı

Hata yapmanız durumunda ekranda çarpı işareti gözükecektir bu durumda diğer tuşa basınız.

Powered by **Neurolize**

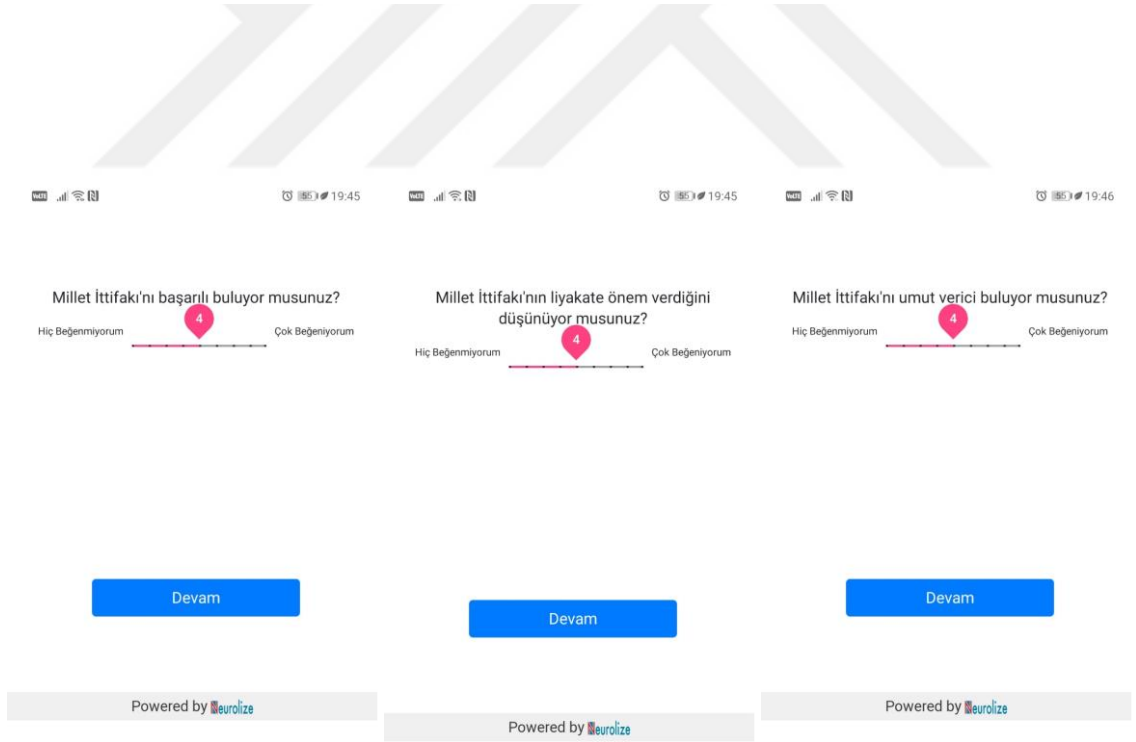
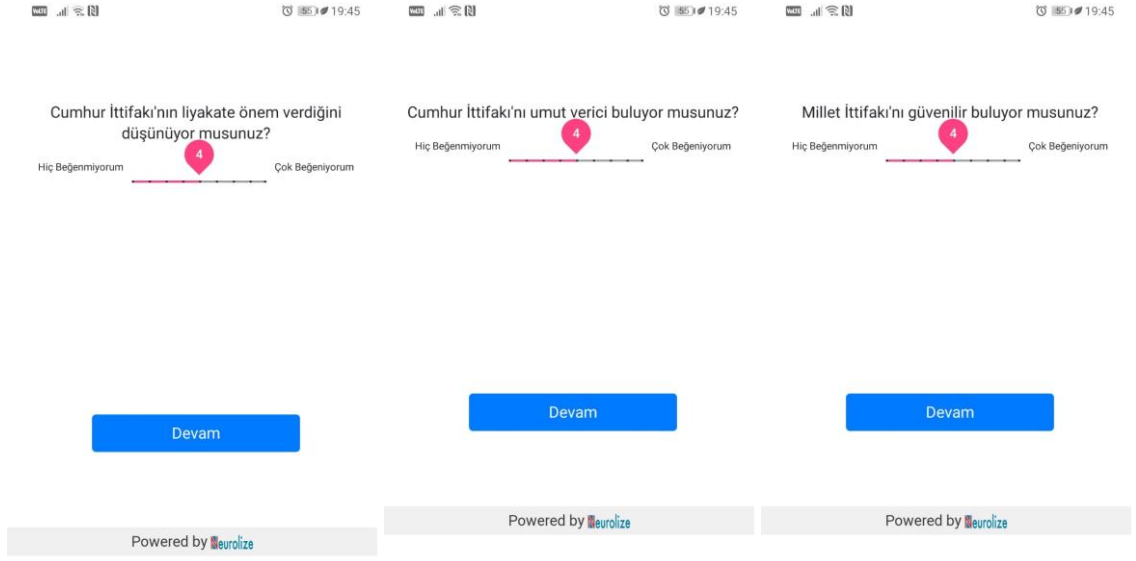
Şekil 3(3): deneme blokları

Dördüncü kısımda Cumhuriyet ve Millet İttifaklarına yönelik açık tutumlarını hedef alan ÖÇT soruları yer aldı:

- Cumhuriyet İttifakı'nı güvenilir buluyor musunuz?
- Cumhuriyet İttifakı'nı başarılı buluyor musunuz?
- Cumhuriyet İttifakı'nın liyakate önem verdiğini düşünüyor musunuz?
- Cumhuriyet İttifakı'nı umut verici buluyor musunuz?
- Millet İttifakı'nı güvenilir buluyor musunuz?
- Millet İttifakı'nı başarılı buluyor musunuz?
- Millet İttifakı'nın liyakate önem verdiğini düşünüyor musunuz?
- Millet İttifakı'nı umut verici buluyor musunuz?

Negatiften pozitif doğru 8 puanlık derecelendirme ölçeğinden (Likerte ölçeği) yararlanıldı. Aşağıda ekran görüntüleri verilmiştir.

The image displays two screenshots of a mobile application interface. Each screenshot shows a Likert scale question. The first screenshot asks 'Cumhuriyet İttifakı'nı başarılı buluyor musunuz?' (Do you find the Republican Alliance successful?) and the second asks 'Cumhuriyet İttifakı'nı güvenilir buluyor musunuz?' (Do you find the Republican Alliance trustworthy?). Both questions have a rating of 4, indicated by a red heart icon with the number 4. The scale ranges from 'Hiç Beğenmiyorum' (I don't like at all) to 'Çok Beğeniyorum' (I like very much). Below each question is a blue 'Devam' (Continue) button. At the bottom of each screenshot, it says 'Powered by Neurolize'.

31 Mart 2019 Yerel Seçimleri'nde hangi ittifaka oy verdiniz?

- ☐ Cumhuriyet İttifakı
- ☐ Millet İttifakı
- ☐ Başka Bir Parti
- ☐ Oy Kullanmadım

Şekil 4: Cumhuriyet ve Millet İttifaklarına yönelik açık tutumlar

Son olarak testin beşinci kısmında araştırma kapsamından bağımsız değişken olarak demografik bilgiye yönelik sorularda soruldu.

The screenshot displays a mobile application interface with three demographic questions. The first question, 'Cinsiyetiniz nedir?' (What is your gender?), has three radio button options: 'Kadın' (Female), 'Erkek' (Male), and 'Diğer' (Other). The second question, 'Kaç yaşındasınız?' (How old are you?), features a text input field with the placeholder 'Yaşınızı giriniz.' (Enter your age.) and a red error message 'Doldurulması zorunlu alan' (Required field) below it. The third question, 'Eğitim durumunuz nedir?' (What is your education level?), has four radio button options: 'İlk Öğretim' (Primary), 'Lise' (High School), 'Lisans' (Bachelor's), and 'Yüksek Lisans Ve Üstü' (Master's and above). The interface includes a status bar at the top with signal, Wi-Fi, and battery icons, and a browser address bar showing 'exp.neurolize.com/#/tes'. The footer contains the text 'Powered by neurolize'.

Şekil 5: Bağımsız Değişkenler

ÖÇT’de hatalı denemeler ile 300ms’den daha hızlı ve 3000ms’den daha yavaş olan cevaplar iptal edildi. Her katılımcının beş ÖÇT’nin tamamındaki reaksiyon sürelerinin ortalaması ve standart sapması hesaplandıktan sonra, gecikmeleri ayrı ayrı z-standardize

edildi, böylece yanıt gecikme seviyesi ve gecikme varyasyonundaki bireyler arası farklılıklar belirlendi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGU VE ANALİZLER

Son seçimler baz alındığında Cumhur İttifakına oy verdiğini beyan eden toplam 118 katılımcı, Millet İttifakına oy verdiğini beyan eden 314 katılımcı bu çalışmaya katılmıştır. Çalışmaya katılan toplam 432 katılımcıdan 153'ü kadın, geri kalan 279'u erkektir. Son seçimlerde Cumhur İttifakına oy verdiğini beyan eden katılımcıdan 50'si kadın 68'i erkektir, Millet İttifakına oy verdiğini beyan eden katılımcıların 103'ü kadın 211'i erkektir.

Bunun yanında, çalışmaya katılan katılımcılardan demografik bilgilerle ilgili soruları cevaplayanların yanıtları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur. Eğitim durumuna yönelik dağılımlar incelendiğinde lisans öğrenimini tamamlayanların veya devam edenlerin oranı yarısından fazlasına karşılık gelmektedir. Öte yandan, katılımcıların gelir durumlarına ilişkin beyan ettikleri düzey konusunda da Asgari-6000 TL arasında yanıt verenlerin oranının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Eğitim durumunuz nedir?	Lisans	Yüksek lisans	İlköğretim	Lise
Toplam	202	97	3	24
Cumhur İttifakı	59	25	1	11
Millet İttifakı	143	72	2	13

Tablo 1. Katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin beyanlarını içeren dağılımlar.

Net aylık geliriniz hangi aralıktadır?	10000+	6000-10000	Asgari-6000	Asgari
Toplam	81	94	107	44
Cumhur İttifakı	21	24	41	10
Millet İttifakı	60	70	66	34

Tablo 2. Katılımcıların gelir durumlarına ilişkin beyanlarını içeren dağılımlar.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Cumhur İttifakını güvenilir buluyor musunuz?	170	26	19	3	62	5	11	7	23
Cumhur İttifakını başarılı buluyor musunuz?	157	38	14	9	60	9	10	8	21

Cumhur İttifakının liyakate önem verdiğini düşünüyor musunuz?	198	27	13	6	52	3	10	1	16
Cumhur İttifakını umut verici buluyor musunuz?	184	34	14	8	45	10	8	5	18
Millet İttifakını güvenilir buluyor musunuz?	52	17	20	11	84	20	42	28	52
Millet İttifakını başarılı buluyor musunuz?	50	24	22	14	77	28	46	18	47
Millet İttifakının liyakate önem verdiğini düşünüyor musunuz?	46	15	17	22	71	26	45	30	54
Millet İttifakını umut verici buluyor musunuz?	48	20	16	15	65	25	38	39	60

Tablo 3. Katılımcıların 8’li Likert ölçeğinde ilgili sorulara verdiklerin yanıtların dağılımı.

Analiz aşamasına geçildiğinde iki grup arasındaki D-skorları için independent samples t-test yöntemi kullanılmıştır. Temel hipotez iki grubun D-skorlarının anlamlı düzeyde farklı çıkacağı yönündedir. T-testi öncesinde yapılan Levene testine göre gruplar varyansının eşit olduğu varsayımının yanlışlanamadığı görülmüştür ($F=1.336$; $p=.248$). İstatistiksel analizlerden elde edilen sonuçlar incelendiğinde iki grup arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığı anlaşılmıştır ($t=.230$; $df=430$; $p=.818$).

Bununla birlikte, bağımlı değişkenin D-skoru olarak yapılan between-groups ANOVA testi sonuçlarına göre katılımcıların son seçimlerde oy verdiğini beyan ettikleri partinin ($F(1, 428) = .076$; $MS=.008$; $p=.782$), cinsiyetin ($F(1, 428) = .055$; $MS=.005$; $p=.815$) veya bu iki değişkenin interaction etkisinin ($F(1, 428) = .093$; $MS=.009$; $p=.760$) istatistiksel olarak *anlamlılık seviyesinde olmadığı* saptanmıştır.

SONUÇ

İnsanlığın ilk dönemlerinden bugüne kadar insanın karar verme evresi, davranış ve tutumu kavranmaya çalışılan bir husustur. Politikadan pazarlamaya, eğitimden reklama, iş hayatına kadar her sahada insanı davranışı sergilemeye iten hususlar belirlenmeye çalışılmaktadır. Karmaşık yapısı sebebiyle insanın davranış ve kararlarını tek bir sebeple açıklamak çok olanaklı değildir. Bu sebeple giderek her sahada interdisipliner araştırmalar önemli olmaya başlamıştır. Hususiyetle insanın politik davranış ve algılarını kavramak ve yönlendirmek isteyen politik unsurlar çok sayıda farklı disiplinin birleşmesiyle politik beyni analiz etmeye çalışan nöropolitik metotlarından yararlanmaya başlamıştır.

Yönetilen ve yöneten münasebetinin ilk dönemlerden beri büyük bir tartışma hususu olması, politik münasebet araştırmalarının “insanın doğasını kavrama gayretini” esas çalışma konusu şeklinde incelemesinde çok önemli bir faktördür. Bu sebeple insanın tavrının önemli itici kuvveti olan insan beynini kavramak politik sahada önemli bir duruma ulaşmıştır. Zihin yöneten durumdayken vücut yönetileni göstermektedir. Bu benzerliği Aristoteles bu yöneten-yönetilen münasebetine de uygular. Aynen zihnin beden üstündeki mutlak idaresi gibi devlet adamı da vatandaşları idare eder. Bununla birlikte insan zihni insanın arzularını da bir kral gibi idare eder.

İnsanın tutum ve kararlarını beynin rasyonel bölümünün değil, ilkel bölümünün oluşturması davranış ve kararların önemli oranda otomatik olduğunu göstermektedir. Otomatik olan insan davranış ve kararı biyolojik hususlarla beraber insanın içinde yer aldığı toplumsal ve psikolojik ortam tarafından önemli ölçüde biçimlenmektedir. İnsanın verdiği kararlar mevcut halde bulunduğu bağlamla alakalıdır. İnsanın içinde yer aldığı grubun tesiri, tecrübeler, politik kültür, beyinde yer alan duygular, mistik unsurlar, inançlar, kitle iletişim vasıtalarından aldığı mesajlar gibi çok sayıda faktör politik hususlarla ilgili insanın beyinde bir şekil meydana getirmesine sebep olmaktadır. İnsan bunlar vasıtasıyla meydana getirdiği şemalarla politik tercihlerini yapmaktadır. Fakat ifade etmek lazımdır ki insanlar bu hususları kendi algıları kapsamında yorumlamaktadır. Kişi, olgu ve olaylara karşı insanın oluşturduğu duygusal bağlar insanın hareketleri üstünde etkilidir. Yani insanın politik davranış ve algıları içinde yer aldığı bağlam tarafından biçimlenmektedir, bundan dolayı bu husus insanın politik davranış ve kararlarını da biçimlendirmektedir. Bununla birlikte yenilenen tecrübe ve bilgiler insan zihnini bundan dolayı da politik davranış, algı, karar ve tutumlarını tespit etmektedir. Bu

sebeple nöropolitik metotları ile politik davranış ve algıları yorumlarken insanın içinde yer aldığı şartların dikkate alınması lazımdır. Çünkü insan beyni otomatik davranışlar gerçekleştirmesinin yanında değişikliğe uğrayacak durumdadır.

Bu çalışmada ÖÇT'nin bağımsızlığı ve açık tutum ölçümleri arasında herhangi bir korelasyon bulunamamıştır. Korelasyonlar birden fazla analiz düzeyinde, farklı tutum alanlarında ve geniş bir tutum dağılımı yelpazesinde incelenmesine rağmen, herhangi bir anlamlı sonuç ortaya çıkmamıştır. Buna benzer sonuç Karpinski ve Hilton'un (2001) çalışmalarında da ortaya çıkan bir vaka olmuştur.

Çalışmada Cumhuriyet ve Millet ittifakları arasında ÖÇT açısından anlamlı bir farklılık çıkmamasının bazı nedenleri olabilir. Bu sebeplerin başında Türk toplumunda henüz ittifak kavramına dair bir bilinç gelişmemesi çalışmamızın hedef uyarıları olan Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifaklarına yönelik duygusal tepkimelerin ÖÇT'yi yönlendirecek kadar yeterli olmamasına sebep olmuş olabilir. Zira halen Cumhuriyet İttifakı'nın Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile eşleştirilmesi bununla birlikte Millet kavramının merkez-sağ kavramı olmasından ötürü Millet İttifakı'nın Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve Milliyetçi Hareket Partisi'ni nitelediği zannedilmektedir. Yine testin sosyal medya ve internet üzerinden yapılmış olması gösterilebilir. Alman parlamentosu ile ilgili yapılan çalışmada da bu örneklem yöntemi kullanılmış olmasına rağmen bizim çalışmamızda anlamlı bir fark çıkmamasının sebeplerinden bir diğeri kişilerin internet üzerinden verdikleri cevaplarda daha çekingen ve şüpheli davranmaya odaklı olmaları ve kontrollü bir laboratuvar ortamı olmamasından ötürü elde edilen verilerde milisaniye ile tespit edilen zaman farklılaşmalarının katılımcılar tarafından önemsenmediği de bir başka sınırlılık olarak çalışmayı etkilemiştir.

Çalışmada sonuç olarak ÖÇT ile AÇT arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Buna rağmen kontrollü bir laboratuvar ortamında seçili örneklem ile bu çalışmanın tekrarlanması önerilmektedir. Bu durumda da herhangi bir anlamlı korelasyon çıkmaması durumunda ÖÇT ile AÇT arasında bir korelasyon olamayacağı iddia edilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Abi-Rached, J. M., & Rose, N. (2010). The birth of the neuromolecular gaze. *History of the human sciences*, 23(1), 11-36.
- Ahn, W. Y., Kishida, K. T., Gu, X., Lohrenz, T., Harvey, A., Alford, J. R., ... & Montague, P. R. (2014). Nonpolitical images evoke neural predictors of political ideology. *Current Biology*, 24(22), 2693-2699.
- Akgün, B. (2000). “Türkiye’de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 4, 75-92.
- Akgün, B. (2002). *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Akgün, B. (2007). *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler ve Siyasal Sistem*. Ankara: Nobel Yayınları
- Allport, G.W. (1935). “Attitudes”, C. Murchison (Ed.) içinde, *Handbook of Social Psychology* (ss. 798-844). Worcester: Clark Univ. Press.
- Alparslan, K. (2017). *Türkiye’de yaşayan Kürtlerin kimlik yönetim stratejileri ve dış grup tarafgirliği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Altan, C. (2011). “Eğitim-Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 12 (1): 313-329.
- Amodio, D. M., Jost, J. T., Master, S. L., & Yee, C. M. (2007). Neurocognitive correlates of liberalism and conservatism. *Nature neuroscience*, 10(10), 1246-1247.
- Anderson, C. J. (2007): “The End of Economic Voting? Contingency Dilemmas and the Limits of Democratic Accountability,” *Annual Review of Political Science*, 10(1), 271–296.
- Anık, C. (2000). *Siyasal ikna*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Antunes, R. (2010). “Theoretical Models of Voting Behaviour”, *Exedra*, 4, 145–70.

- Arcuri, L., Castelli, L., Galdi, S., Zogmaister, C., & Amadori, A. (2008). Predicting the vote: Implicit attitudes as predictors of the future behavior of decided and undecided voters. *Political Psychology*, 29(3), 369-387.
- Ariely, D., & Berns, G. S. (2010). Neuromarketing: the hope and hype of neuroimaging in business. *Nature reviews neuroscience*, 11(4), 284-292.
- Arslanoğlu, K. (2018). Yüzü Silinenler Romanı Üzerine Kaan Arslanoğlu ile E-Söyleşi. https://www.emo.org.tr/ekler/40c714879046e31_ek.pdf?dergi=1172 (erişim tarihi: 15.05.2021).
- Ashworth, S. (2012): “Electoral Accountability: Recent Theoretical and Empirical Work”. *Annual Review of Political Science*, 15(1), 183–201.
- Austin, E. J., Deary, I. J., Gibson, G. J., McGregor, M. J. ve Dent, J. B. (1998). Individual response spread in self-report scales: Personality correlations and consequences. *Personality and Individual Differences*, 24 (3), 421-438.
- Aydın, K. ve Özbek, V. (2004). “Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 144-167.
- Bakan, İ. & Kefe, İ. (2012). Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 19-34.
- Baker, U. (2015). Siyasal Alanın Oluşumu Üzerine Bir Deneme. <https://www.cafrande.org/siyasal-alanin-olusumu-uzerine-bir-deneme-ulus-baker/> (erişim tarihi: 14.05.2021).
- Bal, H. (2004), *İletişim Sosyolojisi*. Isparta: SDÜ Yayın.
- Bastiaansen, M., Straatman, S., Driessen, E., Mitas, O., Stekelenburg, J., & Wang, L. (2018). My destination in your brain: A novel neuromarketing approach for evaluating the effectiveness of destination marketing. *Journal of destination marketing & management*, 7, 76-88.
- Batı, U., & Erdem, O. (2016). Ben bilmem beynim bilir. *İstanbul: MediaCat*.
- Bechara A, Damasio A. 2005. The somatic marker hypothesis: a neural theory of economic

- decision. *Games Econ. Behav.* 52, 336–72.
- Bercea, M. D. (2013). “Anatomy Of Methodologies For Measuring Consumer BehaviorInNeuromarketingResearch”.http://www.lcbroline.com/index_files/proceedingsemc12A2emc023.pdf.
- Bennet, Lance W. ve Barts R. Salisbury (1987) “Rational Choice: The Emerging Paradigm in Election Studies”, (Ed. Samuel Long), *Research in Micropolitics*, 2, 1-30.
- Berk, E., & Demirel, A. (2018). Adolesan Elit Güreşçilerde Arteriyel Sertlik Parametresi Olarak Nabız Dalga Hızının Değerlendirilmesi. *Spor Hekimliği Dergisi*, 53(4), 167-173.
- Bişkin, F. (2014). Subliminal AŞ Ankara. *Elma Yayınevi*.
- Boz, H. (2015). Turistik Ürün Satın Alma Karar Sürecinde İtkiselliğin Rolü: Psikonörobiyokimyasal Analiz, Doktora Tezi. Balıkesir, Turkey: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bükümer Üzüm, T. ve Dölarslan, E.Ş. (2013). “Parti Sadakatının Oluşumunda Seçmenlerin Kişisel Özelliklerinin Düzenleyicilik Etkileri”. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*. 5 (1), 15-52.
- Byrne, R. W. A. Whiten, Machiavellian Intelligence: Social Expertise and the Evolution of Intellect in Monkeys, Apes, and Humans (Oxford Univ. Press, Oxford, 1988).
- Cacioppo, J. T., & Berntson, G. G. (1992). Social psychological contributions to the decade of the brain: Doctrine of multilevel analysis. *American Psychologist*, 47, 1019–1028.
- Cacioppo, J. T., & Visser, P. S. (2003). Political psychology and social neuroscience: Strange bedfellows or comrades in arms? *Political Psychology*, 24, 647–656.
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., & Stokes, D. E. (1976). *The American Voter*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Campbell, R. (2006). *Gender and the Vote in Britain, Beyond the Gender Gap*. Colchester: ECPR Press.
- Canan, S. (2017). *Değişen Beynim*. İstanbul: Tuti Kitap.
- Carlson, N. R. (2012). Fizyolojik psikoloji davranışın nörolojik temelleri. Nobel Akademik Yayıncılık. Çeviri: Muzaffer Şahin.
- Carter, R. (2013). *Beynin Yapısı, Görevi ve Bozuklukları Üzerine Resimli Bir Rehber*. Alfa Yayınları.
- Chae, S. W., & Lee, K. C. (2013). Exploring the effect of the human brand on consumers' decision quality in online shopping: An eye-tracking approach. *Online Information Review*, 37, 83-100.
- Collins, P. (2004). *The ascendancy of the scientific dictatorship*. iUniverse.
- Connolly, W. E. (2002). *Neuropolitics: Thinking, culture, speed* (Vol. 23). U of Minnesota Press.
- Çakır, H. ve Çiçer, A. (2015). “Türkiye Yerel Seçimlerinde Seçmen Tercihlerini Etkileyen Kriterlere 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri Kayseri Örneği”, *Erciyes İletişim Dergisi*, 4(1), 98-112.
- Çakır, S., Yaman, S., Eroğul, O., & Telatar, Z. (2017). Noninvaziv Nabız Ölçümü ve Kablosuz İletilmesi. In *2017 Medical Technologies National Congress (TIPTEKNO)*, (s. 400-403). Trabzon: Tıp Teknolojileri Kongresi.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2012). *Türkiye’de Seçmen Davranışına Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. Tübitak Projesi. Proje No: 110K603. İstanbul.
- Çavuşoğlu, H., & Pekkaya, M. (2015). “Siyasal propaganda araçlarının seçmen tercihinin etkisi: Zonguldak örneği”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(3), 91- 115.
- Çinko, L. (2006), “Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 61(1), 103- 116.
- Çokluk, Nil, *Nörosiyaset: Siyasal Karar Oluşturmada Siyasal İletişimin Bilinçdışı Etkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2020

- Çukurçayır, M.A. (2000). *Siyasal Katılma ve Demokrasi*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Damasio, A. R. (1994). *Descartes error: emotion, reason, and the human brain*. New York: Avon Book.
- Damlapınar, Z. ve Balcı, Ş. (2005). “Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması”. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(1), 58- 79.
- Darıcı, S. (2017). *Subliminal işgal*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Davidson, R. J. (2004). What does the prefrontal cortex “do” in affect: perspectives on frontal EEG asymmetry research. *Biological psychology*, 67(1-2), 219-234.
- Denver, D. (1994). *Elections and Voting Behaviour in Britain*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Dewan, T., and K. A. Shepsle (2011): “Political Economy Models of Elections,” *Annual Review of Political Science*, 14(1), 311–330.
- Doğan, A. ve Göker, G. (2010), “Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihi (29 Mart Yerel Seçimleri Elazığ Seçmeni Örneği)”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 5(2), 159-187.
- Dovidio JF, Kawakami K, Johnson C, Johnson B, Howard A. On the Nature of Prejudice: Automatic and Controlled Processes. *J Exp Soc Psychol.* 1997; 33: 510-540.
- Downs, A. (1957). *A Theory Economic of Democracy*. New York, Haper & Row.
- Duchowski, A. T., (2003). *Eye tracking methodology: Theory and practice*. Springer.
- Eagleman, D. (2016). *Beyin: senin hikayen*. Domingo.
- Erdemir, K. O. (2015). “Nöropazarlama Araştırmalarını Anlama Kılavuzu.” *Brandmap*, 1-15.
- Esel, E. (2009). Dinî ve Mistik Deneyimlerin Muhtemel Bilissel ve Nörobiyolojik Düzenekleri. *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni*, 19(2), 193.
- Farber, H.S. (2010). Rational Choice and Voter Turnout: Evidence from Union Representation Elections. <https://www.iza.org/publications/dp/5033/rational-choice-and-voter-turnout-evidence-from-union-representation-elections> (erişim tarihi: 12/02/2021).

- Farnsworth, B. "What is GSR (galvanic skin response) and how does it work?", July 17th, 2018, <https://imotions.com/blog/gsr/>.
- Fazio, R. H. (1993). Variability in the likelihood of automatic attitude activation: Data reanalysis and commentary on Bargh, Chaiken, Gvender, and Pratto (1992). *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(5), 753–758.
- Fehr E, Camerer CF. 2007. Social neuroeconomics: the neural circuitry of social preferences. *Trends in Cognitive Science*. 11(10):419–27.
- Floel, A., M. H. de Vries, J. Scholz, C. Breitenstein, and H. Johansen-Berg. 2009. White matter integrity in the vicinity of Broca's area predicts grammar learning success. *Neuroimage* 47 (4): 1974-81.
- Fowler, J. H., & Schreiber, D. (2008). Biology, politics, and the emerging science of human nature. *Science*, 322(5903), 912-914.
- Friese, M., Bluemke, M., & Wänke, M. (2007). Predicting voting behavior with implicit attitude measures: The 2002 German parliamentary election. *Experimental Psychology*, 54(4), 247-255.
- Friese, M., Smith, C. T., Plischke, T., Bluemke, M., & Nosek, B. A. (2012). Do implicit attitudes predict actual voting behavior particularly for undecided voters?. *PloS one*, 7(8), e44130.
- Frimer, J. A., & Skitka, L. J. (2018). The Montagu Principle: Incivility decreases politicians' public approval, even with their political base. *Journal of personality and social psychology*, 115(5), 845.
- Frith CD, Singer T. 2008. The role of social cognition in decision making. *Philos. Trans. R. Soc. Lond. B Biol. Sci.* 363:3875–86.
- Furse, D. H., & Stewart, D. W. (1982). Monetary incentives versus promised contribution to charity: New evidence on mail survey response. *Journal of Marketing Research*, 19(3), 375-380.
- Galdi S, Arcuri L, Gawronski B. Automatic mental associations predict future choices of undecided decision-makers. *Science*. 2008; 321: 1100-1102

- Gawronski, B., Hofmann, W., & Wilbur, C. J. (2006). Are “implicit” attitudes unconscious?. *Consciousness and cognition*, 15(3), 485-499.
- Genco, Stephen J., Pohlmann, Andrew P. and Steidl, Peter. (2013). Neuromarketing for dummies. Newyork: Wiley Publishers.
- Gib, B. J. (2007). *The Rough Guide to The Brain*. Cambridge.
- Gidengil, E., Wass, H., Valaste, M. (2016). “Political Socialization and Voting: The Parent-Child Link in Turnout. *Political Research Quarterly*, 69(2), 373-383.
- Girişken, Y. (2015). *Gerçeği Algıla*. İstanbul: Beta.
- Gökçe, O., Akgün, B. ve Karaçor, S. (2002). “3 Kasım Seçimlerinin Anotomisi: Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim”. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2 (4), 1-44.
- Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological review*, 102(1), 4.
- Greenwald, A. G., McGhee, D. E., & Schwartz, J. L. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: the implicit association test. *Journal of personality and social psychology*, 74(6), 1464 –1480.
- Greenwald, A. G., Poehlman, T. A., Uhlmann, E. L., & Banaji, M. R. (2009). Understanding and using the Implicit Association Test: III. Meta-analysis of predictive validity. *Journal of personality and social psychology*, 97(1), 17-41.
- Güllüpunar, H. (2010). *Siyasal İletişim ve Aday İmajı*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Gülmen, Y. (1979). *Türk Seçmen Davranışı: 1960-1970*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları (Güryay Yayıncılık).
- Haas, I. J. (2016). Political neuroscience. In *Neuroimaging Personality, Social Cognition, and Character* (pp. 355-370). Academic Press.
- Healy, A., and N. Malhotra (2009): “Myopic Voters and Natural Disaster Policy,” *American Political Science Review*, 103(3), 387.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset* (Çev. B. B. Özipek ve B. Kalkan,). Ankara: Liberte Yayınları.
- Hoffman, J. E. (1998). Visual attention and eye movements. *Attention*, 31, 119-153.

- Huddy, L., Sears, D. O., & Levy, J. (2013). Introduction: Theoretical foundations of political psychology. In L. Huddy, D. O. Sears, & J. Levy (Eds.), *The Oxford handbook of political psychology* (2nd ed., pp. 1–19). New York, NY: Oxford University Press.
- Huettel, S. A., Song, A. W., and McCarthy, G. (2004). Functional magnetic resonance imaging. Boston: Sinauer Associates.
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutum algı iletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Inglehart R. ve Norris, P. (2000). “The Developmental Theory of the Gender Gap: Women’s and Men’s Voting Behavior in Global Perspective”. *International Political Science Review*. 21 (4), 441–463.
- Jost, J. T., Nam, H. H., Amodio, D. M., & Van Bavel, J. J. (2014). Political neuroscience: The beginning of a beautiful friendship. *Political Psychology*, 35, 3-42.
- Kalender, A. (2005). *Siyasal İletişim ve İkna Stratejileri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kanai, R., Feilden, T., Firth, C., & Rees, G. (2011). Political orientations are correlated with brain structure in young adults. *Current biology*, 21(8), 677-680.
- Karpinski A ve Steinman RB. The single category implicit association test as a measure of implicit social cognition. *J Pers Soc Psychol*. 2006; 91: 16-32.
- Karpinski, A., & Hilton, J. L. (2001). Attitudes and the implicit association test. *Journal of personality and social psychology*, 81(5), 774-788.
- Karpinski, A., Steinman, R. B., & Hilton, J. L. (2005). Attitude importance as a moderator of the relationship between implicit and explicit attitude measures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(7), 949-962.
- Kenning, P., & Linzmayer, M. (2011). Consumer neuroscience: an overview of an emerging discipline with implications for consumer policy. *Journal für Verbraucherschutz und Lebensmittelsicherheit*, 6(1), 111-125.
- Kerçek, F. (2013). *Elektromagnetik alanların sinir hücreleri ile etkileşiminin sayısal yöntemlerle incelenmesi*. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kışlalı, A.T. (2008). *Siyaset Bilimi*. 13. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Lauri, P., Jyrki, S., Jarmo, H., Sini, M., & Jussi, N. (2012). Measuring the Willingness to Purchase Using Methods of Neuromarketing. Laurea. Leppävaara.

- Lazarsfeld, P. F., Berelson, B. ve Gaudet, H. (1968). *The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign*. Columbia University Press, New York.
- Leary, T., Wilson, R. A., & Koopman, G. A. (1977). *Neuropolitics: the sociobiology of human metamorphosis*. Starseed Press.
- Lee, I-C., Chen, E.E., Tsai, C.H., Yen, N.S., Chen, A.L.P. ve Lin, W.C. (2016). "Voting Intention and Choices: Are Voters Always Rational and Deliberative". *PLoS ONE* 11(2).
- Levy, M., And Weitz, B. A., (2009), "Retail Management", 7th Edition, MacGrawHill, Irwin, New York.
- Lewis, D., Bridger, D., (2005). Market Researchers Make increasing Use Of Brain imaging, *Advances In Clinical Neuroscience & Rehabilitation*, 5 (3).
- Lieberman, M. D., Schreiber, D., & Ochsner, K. N. (2003). Is political cognition like riding a bicycle? How cognitive neuroscience can inform research on political thinking. *Political Psychology*, 24(4), 681-704.
- Lindstrom, M.(2017). *Buyology*. (Ü. Şensoy, Çev.) İstanbul: Optimist.
- Logothetis, N. K., & Wandell, B. A. (2004). Interpreting the BOLD signal. *Annu. Rev. Physiol.*, 66, 735-769.
- Logothetis, N. K., Pauls, J., Augath, M., Trinath, T., & Oeltermann, A. (2001). Neurophysiological investigation of the basis of the fMRI signal. *nature*, 412(6843), 150-157.
- Lopez, A. C., & McDermott, R. (2012). Adaptation, heritability, and the emergence of evolutionary political science. *Political Psychology*, 33(3), 343-362.
- Lundberg KB, Payne BK. Decisions among the undecided: Implicit attitudes predict future voting behavior of undecided voters. *PLoS ONE*. 2014; 9(1): e85680.
- Lundy-Ekman, L. (2013). *Neuroscience: Fundamentals for rehabilitation*. St. Louis: Elsevier.
- Marshall, J. (2015). "Education and Voting Conservative: Evidence from a Major Schooling Reform in Great Britain".

https://scholar.harvard.edu/files/jmarshall/files/britain_schooling_reform_1.pdf
(erişim tarihi: 12.05.2021).

McDermott, R. (2009). Mutual interests: The case for increasing dialogue between political science and neuroscience. *Political Research Quarterly*, 62(3), 571-583.

McGuire, W. J. (1993). The poly-psy relationship: Three phases of a long affair. In S. Iyengar

& W. J. McGuire (Eds.), *Explorations in political psychology* (pp. 9–35). Durham, NC: Duke University Press.

Meloni, M., Williams, S., & Martin, P. (2016). The biosocial: sociological themes and issues. *The Sociological Review*. 64(1), 7-25.

Mooney, C. (2011). Your Brain on Politics: The Cognitive Neuroscience of Liberals and Conservatives. *Discover Magazine*.
<https://www.discovermagazine.com/mind/your-brain-on-politics-the-cognitive-neuroscience-of-liberals-and-conservatives>.

Mondak, J.J. ve Karen D. Halperin. (2008). “A framework for The Study of Personality and Political Behaviour”. *British Journal of Political Science*. 38 (2): 335-362.

Morin, C. (2011). Neuromarketing: The new science of consumer behavior. *Society*, 48(2), 131-135.

Neumann JV, Morgenstern O. 1947. *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton, NJ: Princeton Univ.Press.

Nisbett Schnabel K., Asendorpf J. B. ve Greenwald, A. G. (2008). Assessment of individual differences in implicit cognition. *European Journal of Psychological Assessment*, 24, 210-217.

Nisbett, R. E., & Wilson, T. D. (1977). Telling more than we can know: verbal reports on mental processes. *Psychological review*, 84(3), 231.

Nosek, B. A. (2005). Moderators of the relationship between implicit and explicit evaluation. *Journal of Experimental Psychology: General*, 134(4), 565-584.

Nosek, B. A., Cunningham, W., Banaji, M. R., & Greenwald, A. G. (2000). *Measuring implicit attitudes on the internet*. Poster presented at the meeting of the Society of

Personality and Social Psychology, Nashville, TN.

Olson, G. (2013). *Empathy imperiled: Capitalism, culture, and the brain*. New York: Springer.

Oosterhoff, B., Shook, N. J., & Ford, C. (2018). Is that disgust I see? Political ideology and biased visual attention. *Behavioural brain research*, 336, 227-235.

Orhan, Ertuğrul Buğra, *Ak Parti Üyelerinin Parti Bağlılıklarının Nöropolitik Analizi*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2019.

Özcan, Y. Z. (1998). “Siyasi Parti Tercihlerini Belirleyen Etmenler: İstanbul Örneği”, *Toplum ve Bilim*, 76, 188- 212.

Özdemir, G. (2015). *Başarılarımın sahibi ben değilim: Sosyal kimlik, sosyal baskınlık ve sistemi meşrulaştırma kuramları perspektifinden sahtekâr fenomeni* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Özer, İ. ve Meder, M. (2008). *Siyasal Katılma ve Seçmen Davranışı*. İstanbul: Ege Yayınları.

Racine, E., Waldman, S., Rosenberg, J. & Illes, J. (2010). Contemporary neuroscience in the media. *Social Science & Medicine*, 71, 725-733.

Perugini M. Predictive models of implicit and explicit attitudes. *BrJ Soc Psychol*. 2005; 44: 29-45.

Pirouz, D. (2004). The Neuroscience of consumer decision-making. MPRA Paper No. 2181, <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/2181/>.

Plassmann, H., Yoon, C., Feinberg, F. M., & Shiv, B. (2010). *Consumer neuroscience*. Wiley international encyclopedia of marketing.

Pradeep, A. K. (2010). *The buying brain: Secrets for selling to the subconscious mind*. John Wiley & Sons

Raccuia L (2016) Single-Target Implicit Association Tests (ST-IAT) Predict Voting Behavior of Decided and Undecided Voters in Swiss Referendums. *PLoS ONE* 11(10): e0163872.

Raichle, M. E., A. M. MacLeod, A. Z. Snyder, W. J. Powers, D. A. Gusnard, and G. L.

- Shulman. 2001. A default mode of brain function. *Proceedings of the National Academy of Science USA* 98 (2):676-82.
- Ramachandran, V. S. (2016). *Öykücü Beyin*. (A. C. Çevik, Çev.) İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Randall, K. (2015). Neuropolitics, where campaigns try to read your mind. *New York Times*, Nov. 3, 2015, <https://www.nytimes.com/2015/11/04/world/americas/neuropolitics-where-campaigns-try-to-read-your-mind.html>.
- Reimann, M., Schilke, O., Weber, B., Neuhaus, C., & Zaichkowsky, J. (2011). Functional magnetic resonance imaging in consumer research: A review and application. *Psychology & Marketing*, 28(6), 608-637.
- Roccatto, M., & Zogmaister, C. (2010). Predicting the vote through implicit and explicit attitudes: A field research. *Political Psychology*, 31(2), 249-274.
- Rosenberg M. J. (2009). The conditions and consequences of evaluation apprehension. Robert Rosenthal ve Ralph L. Rosnow (Ed.), *Artifacts in behavioral research* (s.211-263). New York: Oxford University Press.
- Rothschild, M. L., & Hyun, Y. J. (1990). Predicting memory for components of TV commercials from EEG. *Journal of consumer research*, 16(4), 472-478.
- Rudman, L., Greenwald, A. G., & McGhee, D. E. (1996). *Powerful women, warm men? Implicit associations among gender, competency, and nurturance*. Paper presented at the meeting of the Society of Experimental Social Psychology, Sturbridge, MA.
- Sakallı, N. (2013). *Sosyal etkiler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sanfey A.G. 2007. Social decision-making: insights from game theory and neuroscience. *Science* 318, 598–602.
- Scholz, J., M. C. Klein, T. E. Behrens, and H. Johansen-Berg. 2009. Training induces changes in white-matter architecture. *Nat Neurosci*.
- Schreiber, D. (2011). From SCAN to neuropolitics. Man is by Nature a Political Animal: Evolution, *Biology and Politics*, 247-260.

- Schreiber, D., Fonzo, G., Simmons, A. N., Dawes, C. T., Flagan, T., Fowler, J. H., & Paulus, M. P. (2013). Red brain, blue brain: Evaluative processes differ in Democrats and Republicans. *PLoS one*, 8(2), e52970.
- Schmalze, R., Hacker, F.E.K., Honey, C.J., & Hasson, U. (2015). Engaged listeners: Shared neural processing of powerful political speeches. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 1-7.
- Serap, S. "Beynimizin Nasıl Çalıştığı Politik Kararlarımızı Etkiler mi?", <https://www.uplifers.com/beynimizin-nasil-calistigi-politik-kararlarimizi-etkiler-mi/>
- Sheline, Y. I., Barch, D. M., Donnelly, J. M., Ollinger, J. M., Snyder, A. Z., & Mintun, M. A. (2001). Increased amygdala response to masked emotional faces in depressed subjects resolves with antidepressant treatment: An fMRI study. *Biological Psychiatry*, 50(9), 651-658.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2001). *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyo-Ekonomik Faktörler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2007). *Türkiye’de İdeolojik ve Sosyoekonomik Grupların Siyasal üşünce Kalıpları*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Solso, R. L., Maclin, M. K., Maclin, O. H., Çeviri: Ayçiçeği-Dinn, A. (2014). *Bilişsel psikoloji*. Kitabevi.
- Sperry, R. W., Zaidel, E., & Zaidel, D. (1979). Self recognition and social awareness in the disconnected minor hemisphere. *Neuropsychologia*, 17(2), 153-166.
- Stasi, A., Songa, G., Mauri, M., Ciceri, A., Diotallevi, F., Nardone, G., & Russo, V. (2018). Neuromarketing empirical approaches and food choice: A systematic review. *Food Research International*, 108, 650-664.
- Şenyurt, Ahmet Yasin, Hamit Coşkun, and Ercan Selçuk Ünlü. "Örtük Çağrışım Testi’ni Türkçe’ye Uyarlama Çalışması." *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 15.26: 2020: 4437-4453.
- Tan, A. ve Baydaş, A. (2017). “Seçmen Özelliklerinin Oy Verme Davranışı Üzerindeki Etkileri”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 592-622.
- Tarlacı, S. (2009). *Bilinç*. İstanbul: Kişisel Yayınları

Theodoridis, A. G., & Nelson, A. J. (2012). Of BOLD claims and excessive fears: A call for

caution and patience regarding political neuroscience. *Political Psychology*, 33, 27–43.

Tuna, Y. (2011). Güdüler ve Güdülenme." S. nl (Ed.) içinde, *Birey ve davranış* (s. 3-19).

Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Turgut, S. *Ak Parti Beynimize Girdi.* 06.11.2015, <https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/1149405-ak-parti-beynimize-girdi>.

Ural, T. (2008). Pazarlamada yeni yaklaşım: Nöropazarlama zerine kuramsal bir değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 421-432.

Usal, A., & Kuşluvan, Z. (2002). *Davranış Bilimleri Sosyal Psikoloji*, İzmır: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.

Uysal, A., ve Topak, O. (2010). *Particiler, Türkiye’de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

nal, B.A. (2016). “Oy Verme Davranışı Modelleri”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 95-119.

Vecchiato, G., Toppi, J., Astolfi, L., Fallani, F. D. V., Cincotti, F., Mattia, D., & Babiloni, F. (2011). Spectral EEG frontal asymmetries correlate with the experienced pleasantness of TV commercial advertisements. *Medical & biological engineering & computing*, 49(5), 579-583.

Venkatraman, V., Dimoka, A., Pavlou, P. A., Vo, K., Hampton, W., Bollinger, B., ... & Winer, R. S. (2015). Predicting advertising success beyond traditional measures: New insights from neurophysiological methods and market response modeling. *Journal of Marketing Research*, 52(4), 436-452.

Visser, P. S., Krosnick, J. A., Marquette, J., & Curtin, M. (2000). Improving election forecasting: Allocation of undecided respondents, identification of likely voters, and response order effects. *Election polls, the news media, and democracy*. New York: Chatham House. pp. 224-260.

Walla, P., Mavratzakis, A., & Bosshard, S. (2013). *Neuroimaging* (s. 119- 140). Croatia: Intech.

Western, D. (2007). *The political brain: The role of emotion in deciding the fate of the nation*.

New York: Public Affairs.

White, E. (1982). “Brain Science and the Emergence of Neuropolitics”. *Politics and the Life Sciences*. Volume: 1, (1): 23-25.

Winston, R. (2014). *İnsan Beyni*. (G. Tonak, Çev.) İstanbul: Say Yayıncılık.

Winston, R. (2010). *İnsan içgüdüleri*. (S. Köseoğlu, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Yücekök, A.N. (1987). *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, A.Ü SBF Yayınları, Ankara.

Yücel, A., & Çubuk, F. (2013). Nöropazarlama ve Bilinçaltı Reklamcılık Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *Academic Review of Economics & Administrative Sciences*, 6(2), 172- 183.

Zaltman, G. & Zaltman, L. (2017). *Pazarlama metaforları*. (Ü. Şensoy, Çev.) İstanbul: Mediacat Yayıncılık.

Zeman, A., (2012). *Bilinç Kullanım Kılavuzu*, Metis Yayınları, İstanbul.

Zurawicki, L. (2010). *Neuromarketing exploring the brain of the consumer*. New York: Springer.